

Брисел, 9 ноември 2016 година

СВД(2016) 362 конечна верзија

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ НА СЛУЖБИТЕ НА КОМИСИЈАТА

Извештај за Република Македонија за 2016 година

во прилог на

**СООПШТЕНИЕТО НА КОМИСИЈАТА ДО ЕВРОПСКИОТ ПАРЛАМЕНТ,
ДО СОВЕТОТ, ДО ЕВРОПСКИОТ ЕКОНОМСКО-СОЦИЈАЛЕН КОМИТЕТ
И ДО КОМИТЕТОТ НА РЕГИОНИТЕ**

Соопштение за Политиката за проширување на ЕУ за 2016 година

{КОМ (2016) 715 конечна верзија}

(РАБОТЕН ПРЕВОД)

Секретаријатот за европски прашања интервенираше во текстот, заменувајќи ја референцата „Поранешна Југословенска Република Македонија“ со уставното име „Република Македонија“.

Република Македонија

Државна комисија за спречување на корупцијата

ул. Даме Груев бр.1, 1000, Скопје
тел: 02/ 32 15 377
факс: 02/ 32 15 380
E-mail: dksk@dksk.org.mk

Бр. 03-3947/3

-05- 2017 год.

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
СОБРАНИЕ
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
СКОПЈЕ

Примено:	03. 05. 2017		
Ос. единица	Број	Прилог	Вредност
08	1129/1		

ДО
СОБРАНИЕ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

СКОПЈЕ

Предмет: Годишен извештај за работата на Државната комисија за спречување на корупцијата за 2016 година

Државната комисија за спречување на корупцијата согласно со член 69 став 1 алинеја 10 од Законот за спречување на корупцијата („Службен весник на Република Македонија“ бр.28/2002, 46/2004, 126/2006, 10/2008, 161/2008, 145/2010, 97/2015 и 148/2015) и член 21 став 1 алинеја 4 од Законот за спречување на судир на интереси („Службен весник на Република Македонија“ број 70/2007, 114/2009, 06/2012 и 153/2015), до Собранието на Република Македонија го поднесува Годишниот извештај за работата на Државната комисија за спречување на корупцијата во 2016 година, усвоен на седницата одржана на 20.03.2017 година.

Прилог: Годишен извештај, печатен примерок и УСБ стик

**ДРЖАВНА КОМИСИЈА
ЗА СПРЕЧУВАЊЕ НА КОРУПЦИЈАТА**

Претседател,
д-р Игор Тантуровски

СОДРЖИНА

Република Македонија

Државна комисија за спречување на корупцијата

ул. Даме Груев бр.1, 1000, Скопје
тел: 02/ 32 15 377
факс: 02/ 32 15 380
E-mail: dksk@dksk.org.mk

Бр. 03-3947/3
-05- 2017 год.

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
СОБРАНИЕ
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
СКОПЈЕ

Примено:	03. 05. 2017		
Освоеност	Број	Прилог	Вредност
08	1129/1		

ДО
СОБРАНИЕ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

СКОПЈЕ

Предмет: Годишен извештај за работата на Државната комисија за спречување на корупцијата за 2016 година

Државната комисија за спречување на корупцијата согласно со член 69 став 1 алинеја 10 од Законот за спречување на корупцијата („Службен весник на Република Македонија“ бр.28/2002, 46/2004, 126/2006, 10/2008, 161/2008, 145/2010, 97/2015 и 148/2015) и член 21 став 1 алинеја 4 од Законот за спречување на судир на интереси („Службен весник на Република Македонија“ број 70/2007, 114/2009, 06/2012 и 153/2015), до Собранието на Република Македонија го поднесува Годишниот извештај за работата на Државната комисија за спречување на корупцијата во 2016 година, усвоен на седницата одржана на 20.03.2017 година.

Прилог: Годишен извештај, печатен примерок и УСБ стик

**ДРЖАВНА КОМИСИЈА
ЗА СПРЕЧУВАЊЕ НА КОРУПЦИЈАТА**

Претседател,
д-р Игор Тантуровски

1. ВОВЕД¹	7
1.1. КОНТЕКСТ	7
1.2. РЕЗИМЕ НА ИЗВЕШТАЈОТ	7
2. ПОЛИТИЧКИ КРИТЕРИУМИ	10
2.1. ДЕМОКРАТИЈА	10
2.2. РЕФОРМА НА ЈАВНАТА АДМИНИСТРАЦИЈА	15
2.3. ВЛАДЕЕЊЕ НА ПРАВОТО	19
2.4. ЧОВЕКОВИ ПРАВА И ЗАШТИТА НА МАЛЦИНСТВОТА	28
2.5. РЕГИОНАЛНИ ПРАШАЊА И МЕЃУНАРОДНИ ОБВРСКИ	32
3. ЕКОНОМСКИ КРИТЕРИУМИ	34
3.1. ПОСТОЕЊЕ НА ФУНКЦИОНАЛНА ПАЗАРНА ЕКОНОМИЈА	35
3.2. КАПАЦИТЕТ ЗА СПРАВУВАЊЕ СО КОНКУРЕНТСКИОТ ПРИТИСОК И ПАЗАРНИТЕ СИЛИ ВО УНИЈАТА	44
4. СПОСОБНОСТ ДА СЕ ПРЕЗЕМАТ ОБВРСКИТЕ ОД ЧЛЕНСТВОТО	48
4.1. ПОГЛАВЈЕ 1: СЛОБОДНО ДВИЖЕЊЕ НА СТОКИ	48
4.2. ПОГЛАВЈЕ 2: СЛОБОДА НА ДВИЖЕЊЕ НА РАБОТНИЦИ	50
4.3. ПОГЛАВЈЕ 3: ПРАВО НА ОСНОВАЊЕ И СЛОБОДА НА ДАВАЊЕ УСЛУГИ	51
4.4. ПОГЛАВЈЕ 4: СЛОБОДНО ДВИЖЕЊЕ НА КАПИТАЛ	52
4.5. ПОГЛАВЈЕ 5: ЈАВНИ НАБАВКИ	53
4.6. ПОГЛАВЈЕ 6: ПРАВО НА ТРГОВСКИ ДРУШТВА	55
4.7. ПОГЛАВЈЕ 7: ПРАВО НА ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОПСТВЕНОСТ	56
4.8. ПОГЛАВЈЕ 8: ПОЛИТИКА НА КОНКУРЕНЦИЈА	57
4.9. ПОГЛАВЈЕ 9: ФИНАНСИСКИ УСЛУГИ	59
4.10. ПОГЛАВЈЕ 10: ИНФОРМАТИЧКО ОПШТЕСТВО И МЕДИУМИ	60
4.11. ПОГЛАВЈЕ 11: ЗЕМЈОДЕЛСТВО И РУРАЛЕН РАЗВОЈ	62

¹ Овој извештај го опфаќа периодот од октомври 2015 година до септември 2016 година. Истиот се заснова на придонес од различни извори, вклучувајќи ги и придонесите од Владата на Република Македонија, земјите-членки на ЕУ, извештаите на Европскиот парламент и информациите од различни меѓународни и невладини организации. По правило, не се земени предвид законодавството или мерките што се во подготовка или чекаат одобрение од Собранието.

4.12. ПОГЛАВЈЕ 12: БЕЗБЕДНОСТ НА ХРАНА, ВЕТЕРИНАРНАРСТВО И ФИТОСАНИТАРНА ПОЛИТИКА	63
4.13. ПОГЛАВЈЕ 13: РИБАРСТВО	64
4.14. ПОГЛАВЈЕ 14: ТРАНСПОРТНА ПОЛИТИКА	64
4.15. ПОГЛАВЈЕ 15: ЕНЕРГИЈА.....	67
4.16. ПОГЛАВЈЕ 16: ОДАНОЧУВАЊЕ.....	69
4.17. ПОГЛАВЈЕ 17: ЕКОНОМСКА И МОНЕТАРНА ПОЛИТИКА	70
4.18. ПОГЛАВЈЕ 18: СТАТИСТИКА.....	71
4.19. ПОГЛАВЈЕ 19: СОЦИЈАЛНА ПОЛИТИКА И ВРАБОТУВАЊЕ	73
4.20. ПОГЛАВЈЕ 20: ПРЕТПРИЈАТИЈА И ИНДУСТРИСКА ПОЛИТИКА	75
4.21. ПОГЛАВЈЕ 21: ТРАНСЕВРОПСКИ МРЕЖИ.....	76
4.22. ПОГЛАВЈЕ 22: РЕГИОНАЛНА ПОЛИТИКА И КООРДИНАЦИЈА НА СТРУКТУРНИ ИНСТРУМЕНТИ	77
4.23. ПОГЛАВЈЕ 23 – СУДСТВО И ФУНДАМЕНТАЛНИ ПРАВА.....	78
4.24. ПОГЛАВЈЕ 24: ПРАВДА, СЛОБОДА И БЕЗБЕДНОСТ	91
4.25. ПОГЛАВЈЕ 25: НАУКА И ИСТРАЖУВАЊЕ.....	101
4.26. ПОГЛАВЈЕ 26: ОБРАЗОВАНИЕ И КУЛТУРА.....	103
4.27. ПОГЛАВЈЕ 27: ЖИВОТНА СРЕДИНА И КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ.....	104
4.28. ПОГЛАВЈЕ 28: ЗАШТИТА НА ПОТРОШУВАЧИ И ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА	107
4.29. ПОГЛАВЈЕ 29: ЦАРИНСКА УНИЈА	108
4.30. ПОГЛАВЈЕ 30: НАДВОРЕШНИ ОДНОСИ.....	109
4.31. ПОГЛАВЈЕ 31: НАДВОРЕШНА, БЕЗБЕДНОСНА И ОДБРАНБЕНА ПОЛИТИКА.....	110
4.32. ПОГЛАВЈЕ 32: ФИНАНСИСКА КОНТРОЛА.....	111
4.33. ПОГЛАВЈЕ 33: ФИНАНСИСКИ И БУЏЕТСКИ ОДРЕДБИ	114
АНЕКС I - ОДНОСИ МЕЃУ ЕУ И РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	114
АНЕКС II - СТАТИСТИЧКИ АНЕКС	117

1. **ВОВЕД²**

1.1. **Контекст**

Спогодбата за стабилизација и асоцијација помеѓу Република Македонија и ЕУ влезе во сила во април 2004 година. Европскиот совет, во декември 2005 година, на Република Македонија ѝ додели статус на земја-кандидат. Во 2009 година, Комисијата за првпат му даде препорака на Советот да започне пристапни преговори со земјата. Во 2015 година, Комисијата посочи дека е подготвена да ги продолжи препораките под услов да продолжи да се спроведува Договорот од Пржино кој беше олеснет од страна на Комесарот Хан и тројца пратеници од Европскиот парламент во 2015 година и под услов да има значителен напредок во спроведувањето на „итните реформски приоритети“.

Длабоката политичка криза продолжи и во 2016 година и беше влошена со обидот да се помилуваат лица кои се обвинети или наводно вмешани во прислушкувањата. Оваа одлука беше поништена и покрај националните и меѓународните протести. Договорот од Пржино делумно се спроведува и постигнат е ограничен напредок во смисла на конкретното спроведување на „итните реформски приоритети“. Договорите и важните одлуки кои се донесени во летото 2016 година, кои го поплочуваат патот за предвремени парламентарни избори, им даваат можност на лидерите на земјата конечно да ја пребродат долготрајната криза.

1.2. **Резиме на извештајот**

Во врска со **политичките критериуми**, земјата се соочи со продолжение на најтешката политичка криза од 2001 година. Демократијата и владеењето на правото постојано се соочуваат со предизвик, особено како резултат на државната контрола која влијае врз функционирањето на демократските институции и клучните области на општеството. Во земјата постои поделбена политичка култура и недостаток на капацитет за изнаоѓање компромиси. На 20 јули и на 31 август 2016 година, лидерите на четирите најголеми политички партии постигнаа договор за спроведување на Договорот од Пржино, наведувајќи го 11 декември 2016 година како датум за предвремени парламентарни избори и изразувајќи поддршка за работата на Специјалниот обвинител. Тие исто така ја потврдија и нивната заложба за спроведување на „итните реформски приоритети“.

Меѓуетничката ситуација и понатаму е кривка. Ревизијата на Охридскиот рамковен договор, со кој се заврши конфликтот од 2001 година и кој обезбедува рамка за меѓуетничките односи, останува сè уште да се заврши на транспарентен и инклузивен начин.

Граѓанското општество имаше конструктивна улога во помагањето на

² Овој извештај го опфаќа периодот од октомври 2015 година до септември 2016 година. Истиот се заснова на придонес од различни извори, вклучувајќи ги и придонесите од Владата на Република Македонија, земјите-членки на ЕУ, извештаите на Европскиот парламент и информациите од различни меѓународни и невладини организации. По правило, не се земени предвид законодавството или мерките што се во подготовка или чекаат одобрение од Собранието.

демократските процеси и обезбедувањето поголема контрола и надзор. Во исто време, граѓанските организации и понатаму ја изразуваат нивната загриженост за влошувањето на климата во којашто работат и ограничената заложба на власта за дијалог, како и јавните напади од политичарите и провладините медиуми.

Земјата е умерено подготвена во однос на реформата на нејзината јавна администрација. Постигнат е одреден напредок, иако ограничен, во текот на минатата година. Започна спроведувањето на новата законска рамка за управување со човечки ресурси. Сепак, не е постигнат доволен напредок во спроведувањето на претходните препораки од Комисијата. Наместо да бидат прекинати, договорите за привремено вработување и понатаму се преиначуваат во договори за вработување на неопределено време без отворени конкурси. Неефикасните линии на одговорност, употребата на јавниот сектор како политички инструмент, наводниот притисок врз јавните службеници и наводната политизација на администрацијата во година на избори и понатаму загрижува. Во тек е задоцнета подготовка на сеопфатна стратегија за реформа на јавната администрација за периодот 2017-2020 година. Исто така, недостатокот на политичка заложба за испорака на потребните реформи во управувањето со јавните финансии доведе до значително намалување на финансиската помош од ЕУ за 2016 година.

Правосудниот систем на земјата има одредено ниво на подготвеност. Сепак, состојбата се уназадува од 2014 година и достигнувањата на реформскиот процес од претходната декада се поткопани од постојаното политичко вмешување во работата на правосудството. Властите не успеаја да ја покажат потребната политичка волја за ефективно решавање на основните проблеми кои се наведени во „итните реформски приоритети“. Препреките со кои се соочува новоформираните Специјален обвинител ја обелоденија потребата поефективно да се реши недостатокот на независност на судството и да се спречи селективната правда.

Во однос на борбата против корупција, земјата постигна одредено ниво на подготвеност. Корупцијата и натаму преовладува во многу области и е сериозен проблем. Подготвена е законската и институционалната рамка. Сепак, структурните недостатоци на Државната комисија за спречување корупција и политичкото вмешување во нејзината работа го сведоа на минимум влијанието од претходните напори. Сè уште е потребно да се воведат убедливо следење, особено во врска со случаите со високо ниво на корупција. Во борбата против организиран криминал, земјата постигна одредено ниво на подготвеност. Законската рамка е во голема мера во согласност со европските стандарди и подготвени се стратегии. Сепак, капацитетот за спроведување на законите за истрага на финансиски криминал и конфискување на имот дополнително треба да се развие.

Во врска со заштитата на човековите права, законската и институционалната рамка е во голема мера во согласност со европските стандарди. Потребни се повеќе напори во практика за да се обезбеди почитување на човековите права на ранливите групи, вклучувајќи ги и бегалците и мигрантите. Исто така, постојано има недостаток на политичка волја и соодветни ресурси за да им се овозможи на соодветните надзорни и регулаторни органи да ги исполнат нивните мандати независно и делотворно. Најмаргинализираните категории од населението сè уште немаат целосна заштита. Во областа на слободата на изразување, земјата постигна

одредено ниво на подготвеност. Сепак, слободата на изразување и ситуацијата со медиумите и понатаму е сериозен предизвик во тековната политичка клима.

Во однос на регионалната соработка, земјата генерално и понатаму одржува добри односи со други земји од процесот на проширување и активно учествува во регионалните иницијативи. Преземени се чекори за подобрување на добрите соседски односи, меѓу другото, преку неодамнешниот напредок во спроведувањето на мерки за градење доверба со Грција. Прашањето за името треба итно да се реши.

Во однос на **економските критериуми**, Република Македонија има добро ниво на подготвеност во развивањето на функционална пазарна економија. Свкупно, нема напредок во однос на функционалната пазарна економија во текот на периодот на известување. Макроекономската стабилност е сочувана и макроекономската средина дополнително е зајакната во 2015 година. Ова беше потпомогнато со капитално трошење во јавната инфраструктура и странски директни инвестиции, иако беа забележани слабости во првиот квартал од 2016 година. И покрај тоа што, невработеноста и понатаму е на високо ниво, особено за младите, истата се намали во текот на периодот на известување. Сепак, и понатаму се присутни одредени слаби точки, како на пример ниска конкурентност на домашниот приватен сектор која е влошена од слабото спроведување договори, големата неформална економија и тешкиот пристап до финансии. Управувањето со јавните финансии не се подобри и уште повеќе се зголеми јавниот долг.

Економијата е умерено подготвена да се справи со конкурентскиот притисок и пазарните сили во рамки на Унијата. Постигнат е одреден напредок за поттикнување на иновацијата и странските инвестиции и дигитализацијата брзо напредува. Сепак, економијата не е доволно разновидна и производствената индустрија произведува претежно производи со ниска додадена вредност. Економијата и понатаму има слабости во образованието, ниски стапки на иновативност и значителни потреби од инвестиции, меѓу другото и во јавната инфраструктура, што ја прави помалку конкурентна.

Во однос на **способноста да се преземат обврските од членството**, земјата е умерено подготвена во повеќето области, меѓу другото и во областите на конкуренција, транспорт и енергија. Потребни се дополнителни напори во сите области, особено во оние неколку области во коишто земјата е во рана фаза на подготвеност, како што се слобода на движење на работници. Потребен е поголем фокус врз административниот капацитет и ефикасното спроведување.

Земјата и понатаму е зафатена од мигрантската криза. Ова создаде значителен товар врз нејзиниот систем за азил и миграција. Земјата и понатаму соработува со соседните земји и земјите-членки и направи напори за обезбедување засолниште и хуманитарна помош, со помош од ЕУ, како со помош од други страни. Земјата би требало да продолжи да се труди да обезбеди ефективна проверка на бегалците и мигрантите и да ги реши соодветните потреби за заштита. Земјата треба, исто така, да продолжи да се труди да го намали бројот на неосновани барања за азил кои ги поднесуваат нејзините граѓани во земјите-членки на ЕУ.

2. ПОЛИТИЧКИ КРИТЕРИУМИ

2.1. Демократија

Извештајниот период беше обележан со континуираната политичка криза и делумното спроведување на **Договорот од Пржино** од 2015 година. Иако, некои рокови беа исполнети, повеќето беа пробиени и потребна беше постојана вклученост на ЕУ и САД. Некои клучни заложби останаа неисполнети. Иако работата во однос на истите започна, постигнат беше ограничен напредок во однос на конкретното спроведување на „Итните реформски приоритети“, примарно заради недостаток на политичка волја.

Длабоката **политичка криза**, која произлезе од откривањето на широко распространетото нелегално следење на комуникациите (прислушувани разговори) во 2015 година и нивната сериозна содржина, продолжи и во 2016 година. Одлуката на Претседателот за помилување на 56 поединци кои беа обвинети или наводно вмешани во прислушуваниите разговори беше последователно поништена поради силните домашни и меѓународни противења. Свкупно, демократијата и владеењето на правото продолжија да се соочуваат со предизвици, особено поради заробеноста на институциите како што се судските тела, регулаторните агенции и медиумите. Земјата страда од политичка култура на поделби и недостаток на капацитет за компромис. Теснопартиските интереси продолжуваат да преовладуваат над интересите на државата и нејзините граѓани за клучни прашања.

Беше постигната добредојдена спогодба за спроведување на Договорот од Пржино на 20 јули 2016 година³. На 31 август, политичките лидери донесоа бројни дополнителни значајни одлуки, вклучително и одредување на датумот за предвремени парламентарни избори на 11 декември 2016 година. Овие скорешни спогодби, вклучувајќи ги особено оние за подготовка и одржување на веродостојни избори, претставуваат можност за лидерите во земјата конечно да ја надминат долготрајната криза, да одговорат на системските прашања поврзани со владеењето на правото и да ја вратат земјата цврсто на патот кон ЕУ.

Избори

Во пресрет на предвремените парламентарни избори, мора да продолжат активностите за обезбедување услови за веродостоен изборен процес (како што се спречување и истражување на заплашување на гласачи, обезбедување поделеност на државните и партиските активности, балансирано медиумско известување и

³ Подолу наведен како „Договор од 20 јули“

континуирано ажурирање на гласачкиот список) и да се постапи по препораките на ОБСЕ/ОДИХР⁴. Треба да продолжат напорите за зајакнување на капацитетите на Државната изборна комисија. Потребна е поголема транспарентност за зголемување на довербата на граѓаните во нејзината работа.

По испратените писма од страна на ЕУ и САД до Премиерот, во кои се наведува дека во тој момент не се исполнети условите за веродостојни избори, политичките лидери одлучија да ги одложат предвремените парламентарни избори од 24 април 2016 година (како што беше првично предвидено со Договорот од Пржино) за 5 јуни 2016 година. Тие избори, исто така, беа одложени откако три потписници на политичкиот договор сметаа дека условите не беа исполнети, а само еден поднесе листа со кандидати. На 31 август 2016 година, политичките лидери се согласија за одржување на предвремени парламентарни избори на 11 декември 2016 година.

Измените на Изборниот законик од ноември 2015 година делумно одговорија на претходните препораки на ОБСЕ/ОДИХР. Со овие измени се вовеле квота од 40% за кандидати на помалку застапениот пол на партиските листи. Законикот, исто така, беше изменет во јули 2016 година за да ги одрази одредбите од Договорот од 20 јули. Законикот би можел да се подобри преку идно повторно разгледување со цел да се обезбеди внатрешна кохерентност и доследност со релевантното законодавство.

Составот на Државната изборна комисија беше променет за да вклучи три независни членови, дополнително на шесте членови номинирани од четирите главни политички партии. Комисијата работеше во напната политичка средина. Работата на Комисијата беше попречена поради политичко мешање, недостаток на соработка од различните засегнати страни, ограничен временски период и ресурси.

Собрание

Тековната политичка криза ги нагласи уште еднаш слабите законодавни и надзорни функции на Собранието и потребата значително да се подобри неговата функционалност како форум за конструктивен политички дијалог и претставување. Фокусот треба да се стави на активно учество на сите парламентарни партии, соодветни консултации и процена на влијанието пред донесување на законодавството, веродостоен функционален надзор на работата на владата и разузнавачките служби, утврдување на политичка одговорност за нелегалните прислушувани разговори и капацитет за следење на заштитата на човековите права и фундаменталните слободи во земјата.

Работата на Собранието продолжи да биде сериозно попречена од политичката криза, вклучително од недостатокот на политички дијалог, неговото распуштање⁵ и

⁴ Организација за безбедност и соработка во Европа/Канцеларија за демократски институции и човекови права

⁵ Собранието беше распуштено на 6 април пред предвремените парламентарни избори планирани за 5 јуни

неучеството на главната опозициска партија во парламентарните активности од 23 јуни до 22 јули 2016 година. Собранието беше повторно распуштено на 17 октомври 2016 година во пресрет на предвремените парламентарни избори на 11 декември 2016 година. За време на извештајниот период, Собранието не ја исполни соодветно својата функција за обезбедување на контрола и рамнотежа. Продолжи праксата на чести законодавни измени на законите и користењето на скратената постапка за донесување, без доволна консултација или процена на влијанието.

Двете комисии надлежни за надзор на безбедносните служби (комисијата за безбедност и контраразузнавање и комисијата за следење на комуникациите) треба да го спроведат својот мандат. Анкетната комисија не успеа да ја заврши својата работа во однос на политичката одговорност за нелегалното прислушување, затоа што членовите на главната владеачка партија или не учествуваа на сослушувањата или не одговараа на прашањата. Сите три комисии не успеаја да ги поднесат нивните првични извештаи, како што беше договорено со Договорот од Пржино. Собраниската комисија основана по одлуките за помилување на претседателот одлучи дека не постојат основи за отповикување. Немаше напредок во спроведувањето на претходните препораки на Анкетната комисија за настаните во Собранието од 24 декември 2012 година.

Владеење

Продолжија сериозните предизвици за демократското владеење во земјата, зголемувајќи ја загриженоста за заробеност на институциите и клучните сектори во општеството од страна на државата. Независните регулаторни, надзорни и советодавни тела не беа во можност да ги извршуваат своите функции проактивно, ефикасно и без политички притисок, што доведе до ограничен надзор на извршната власт.

Владата треба да го поврати кредибилитетот преку спроведување на робустни реформи, подготвување и одржување на кредибилни избори, посветеност и спроведување на сите обврски од Договорот од Пржино. Потребно е да се направи преглед на Охридскиот рамковен договор на инклузивен и транспарентен начин и препораките кои би резултирале од истиот да бидат спроведени.

По Договорот од Пржино, министри од СДСМ⁶ се приклучија на привремената влада во ноември 2015 година и во неколку министерства беа назначени земеници министри од ВМРО-ДПМНЕ⁷ и СДСМ, со право на вето за прашања поврзани со изборите. Сепак, беше известно за опструкции и недостаток на соработка од сите страни во овие меѓупартиски министерства. Како што беше предвидено со

2016 година. По донесената Одлука на Уставниот суд, тоа повторно продолжи со работа на 18 мај 2016 година и го измени Изборниот законик заради одложување на изборите закажани за 5 јуни.

⁶ Социјалдемократски сојуз на Македонија

⁷ Внатрешна македонска револуционерна организација- Демократска партија за македонско национално единство

Договорот од Пржино, поранешниот премиер Никола Груевски поднесе оставка во јануари.

Во април, ДУИ⁸ ги замени своите министри по објавувањето на нелегални прислушувани разговори од приватен карактер. По повторното свикување на Собранието на 18 мај, ВМРО-ДПМНЕ и ДУИ ги прифатија оставките на министрите од СДСМ и одлучија да продолжат со својата коалиција. По последниот договор од 20 јули, нова временна влада задолжена за организирање на избори беше избрана од страна на Собранието на 2 септември 2016 година, која повторно влучува министри од СДСМ.

Македонската влада постигна ограничен напредок во спроведувањето на „Итните реформски приоритети“ кои беа примени во јуни 2015 година. Уназадувањето продолжи во некои критични области на владеењето на правото.

Меѓуетничките односи останаа кривки. Охридскиот рамковен договор (ОРД), кој стави крај на конфликтот од 2001 година, ја обезбедува рамката за зачувување на мултиетничкиот карактер на општеството. Општо земено, овој процес остана високо политизиран. Со меѓународна помош, Секретаријатот за спроведување на ОРД изготви извештај со препораки и го достави истиот до владата во декември 2015 година. До сега не е постапено по истиот. Свкупно, состојбата остана главно мирна. Меѓуетничките тензии предизвикани со јавното поставување на религиозни и етнички симболи беа смирени од страна на лидерите на заедниците и политичките лидери.

Децентрализацијата на власта е клучен елемент на ОРД. Недоволното финансирање од централниот буџет и нискиот капацитет на собирање даноци на локално ниво го поткопуваат капацитетот на одредени општини да ги извршуваат своите обврски. Правната рамка за локална самоуправа треба да се разгледа повторно.

Друг значаен дел од ОРД е рамномерен регионален развој. По ова прашање, Акцискиот план 2016-2019 предвидува потранспарентна и рамномерна распределба на националните финансии. Буџетот за регионален развој за 2016 година двојно се зголеми, а во буџетот за 2017 година предвидено е дополнително зголемување, но ова сè уште не е доволно.

Граѓанско општество

Не е постигнат напредок во спроведувањето на препораките од претходната година. Средината во која функционираат организациите на граѓанското општество (ОГО) е влошена. Националните власти мора да го консултираат и да се ангажираат со граѓанското општество за да најдат излез од кризата преку поголема

⁸ Демократска

унија

за

интеграција

вклученост на ОГО во креирање на политиките, законодавниот процес и во дискусии кои резултираат со конкретни активности. Владините и невладините актери треба да соработуваат поконструктивно. Земјата мора да обезбеди релевантна правна, финансиска и политичка рамка за да обезбеди функционирање на граѓанското општество.

Зајакнато граѓанско општество е клучна компонента на секој демократски систем и треба да се препознае и да се третира како такво од страна на државните институции. ОГО продолжија да изразуваат сериозна загриженост за тешката средина и климата на страв во која тие работат. Општо земено, тие продолжија да известуваат дека се предмет на остри и несразмерни критики од страна на политичари и одредени медиуми. По помилувањата од страна на Претседателот, ОГО организираа бројни протести надвор од етничките граници, правеа напори за зајакнување на демократските процеси и за обезбедување на поголема контрола и рамнотежа. Една група на ОГО изготви „План со активности за итни демократските реформи“ во јули 2016 година. Во исто време, може да се забележи политичка поларизација и поделби помеѓу граѓанските организации кои ја поддржуваат владејачката партија и оние кои се противат на истата. Некои ОГО пријавија целни истраги и повреда на приватноста од страна на органите за спроведување на законот, кога тие не се согласуваа со владата за чувствителни политички прашања. Одредени членови беа парично казнети и однесени пред суд по граѓанската непослушност за време на протестите (исто така наречени „шарена револуција“).

Постои ограничена владина заложба за дијалог со ОГО. Нивната вклученост во креирањето на политиките и изготвување на законодавството останува недоволна, иако одредени дополнителни напори беа направени од страна на Секретаријатот за европски прашања. 89 граѓански организации изразија сериозна загриженост за процесот на основање на Советот за соработка помеѓу владата и граѓанскиот сектор, особено во врска со недостатокот на соодветен консултативен процес и процесот на избор на претставници на граѓанското општество. Локалната власт и понатаму нема капацитет за соработка со ОГО.

Несоодветниот административен капацитет и недостатокот на средства во владиното одделение за соработка со НВО го спречи спроведувањето на Стратегијата за соработка со граѓанското општество за 2012-2017 година. Изготвувањето на Акцискиот план за 2015-2017 година сè уште е во тек. Сè уште не е донесена обврзувачка рамка за стандардизирани правила за државно финансирање на граѓанското општество, а распределбата на државните средства не е доволна. Сè уште не е воспоставена целосно функционална правна рамка врз основа на Законот за здруженија и фондации.

Надзор над разузнавачките служби

Двете комисии за надзор со кои претседава опозицијата (комисија за безбедност и контраразузнавање и комисија за следење на комуникациите) ја започнаа својата работа во септември 2015 година. Тие ја посетија Управата за безбедност и контраразузнавање (УБК) и други служби, но не спроведоа ефикасен надзор.

Не беа спроведени јасните препораки за надзор и реформа на разузнавачките служби наведени во „Итните реформски приоритети“. Системот за надзор сè уште не е целосно функционален, особено во поглед на разузнавачките служби. Активностите во однос на реформа на разузнавачкиот сектор беа конечно започнати во октомври 2016 година, со надворешна поддршка.

2.2. Реформа на јавната администрација

Земјата е **умерено подготвена** во однос на реформата на нејзината јавна администрација. Во текот на претходната година беше постигнат **одреден напредок**, иако истиот беше ограничен. Започна спроведувањето на новата правна рамка за управување со човечки ресурси. Сепак, нема доволна посветеност за спроведување на препораките на Комисијата од 2015 година. Неефикасните линии на одговорност, користењето на јавниот сектор како политички инструмент, наводите за притисоци врз вработените во јавниот сектор и наводната политизација на администрацијата во изборна година, продолжуваат да бидат предмет на загриженост. Исто така, недостатокот на политичка посветеност за реализација на неопходните реформи во управувањето со јавните финансии доведе до значително намалување на финансиската помош од ЕУ во 2016 година.

Потребна е силна политичка посветеност за да се гарантира независноста на јавната администрација и почитување на начелата на транспарентност, заслуги и правична застапеност. Во текот на наредната година, земјата треба особено:

- да одговори на сериозната загриженост за политизација на јавната служба;
- да обезбеди целосно спроведување на начелата на отчетност, транспарентност и заслуги (како што е предвидено во „Итните реформски приоритети“, како и во законот);
- да го суспендира и повторно да го разгледа спроведувањето на законот за трансформација на времените работни места во договори за редовен работен однос сè додека не започне целосно да се почитува начелото на заслуги (во согласност со „Итните реформски приоритети“);
- да донесе стратегија за реформа на јавната администрација и програма за реформа на управувањето со јавните финансии, кои ќе одговорат на идентификуваните слабости, вклучително на буџетската транспарентност.

Правната рамка и институционалните структури продолжија да обезбедуваат кохерентен **систем за креирање политики**. Воспоставен е среднорочен систем за планирање на политики, а стратегиите сега вклучуваат повеќе информации за нивното финансирање. Сепак, квалитетот на системот за координација на европската интеграција се намалува поради недостигот на политичка волја за спроведување на реформите поврзани со ЕУ. Секторското планирање треба да се подобри, исто така и во поглед на добивањето на помош од ЕУ.

Потребно е подобрување на капацитетот за **инклузивна политика и политика заснована на докази и развој на законодавството**. Задолжителните меѓусекторски и **јавни консултации** за политики и законодавство останаа формалност. Квалитетот на задолжителните проценки на влијанието на регулативата за законодавните предлози и предлозите на политики е слаб. Многу често не се изготвуваат процени на финансиското влијание, додека процедурите се применуваат само формално.

Јавната контрола над работата на владата е формално воспоставена, но намален број на селектирани владини извештаи се објавуваат јавно. Извештаите кои се јавно достапни продолжуваат да се фокусираат повеќе на квантитативни резултати, отколку на квалитативна процена на постигнатите цели на политиките.

Управување со јавните финансии

Подготовките за повеќегодишна **програма за реформа на управувањето со јавните финансии** продолжи на техничко ниво. Сепак, останува да биде започнат формален дијалог воден од владата за програмата и останува да се донесе среднорочна буџетска рамка.

Следните области се идентификувани меѓу главните приоритети за развој на јавните финансии во земјата: јавна достапност и сеопфатност на фискалните податоци; буџетска класификација и процесот на планирање на приходите во буџетот; зајакнат систем на внатрешна контрола; усогласување на законодавството за јавни набавки со правото на Европската унија и ефикасно спроведување на истото; и зголемен опфат на ревизијата на вкупната јавна потрошувачка, со цел да се подобри отчетноста и транспарентноста на јавните финансии. Заостанати долгови беа идентификувани со проценката за јавните расходи и финансиската отчетност за 2015 година како уште една важна област со која треба да се справи владата.

Не е обезбедена **буџетска транспарентност**, затоа што јасни, навремени и веродостојни буџетски и статистички информации не се јавно достапни. Фискалната стратегија за 2016-2017 и буџетот за 2016 година не беа предмет на доволна парламентарна дебата. Недостатокот на соодветна јавна и парламентарна контрола предизвикува загриженост за транспарентноста на буџетскиот процес.

Собранието има ограничен капацитет да врши контрола на користењето на јавните средства и не постои ефикасен механизам за следење на влијанието на владините предлози врз буџетот.

Јавна служба и управување со човечки ресурси

Спроведувањето на новите **постапки за вработување и оценување врз основа на заслуги** содржани во Законот за административните службеници од 2015 година, започна во септември 2016 година. Сепак, наместо да бидат прекинати, договорите на определено време продолжија да се трансформираат во договори на неопределено време без јавен конкурс. Ова беше спротивно на „Итните реформски приоритети“, затоа што е спротивно на основното начело на заслуги во јавната администрација и ги заобиколи новите еднообразни правила за вработените во јавниот сектор. Не се објавени податоци за бројот и видот на таквите договори. Загриженоста остана, исто така, за транспарентноста во однос на мобилноста на кадарот и можната злоупотреба на **постапките за отпуштање**. Критериумите за високите менаџерски позиции треба да се направат подетални за да се ограничат политичките назначувања и отпуштања.

Наводите за притисок врз вработените во јавниот сектор продолжија, зајакнувајќи ја перцепцијата за високо ниво на политизација. Во конечниот извештај на Мисијата за набљудување на изборите на ОБСЕ/ОДИХР (јули 2016 година) се забележува дека постојат веродостојни наводи дека вработените во јавниот сектор биле подложени на заплашување, притисоци и закани по нивното работно место за да присуствуваат на контрадемонстрации. Исто така, беше известно за наводи за заплашување за да присуствуваат на демонстрации.

По долги одложувања, методологијата за правична застапеност беше потпишана и објавена. Сепак, бројките за правична застапеност останаа речиси непроменети, додека помалите заедници останаа недоволно застапени. Напорите да се постигнат целите за правична застапеност често не ги земаа предвид реалните кадровски потреби на институциите и начелото на заслуги. Продолжи да се зголемува бројот на вработените во јавниот сектор, за кои не се бара да се појавуваат на работно место.

Министерството за информатичко општество и администрација сè уште нема доволно моќ за да го координира и да го следи **управувањето со човечките ресурси**. Беше објавен првиот извештај за бројот на вработените во јавниот сектор (еден од „Итните реформски приоритети“). Сè уште има недостаток на јасност во врска со прашањето за времените вработувања. **Системот на плати** во јавниот сектор сè уште не е еднообразен, што доведува до недоследни нивоа на плата и спречување на мобилност.

Професионалното усовршување за јавните службеници продолжи преку обуки. Новиот софтвер за човечки ресурси кој е воспоставен овозможува кумулативни податоци за обуките кои се веќе обезбедени, но не постои централизирана база на податоци за обуките обезбедени од различни институции. Влијанието на законодавството кое промовира **интегритет во јавната служба** остана релативно ограничено.

Отчетност на администрацијата

Поради тоа што не се поставени ефикасни **линии на отчетност** помеѓу институциите или во рамки на институциите, потребен е функционален преглед за да се оцени разумноста на организацијата на јавната администрација на Република Македонија. Некои институции продолжија да известуваат паралелно и до ресорното министерство и до владата. Мора да се обезбеди јасна поделба на барањата за известување и отчетност помеѓу партијата и државата. Отчетноста на раководните лица сè уште не се спроведува систематски и има малку пренесување на одговорности на средниот раководен кадар. (Види поглавје 32 — Финансиска контрола).

Воспоставени се соодветни внатрешни и надворешни надзорни механизми за да се обезбеди **правото на граѓаните на добра администрација**. Квалитетот и влијанието на собранискиот надзор треба да се подобри. Народниот правобранител продолжи да работи ефикасно, но потребно е системски да се постапи од страна на повеќе институции по неговите повторувани препораки. (види „Итни реформски приоритети“).

Продолжи да се изразува загриженост за прекумерната класификација на документи од страна на владата како доверливи (исто така „Итен реформски приоритет“), со што се попречува **правото на граѓаните за пристап до информации од јавен карактер**. Се намали обемот и квалитетот на информациите објавени од поединечни државни органи. Комисијата која ги разгледува жалбите продолжи да нема доволен капацитет за да ја следи усогласеноста со барањето за проактивно објавување на информации. Потребен ѝ е поголем интегритет и овластувања за наметнување казни за да поттикне подобро спроведување на релевантното законодавство.

Во однос на **правото на административна правда**, постојната жалбена постапка и понатаму е тешка, комплексна и долга, и се состои од неколку степени. Се зголеми ефикасноста во управните судови, но и понатаму има доцнење при спроведување на судските пресуди. **Правото на барање надомест** и одговорноста на јавните органи во случаи на несовесно работење се воспоставени, но сè уште не се достапни податоци за надомест на штета.

Обезбедување услуги на граѓаните и деловните субјекти

За време на периодот за кој се известува беа забавени владините активности за градење **администрација ориентирана кон корисникот**. Интероперабилната рамка не е функционална поради недостиг на средства и политичка волја за да се спроведе. Бројот на услуги обезбедени за јавноста преку порталот е-влада и понатаму е скромно и првенствено фокусиран на деловните субјекти. Релевантниот владин портал не претставува едношалтерски портал, поради тоа што е само интернет страница со информации.

Делумно е воспоставен еднаков пристап до јавни услуги. Правната рамка за општата управна постапка беше изменета, со што 180 посебни **управни постапки** беа **поедноставени**. За да се обезбеди дека ќе се применува еднообразно, потребен е нов пристап и значителна обука на централно и локално ниво.

Стратешка рамка за реформа на јавната администрација

Со задоцнување се изготвува сеопфатна стратегија за **реформа на јавната администрација** за 2017-2022, треба да се финализира преку колку што е можно посеопфатен процес и да се поврзе со среднорочното и годишното буџетско планирање. Треба да се зајакне капацитетот на Министерството за информатичко општество и администрација и другите инволвирани институции за ефикасно да се координира и следи спроведувањето на стратегијата. Недоволното спроведување на препораките од минатогодишниот извештај и одложувањата во спроведувањето на новата правна рамка ја загрозија искажаната **политичка поддршка** и посветеноста на начелата на транспарентност, отчетност и заслуги во јавната администрација. Ова, исто така, ја ограничува **финансиската одржливост** на пошироката агенда за реформа на јавната администрација. Потребни се нов пристап и силна политичка заложба од страна на највисокото политичко водство за да се обезбеди целосно разбирање и спроведување на овие начела.

2.3. Владеење на правото

Функционирање на правосудството

Правосудниот систем на земјата има **одредено ниво на подготвеност**. Сепак, **назадувањето** продолжи и ова создава сериозна загриженост. Реформите од минатата декада продолжија да бидат поткопувани од политичкото мешање во работата и назначувањата во судството. Немаше напредок во однос на минатогодишните препораки или во однос на нерешените прашања што веќе беа утврдени во претходните извештаи и „Итните реформски приоритети“. Не смее да се попречува работата на Специјалното јавно обвинителство. Во годината што следи, земјата треба особено:

→ да ги деполитизира системите за назначување и унапредување во пракса, не само во закон;

- да обезбеди целосна поддршка и ресурси за Специјалното јавно обвинителство;
- да спроведе реформа на системот за дисциплински мерки и разрешување на судиите, во согласност со препораките на ЕУ и Венецијанската комисија;
- да развие сериозна стратегија за судска реформа и акциски план коишто ќе одговорат на преостанатите недостатоци на одржлив начин;
- да го подобри стратешкото планирање, процената на потребите, управувањето и распределбата на ресурси во рамките на судството, вклучително и во рамки на Министерството за правда.

Стратешки документи

Донесувањето и спроведувањето на новата стратегија за судска реформа е од суштинско значење за обезбедување на придобивките од претходните реформи и за спречување на понатамошни назадувања. Таквата стратегија треба да одговори на постојаните недостатоци на отворен, систематски и интегриран начин и треба да предвиди инклузивен процес на консултации со релевантни национални и меѓународни учесници. Постои загриженост дека подготвителната работа за таква стратегија не ги зела целосно предвид тие недостатоци.

Раководни тела

Новиот претседател и заменик претседател на Судскиот совет беа избрани од страна на неговите членови. Собранието, исто така, назначи нов член, којшто се пензионираше еден месец подоцна, што ја стави во прашање сериозноста на собраниската политика на назначување. Јавните обвинители избраа четири нови членови на Советот на јавни обвинители од своите редови. Собранието, исто така, го обнови мандатот на двајца членови на Советот и назначи и еден нов член. Останува загриженоста за заслугите и професионалното искуство на некои членови на раководните тела назначени од Собранието, како и постапувањето со професионалниот кадар.

Независност и непристрасност

Немаше напредок во обезбедување на функционална независност на правниот систем. Продолжија известувањата за **селективна правда** во определени високопрофилни или политички чувствителни судски предмети. Јавните демонстрации ја илустрираа атмосферата на политичка тензија околу работата на судството, особено во врска со скандалот со прислушувањето. Иако претседателот на Судскиот совет и претседателот на Врховниот суд јавно посочија на потребата да се почитува независноста на судството, не е воспоставена рамка за да ги заштити судиите од надворешен притисок. Не се одговори на загриженоста за

сигурноста на мандатот на судиите, вклучително и во смисла на препораките на Венецијанската комисија од 2015 година.

Работата на **Специјалното јавно обвинителство (СЈО)**, основано во 2015 година за да ги истражи предметите поврзани со скандалот со прислушувањето, продолжи да биде попречувана во пракса. Кривичните судови редовно одбиваат да ги определат предистражните мерки побарани од СЈО како дел од неговите истраги и Советот на јавни обвинители и владејачката партија јавно ја критикуваа неговата работа. Меѓународната заедница продолжи да инсистира дека на СЈО мора да му се дозволи да ги врши своите функции независно.

Потребно е понатамошно надградување на **автоматизираниот компјутерски систем за управување со судски предмети** за да се спречи секаква злоупотреба. Системот треба да обезбеди предметите да не можат да се распределат на одреден судија врз основа на политички и лични причини, и ова треба да се следи на систематска основа. Исто така имаше наводи за директно мешање во назначувањето на судии за да се справат со определени постапки иницирани од Специјалното јавно обвинителство.

Отчетност

Етичките кодекси за судии (2006) и обвинители (2004) се воспоставени, но има малку докази за ефикасно следење на усогласеноста. Етика е дел од наставната програма на Академијата за судии и јавни обвинители. Судиите и јавните обвинители имаат законска обврска да го пријавуваат нивниот имот на годишна основа и да пријавуваат за можни судири на интерес. Државната комисија за спречување на корупција (ДКСК) го проверува овој имот, но нејзините овластувања за проверка и понатаму се ограничени.

Професионалност и надлежност

Иако се појасно зановани на заслуга, одлуките за **назначување и унапредување** на претседателите на судовите и судиите во повисоките судови и понатаму се ранливи на политичко пазарење. Тие што сакаат за првпат да влезат во овие професии треба да имаат дипломирано на Академијата за судии и јавни обвинители. Сепак, законот за академијата беше изменет во декември 2015 година за да се намалат барањата за заслуги за кандидатите за обвинители без добра причина и останува загриженоста за политичките мотивации. Системот за **професионална евалуација** и понатаму се заснова на квантитативни критериуми. Не е одговорено на „Итните реформски приоритети“ во овие области.

Квалитет на правда

Академијата за судии и јавни обвинители е институцијата одговорна за почетна обука и обука за време на работата на сите судии, обвинители и судски кадар. Ова,

исто така, опфаќа и релевантни аспекти од правото на ЕУ и судската пракса на Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП). Таа се финансира од државниот буџет и од странски донатори. Сите судови изготвуваат квартални и годишни извештаи за активност. Повеќето од нив објавуваат соопштенија за јавност за тековни истраги и судења на високо ниво.

ИКТ системите се користат во сите судови, иако понекогаш со застарени хардвер и софтвер како и со недоволно средства за обновување и одржување. Состојбата се подобрува во канцелариите на јавните обвинители.

Интернет пристапот до судската пракса, а особено „можноста за пребарување“, треба да се подобрат во согласност со „Итните реформски приоритети“. Сè уште е потребна постојана обука за да се подобри образложеноста на судските одлуки. Поттикнувањето на распоредување на национални судии во ЕСЧП е помеѓу „Итните реформски приоритети“. Во однос на **алтернативното решавање на спорови**, мала беше искористеноста на опцијата за медијација. Земјата е набљудувач во Европската мрежа за судска обука.

Ефикасност

Стапката на решени предмети одржана од повеќето судови е 100 % или повисока, што значи дека тие се во можност да обработат најмалку толку предмети колку што примаат во текот на една година. Веќе неколку години **нерешените судски предмети** не се проблем. **Целокупната должина на судските постапки** од почетокот до конечната пресуда и понатаму создава загриженост во неколку стари предмети. Бирото за застапување пред ЕСЧП направи значителни напори за да се обезбеди брзо извршување на сите пресуди на ЕСЧП („Итен реформски приоритет“), и постигна добри резултати.

Борба против корупција

Земјата има **одредено ниво на подготвеност**. Законодавната и институционалната рамка се развива во последната декада, како и евиденцијата за заштита и гонење. **Не беше постигнат напредок** изминатата година за нерешените прашања или за препораките од минатата година. Корупцијата останува распространета во многу области и продолжува да биде сериозен проблем. Беше забележана значителна забавеност кај активностите за спречување и за репресија. Капацитетот за ефикасно справување со корупцијата продолжи да се поткопува со политичкото мешање во работата на релевантните тела, што ја попречува нивната можност да дејствуваат проактивно и неселективно, особено во случаи од високо ниво („Итни реформски приоритети“). При решавање на недостатоците истакнати подолу, во претстојната година земјата треба да посвети особено внимание на:

- покажување вистинска политичка волја преку обезбедување спроведување на законот со неопходната независност, специјализиран кадар и опрема и дефинирање на јасни специфични цели и показатели за успехите и неуспесите

на мерките;

- разгледување на статусот и составот на Државната комисија за спречување на корупцијата (ДКСК) за да биде потранспарентна, заснована на заслуги и независна од политичките партии;
- подобрување на јавната свест и довербата во борбата против корупцијата преку зголемување на видливоста на антикорупциските мерки и постигнатите резултати;
- развивање на веродостојна евиденција за борба против корупцијата на високо ниво, вклучително и повраток на имот (според „Итните реформски приоритети“);
- спроведување на ефикасна правна рамка за заштита на поткажувачите, во согласност со европските стандарди (според „Итните реформски приоритети“) и препораките на Венецијанската комисија.

Евиденција

Иако е солидна евиденцијата за **истрагите, гонењата и пресудите** за корупциски кривични дела извршени од службеници на пониско ниво, за корупцијата на високо ниво таа и понатаму е слаба. Сè уште не е соодветно постапено по скандалот со **следење на комуникациите** од 2015 година, што покренала сериозни наводи за **политичка корупција на високо ниво** и **незаконско мешање во различни сектори на општеството**. Оваа селективна пасивност создаде загриженост за независноста на полицијата, Јавното обвинителство и ДКСК.

Финансиските истраги и **одземањето имот** се сè уште многу ретки и соодветните капацитети на органите за спроведување на законот и судските органи и понатаму се слаби.

Евиденцијата за **контролата на финансирањето на партиите и кампањите** покажува дека постојните казни според Законот за спречување на корупцијата и Изборниот законик треба да бидат применети посистематски и повидливо во пракса.

ДКСК редовно започнува прекршочни постапки за **непријавување на имот** или неподнесување на **изјава на интереси**. Таа исто така истражува потенцијални судири на интерес и упатува на несовапаѓања на имот до Управата за јавни приходи за понатамошна истрага. Сепак, од 2015 година, ДКСК значително ги забави нејзините активности за спречување на корупцијата.

Институционална рамка

ДКСК е водечката институција одговорна за **спречување на корупција**. Сепак, ù недостига функционална независност: процесот на избирање и назначување на

нејзините членови не е транспарентен и се чини дека претпочита политичка лојалност, а не професионалност и интегритет.

Во ДКСК има одредени структурни недостатоци со коишто државните власти не сакаат да се справат ефикасно. Ова ја лишува ДКСК од ефикасни средства со коишто ќе може да ги извршува своите задачи.

ДКСК, исто така, е лишена и од истражни овластувања. Наместо тоа, таа мора да се потпира или на Управата за јавни приходи или на судовите. Судските одлуки честопати се донесуваат по гломазна и долга постапка. Честопати овие одлуки ги ослободуваат службените лица од нивната одговорност или ги намалуваат казните, врз нејасни или спорни основи. Кога не се поднесени изјави за судир на интереси, ДКСК има овластување само да издаде јавни опомени, коишто имаат многу мал разубедувачки ефект. Таа на нејасен начин ја дели својата улога во следење на финансирањето на изборната кампања со Државниот завод за ревизија, Државната изборна комисија, Управата за јавни приходи и органите за спроведување на законот. Новинарите се жалат за потешкотии при добивање информации од ДКСК, чиишто одлуки не се јавни, што дополнително ја намалува довербата во истата.

Во однос на **спроведување на законот**, Одделението за борба против корупција, во рамки на Одделот за тежок и организиран криминал во Министерството за внатрешни работи, сè уште има значителни потреби за специјализиран кадар и опрема. Исто така не е заштитено од политизација и мешање. Агенцијата за управување со одземен имот и понатаму нема доволно овластувања и ресурси.

Капацитетот на службата за гонење за да води кривични истраги и на телата за директно спроведување на законот треба да се зајакне, како и способноста да се извршува функцијата без оглед на политичките околности. Специјалното јавно обвинителство е единственото тело што беше проактивно во истражувањето на случаи на високо ниво, во согласност со неговиот мандат, но и понатаму наидува на недостиг на соработка од државните тела.

Правна рамка

Кривичниот законик казнува широк опсег на кривични дела поврзани со корупција. Сепак, по одлуката на Уставниот суд во април делови од Законот за помилувања од 2009 година беа укинати, со што повторно беше воведена можноста за Претседателот да **дава помилување** за кривични дела вклучително изборни и гласачки измами, трговија со дрога, педофилија и кривични дела против човештвото во која било фаза на кривичната постапка. Ова јасно го отвора ризикот за мешање во текот на правдата. Последователниот обид на претседателот да помилува 56 лица обвинети или наводно вклучени во прислушкуваните разговори ја засили перцепцијата на јавноста за неказниост и селективна правда. Тоа исто

така покажа сериозен недостиг на политичка волја за ефикасно заземање против корупцијата.

Финансирањето на политичките партии и кампањи се регулира главно со **Законот за финансирање на политичките партии** од 2004 година и **Изборниот законик** од 2006 година. Измените на Изборниот законик од 2015 година не беа доволни да одговорат на правните недостатоци. Сè уште нема показател на политичка волја за создавање на ефикасен механизам за следење на финансирањето на политичките партии и изборните кампањи.

Соодветните контролни и истражни овластувања и одговорности на Државниот завод за ревизија, ДКСК, Државната изборна комисија и органите за спроведување на законот се сè уште нејасни, водејќи кон заемно откажување од одговорност. Од 2014 година наметнато беше суспендирање на финансирањето на партиите од државниот буџет во неколку случаи што не го даде очекуваниот разубедувачки ефект.

Нема ефикасно спречување и казнување на **судирите на интереси**. Казните за неподнесување изјави или за утврдени судири на интерес се слаби. Слично, постапките за проверка на анкетните листови и за наметнување казни се фрагментирани и неефикасни.

Спроведувањето на законот за **слободен пристап до информации од јавен карактер** и понатаму е неефикасно. Политичките партии сè уште се исклучени од листите на иматели на информации.

Беше донесен нов закон за **заштита на поткажувачите** во ноември 2015 година, но потребни се значителни правни, институционални и практични подготовки за ефикасно спроведување на законот. Сè уште треба да се постапи по препораките на Венецијанската комисија и претходните препораки на Европската комисија за да се заврши правната рамка.

Земјата е потписничка на сите релевантни меѓународни конвенции, но, сепак, нема показател дека нивните одредби се користат во пракса.

Стратешка рамка

Продолжија да се спроведуваат релевантните стратегии и акциски планови. Сепак, тие не се засновани на сеопфатни проценки и инклузивни процеси на консултации. Исто така, на тековниот акциски план на државната програма за репресија на корупцијата и спречување и намалување на судирите на интерес им недостига амбиција и кредибилитет.

Борба против организираниот криминал

Земјата постигна одредено ниво на подготвеност во борбата против

организираниот криминал. Правната рамка во голем дел е во согласност со европските стандарди. **Немаше напредок** конкретно во однос на минатогодишните препораки. Беше воспоставено посебно Одделение за економски криминал и корупција во Министерството за внатрешни работи. Сепак, треба да се направи повеќе за да се подобри ефикасноста на спроведувањето на законот во оваа област. За да одговори на недостатоците наведени подолу, во претстојната година земјата треба да посвети особено внимание на:

- воспоставувањето на подобрена евиденција за спречување на перењето пари и за подобрување на капацитетот и експертизата заради вршење финансиски истраги и конфискација на имот на посистематска основа;
- воспоставувањето на независен, надворешен и транспарентен надзорен механизам за полицијата;
- забрзувањето на напорите да се подобри соработката помеѓу различните органи за спроведување на законот преку ставање во целосна функционалност на Националниот координативен центар за борба против организираниот криминал;
- ревидирање на правната и техничката рамка за следење на комуникациите и зголемување на ефикасноста на посебните истражни мерки за вистинските цели на спроведување на законот (според „Итните реформски приоритети“).

Евиденција

Веќе одредено време е воспоставена сеопфатна евиденција на **истраги, гонења и пресуди** во борбата против организираниот криминал. Во последниве години, беа разбиени бројни криминални мрежи и маршрути, особено во однос на **криумчарење луѓе, трговија со луѓе и трговија со дрога**, како одраз на положбата на земјата на рутите за недозволена трговија на Западниот Балкан.

Сè уште е потребно соодветно спроведување на **законодавството за спречување перење на пари** од страна на сите релевантни институции, вклучително и банките. Постојат релативно мал број случаи и треба да се засили неопходното собирање податоци за нивно ефективно следење. Координација помеѓу релевантните институции за спречување на перење пари е малку подобрена, но треба да се направи повеќе.

Примената на посебни истражни мерки е сосема вообичаена во случаите на организиран криминал, но кривичните истраги треба да бидат одделени од следењето комуникации за безбедносни цели. На органите за спроведување на законот и обвинителствата им е потребна поголема стручност и поголем капацитет и авторитет за да спроведат сериозни **финансиски истраги**. Ретко се применува **замрзнување имот** заради претпазливост, што води кон ниски стапки на конфискација. Потребна е посистематска соработка помеѓу Агенцијата за

управување со одземен имот и органите за спроведување на законот, обвинителите и судството.

Се чини дека нивото на **изрекување казни** од страна на судовите е адекватно строго, иако и понатаму се потребни напори за обезбедување на поголема доследност.

Институционален и оперативен капацитет

Пред 15 години започна поголема **реформа во полицијата**, а реформите продолжуваат во одредени области. Донесен е нов Правилник за структура на единица и систематизација, заради усогласување со Законот за внатрешни работи. Министерството за внатрешни работи има **специјализирани единици** кои се справуваат со различни видови криминал. Нивото на полициската опременост е релативно добро.

Секторот за **внатрешна контрола** и професионални стандарди не е доволно ефикасен, особено кога станува збор за лошо постапување. Изречените казни против полициски службеници не се доволно разубедувачки. Сè уште е потребно да се воспостави надзорен механизам, а постојниот механизам за жалби треба да се спроведува на доследен начин. Иако постојат јасни критериуми за вработување и оценување на полициски службеници, присутни се постојани наводи за политизација.

Сè уште треба да се подобруваат **односите меѓу обвинителството и полицијата**, за да може јавното обвинителство во целост да ја игра својата водечка улога во истрагите. Досега е востановен само еден од планираните мултидисциплинарни **истражни центри** под раководство на Јавниот обвинител, а и тој сè уште не е соодветно екипиран и опремен. Сè уште не постои електронска поврзаност помеѓу полицијата и Јавното обвинителство на Р.М., со што би се овозможило ефикасно споделување информации. **Националниот координативен центар** за борба против организираниот криминал е основан со закон, но сè уште не е функционален. По зајакнатата контрола на границите на рутата на Западен Балкан и последователното зголемување на криумчарење мигранти, органите за спроведување на законот се соочуваат со предизвици при идентификување и апсење на криумчари. Треба да продолжат одржливите напори од страна на институциите надлежни за оваа област. Специјалното јавно обвинителство побара измени на постојниот закон за **заштита на сведоци**, но Собранието ги отфрли предложените измени.

Овластувањата и ресурсите на полицијата, Јавното обвинителство, судовите и **Агенцијата за управување со одземен имот** треба и понатаму да се зајакнат, за тие да можат поделотворно и почесто да заплenuваат и одземаат имот. Финансиската полиција и Управата за финансиско разузнавање имаат слаби ресурси и капацитети.

Постои оперативна **спогодба со Европол** уште од 2011 година, а земјата има спогодба за соработка со Европска правда, која е во сила од 2010 година. Продолжува тесната соработка со меѓународните и регионалните тела во борба против организираниот криминал.

Правна рамка

Кривичниот законик на земјата во голема мера е во согласност со европските стандарди. **Законот за кривична постапка** беше модернизирани во 2010 година. Законот за следење комуникации од 2006 година беше изменет во 2012 година, но „Итните реформски приоритети“ препорачуваат одвоеност на овластувањата, прописите и техничките капацитети за следење на кривичните истраги од оние за безбедносни и разузнавачки цели. Беа формирани работни групи за да почнат со решавање на прашањето со надворешна поддршка. Ќе биде потребен широк консензус за да се продолжи понатаму.

Потребно е да се дадат технички средства на полицијата, Царинската управа и Финансиската полиција за да ги спроведат следењата, без да зависат од разузнавачките служби. Треба да се подобри законодавството за заплена и одземање на имот стекнат со кривично дело и да се засили неговото спроведување.

Стратешка рамка

Националната проценка на заканите од организиран криминал, инспирирана од методологијата на ЕУ СОКТА (EU SOCTA), беше усвоена во март 2016 година, а Регионалната проценка на закани во јуни 2016 година. Изготвени се Националните стратегии за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција (2013-2016), трговија со дрога (2014-2020), тероризам (2016-2020) и развој на полицијата (2016-2020). Сепак, треба да се зајакнат стратешките капацитети за планирање во рамките на Министерството за внатрешни работи и Јавното обвинителство.

2.4. Човекови права и заштита на малцинствата

Севкупна состојба

Правната рамка за заштита на човековите права во голема мера е во согласност со европските стандарди, но понекогаш законите не се применуваат во целост или правилно. Телата вклучени во заштитата и унапредувањето на човековите права немаат доволно кадар и финансиски средства, лошо се координираат, а во некои случаи, не се сметаат за независни.

Слабостите во спроведувањето на стандардите за човековите права продолжуваат да влијаат, пред сè, на најранливите и маргинализирани групи во општеството, вклучувајќи деца и млади луѓе, лица со хендикеп, Роми и луѓето од ЛГБТИ заедницата.

Недостатоците особено влијаат на следниве области:

- постојат сериозни практични проблеми во врска со слобода на изразување поради нееднаквата примена на законот и политичкото мешање.
- затворскиот систем продолжува во голема мера да биде недоволно екипиран и лошо управуван, што доведува до системски повреди на меѓународните стандарди за човекови права.
- воспоставувањето независен механизам за надзор е барање кое се повторува, а уште не е решено, неизбежно гарантира дека жалбите од лошото постапување на полицијата се сериозно и темелно истражени.

За детална анализа на развојот на други човекови права и заштитата на малцинства, да се види *Поглавје 23 — Правосудство и фундаментални права*. За развојот на правата на синдикатите, антидискриминација и еднакви можности, да се види исто така *Поглавје 19 — Социјална политика и вработување*.

Слобода на изразување

Земјата има **одредено ниво на подготвеност**. Законодавната рамка е широко усогласена и со *правото на ЕУ* и со меѓународните стандарди, иако се потребни понатамошни реформи во земјата. Слободата на изразување и состојбата со медиумите останува сериозен предизвик во сегашната политичка клима. **Нема напредок** во оваа област во текот на поголемиот дел од изминатата година. Релевантни бројки за владиното рекламирање, коишто може да претставуваат средство за вршење влијание врз радиодифузерите, сè уште не се објавени од страна на властите. Сè уште недостига балансирано и разновидно известување од страна на мејнстрим медиумите, иако имаше некои охрабрувачки знаци во текот на летото, во однос на известувањето од страна на јавниот радиодифузен сервис и некои приватни канали. Во наредната година, земјата треба особено :

- да покаже видливи резултати од реформите во јавниот радиодифузен сервис, со цел решавање на недостигот од политичка независност и недостиг на балансирано известување („Итни реформски приоритети“)
- да обезбеди целосна транспарентност на владиното рекламирање, не само за трошењето на јавните финансии, туку и нејзините корисници и содржини („Итни реформски приоритети“);
- да обезбеди дека јавноста има пристап до објективно и точно известување и различни гледишта преку мејнстрим медиумите, особено на јавниот радиодифузен сервис;
- сите медиуми треба да преземат сопствена одговорност за професионално однесување.

Заплашување на новинарите

Медиумите се одраз на силната поларизација на општеството по политички линии.

Имаше голем број на извештаи за **заплашување на новинари** и судски постапки против новинарите. На 12 април, неколку новинари беа повредени од страна на полицијата за време на протестите против помилувањето од страна на Претседателот на 56 лица, а просториите на два провладини медиуми беа оштетени.

Законодавната средина

Законите во голема мера се усогласени со *правото на ЕУ*, иако има постојани повици за понатамошни реформи кои доаѓаат од земјата. Измените на изборниот законик ги утврдија правилата за претставувањето на политичките партии од страна на јавниот радиодифузен сервис, го зајакнаа надзорот врз медиумите од страна на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (вклучително и преку *ад-хок* телото, основано во рамките на Агенцијата) и го забранија финансирањето на кампањите на политичките партии од страна на медиумите.

Спроведување на законодавството/ институции

Спроведувањето на законодавството остана недоволно, а, во текот на годината, продолжи да опаѓа слободата на медиумите. Сè уште не е одговорено на практичните мерки во „Итни реформски приоритети“ за подобрување на состојбата со медиумите. Организациите на новинари и граѓанското општество ги понудија своите препораки за медиумски реформи. Имаше мала политичка заложба за унапредување на плурализам и независност на медиумите. Со политичкиот договор од 31 август, забележани се извесни подобрувања во новинарските известувања, особено во поглед на МРТ и некои приватни канали, но ова мора да биде потврдено со текот на времето.

Политичкото мешање во уредувачката политика на медиумите, особено на национални радиодифузери, останува сериозен проблем. Постојат индикации дека многу приватни радиодифузери ја координирале својата уредувачка политика во корист на главната владејачка партија. Многу медиуми не ги исполнуваат своите обврски за балансирано и професионално известување. Во некои мејнстрим медиуми, членовите на опозицијата и нивните активности се прикажани негативно, како што се протестите на граѓанското општество. Нема доволно покриеност во телевизиските дебати на политичарите од целиот политички спектар, иако дебатите би овозможиле изразување на различни идеи и мислења. Во некои медиуми продолжија ниските професионални стандарди и етика, на штета на правото на јавноста да добие објективно и балансирано известување.

Истражувачкото известување останува ограничено. Исто така, има ретки случаи на самокритика. Во текот на извештајниот период, беа регистрирани 20 нови тужби за клевета против новинари. Големото незаконско прислушување на новинарите

обелоденето минатата година, несигурните услови за работа и зголемувањето на закани и напади врз медиумите, дополнително придонесоа за автоцензура.

Агенцијата за аудио и аудиовизуелни услуги направи напори за дополнување на саморегулаторните функции на професијата, играјќи повеќе проактивна улога по однос на прашања на професионализам и новинарски стандарди и етика. Постои загриженост за притисоци врз членовите на Агенцијата.

Јавен радиодифузен сервис

Останува сериозната загриженост за балансот во известувањето на јавниот радиодифузен сервис (МРТ). Според мисијата за набљудување на изборите на ОБСЕ/ОДИХР, следењето на медиумите забележува дека вестите обезбедуваат ограничени информации за политички настани и не успеваат да обезбедат сеопфатна анализа на дневна основа. Во неколку случаи, новинарите ги измешаа фактите со нивните политички ставови, кога ги покриваа вестите. Треба да се обезбеди и спроведе одржливост и самостојност на финансирањето на МРТ. Сè уште треба да се усвои Етичкиот кодекс на МРТ. Препораката на Народниот правобранител во врска со незаконска наплата на радиодифузните такси од ранливите групи во општеството останува неразрешена. Новиот главен и одговорен уредник на МРТ беше назначен во септември 2016 година, по договорот од 20 јули.

Економски фактори

Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги ја регулира **сопственоста на медиумите** со утврдување ограничувања и забрани на судир на интереси. Сепак, поголем дел од телевизиските станици со национална концесија и весници со големи тиражи им припаѓаат на поединци за кои се знае дека имаат блиски врски со владејачката коалиција. **Владиното рекламирање** беше суспендирано, но податоците и критериумите за доделување такви договори (коишто треба да бидат транспарентни, објективни и недискриминирачки) сè уште не се достапни за јавноста. Користењето на неплатени јавни огласи кои по природа се навистина од јавен интерес треба дополнително да бидат истражени (според „Итни реформски приоритети“).

Законодавството забранува операторите да го контролираат интернетскиот сообраќај, освен за да се заштитат мрежните поврзувања од преоптовареност. Во пракса, операторите не блокираат, не забавуваат, не изменуваат ниту дискриминираат никаква интернетска содржина. Истражното известување првенствено се врши преку интернет медиумите.

Професионални организации/професионални услови

Во јули 2016 година беше основан нов *независен синдикат на новинари на Македонија*, со претставници од неколку медиумски портали. Новинарите од МРТ

се организирани во самоуправен сојуз. Слабата заштита на сојузот и лошите работни услови придонесоа за континуираниот проблем на самоцензура. Никој од медиумите во земјата немаат потпишано колективен договор со Самостојниот синдикат на новинари и медиумски работници. Најчесто, новинарите работат со привремени договори.

2.5. Регионални прашања и меѓународни обврски

Земјата продолжи целосно да соработува со **Меѓународниот кривичен суд за поранешна Југославија**. Нема заостанати случаи или жалби кои се во судска постапка во Хаг.

Земјата сè уште одржува билатерален договор за имунитет со Соединетите Американски Држави од 2003 година, којшто овозможува изземање на граѓаните на САД од надлежноста на **Меѓународниот кривичен суд**. Ова не е во согласност со заедничките ставови на ЕУ за интегритетот на Римскиот статут или со сличните водечки начела на ЕУ за билатералните договори за имунитет. Земјата треба да се усогласи со ставот на ЕУ.

Во септември 2016, во земјата се регистрирани 664 бегалци Роми од Косово*, од кои 18 се признати бегалци, 173 чии барања за азил се одбиени и 473 се под супсидијарна заштита. 183 се внатрешно раселени лица (47 семејства). Во 2015 година, 152 лица беа доброволно вратени во Косово и Србија. Министерството за труд и социјална политика продолжува да обезбедува поддршка на 80 семејствата за кирија за домување и комунални услуги, во рамките на стратегијата за интеграција.

Регионалната соработка и добрососедските односи се суштински дел од процесот на приближување на земјата кон ЕУ. Тие придонесуваат за стабилноста, помирувањето и погодната клима за решавање на отворените билатерални прашања и проблемите од минатото. Земјата продолжи активно да учествува во регионалните иницијативи како што е Процесот за соработка во Југоисточна Европа (СЕЕЦП), Советот за регионална соработка, ЦЕФТА, Групата од шесте земји од Западен Балкан, Договорот за енергетска заедница, Спогодбата за Европска заедничка воздухопловна област, Централно-европската иницијатива (ЦЕИ), Регионалната иницијатива за миграции и азил (МАРРИ) и РЕКОМ. .

Поттикот даден преку „**Берлинскиот процес**“ и иницијативата на Групата од шесте земји од Западен Балкан, особено на агендата на поврзување, продолжи да ја охрабрува зголемената регионална соработка. Надградувајќи се на резултатите од претходните самити, на самитот од 4 јули 2016 година во Париз се увидоа дополнителни предности од агендата на поврзување но, исто така, се отвори соработка во нови области, особено преку воспоставување на Регионална

канцеларија за соработка на младите, со седиште во Тирана. Земјата учествува активно.

Земјата остана конструктивно посветена на **билатералните односи** со другите земји од проширувањето и со соседните земји-членки на ЕУ. Таа потпиша билатерален договор за регионална соработка со Косово во согласност со член 12 од ССА и треба да го стори истото со Босна и Херцеговина.

Билатералните односи со **Албанија** остануваат генерално добри.

Ратификуван е договор за колокација на дипломатските мисии и конзуларните претставништва со **Босна и Херцеговина** во март и земјата продолжува со својот придонес во операцијата на ЕУФОР, Алтеа.

Односите со **Косово** продолжуваат да се развиваат со потпишувањето и ратификацијата на договорот за олеснување на патувањето помеѓу двете земји со користење на документи за лична идентификација. Одредени тензии произлегоа од изјавите на политичарите за наводно учество на лица од Косово во инцидентот во Куманово 2015 година.

Во март 2016 година беа ратификувани договори со **Црна Гора** за правна помош во граѓанските и кривичните предмети, како и за меѓусебно извршување на судските одлуки во кривичните предмети.

Односите со **Србија** останаа добри и продолжуваат да се продлабочуваат. Се појавија извесни тензии по гласањето за поддршка на членството на Косово во УНЕСКО.

Односите со **Турција** се развиваат, вклучувајќи посета од страна на заменик претседателот на Владата задолжен за европски прашања на Турција во февруари 2016 година. Во август 2016 година, претседателот Иванов се сретна со својот турски колега во Истанбул.

Односите со **Бугарија** и понатаму се под влијание на разликите, пред сè во однос на толкувањето на историјата. Беа остварени голем број посети на високо ниво. За време на посетата заради Самитот на СЕЕЦП во Софија, претседателот Иванов и министерот за надворешни работи Попоски се сретнаа со своите колеги. Академиите на науки и уметности од двете земји одржаа трет состанок во Скопје. Продолжија преговорите за билатерален договор за добрососедски односи. Сепак, остануваат тековни прашања. Земјите продолжуваат да соработуваат за прашањата од областа на одбраната, а продолжува и добрата соработка за прекуграничните прашања и за секторските и трговските односи, вклучително и инфраструктурните приоритети. Меѓучовечките контакти останаа нормални.

Односите со **Грција** продолжија да се под влијание на прашањето за името. Немаше никакви формални разговори за ова прашање под покровителство на ОН за време на периодот на известување. Министерите за надворешни работи се состанаа на билатерални и мултилатерални нивоа. Посетата на министерот за надворешни работи Попоски на Атина во декември 2015 година, за време на која имаше куртоазна посета на претседателот и заменикот претседател на парламентот, беше прва во изминативе 15 години. Последната посета на грчкиот министер за надворешни работи, Никос Коцијас, се одржа за време на амбасадорската

конференција во август 2016 година. Претседателите на парламентите се сретнаа за првпат во септември 2016 година. Конструктивните дискусии продолжија за позитивната процена за напредокот во спроведување на мерките за градење доверба, кои започнаа по посетата на министерот за надворешни работи на Грција во 2015 година. Мерките за градење доверба почнаа да даваат видливи резултати. Директни контакти беа воспоставени меѓу двете министерства за надворешни работи и се одржуваат политички консултации на ниво на политички директори и правни експерти. Беше потпишан Меморандум за разбирање за размена на студенти меѓу Универзитетот Свети Кирил и Методиј во Скопје и Универзитетот во Пиреја. Исто така, двајцата шефови на полицијата се состанаа официјално за првпат и беа воспоставени непосредни контакти помеѓу соодветните министерства. Иако мигрантската криза претставуваше предизвик за билатералните односи, исто така, имаше позитивен ефект на прелевање на севкупната билатерална соработка. Економските и трговските односи продолжија нормално.

Претседателите на *Хрватска* и *Словенија* заеднички ја посетија земјата по повод мигрантската криза.

3. ЕКОНОМСКИ КРИТЕРИУМИ

Клучни економски бројки	2014	2015
Бруто домашен производ по глава на жител (% од EU28 во СКМ)	37	n/a
Раст на БДП (%)	3.5	3.7
Стапка на невработеност (жени; мажи) (%)	27.7; 28.6	26.7; 25.1
Стапка на економска активност на лица на возраст од 20-64: дел од населението на возраст од 20-64 што е економски активно (жени; мажи) (%)	70.8	70.2
Биланс на тековна сметка (% од БДП)	-0.8	-1.3
Странски директни инвестиции (СДИ) (% од	2.4	1.7

Извор: Евростат

Во согласност со заклучоците на Европскиот совет во Копенхаген од јуни 1993 година, пристапувањето во Европската унија наложува постоење на функционална пазарна економија и капацитет за справување со конкурентскиот притисок и пазарните сили во рамките на Унијата.

Следењето на овие економски критериуми треба да се гледа во контекст на централното значење на економското управување во процесот на проширување. Секоја земја од процесот на проширување изготвува Програма за економски

реформи (ПЕР) на годишно ниво, која утврдува среднорочна рамка на макроекономска политика и агенда за структурни реформи со цел да се обезбеди конкурентност и инклузивен раст. Програмите за економски реформи се основа за препораки за политиките специфични за земјите, заеднички донесени од страна на ЕУ и Западниот Балкан и Турција на министерско ниво во месец мај секоја година.

3.1. Постојење на функционална пазарна економија

Република Македонија има **добро ниво на подготвеност** во развивањето на функционална пазарна економија. Сепак, **не е постигнат напредок** во текот на периодот на известување. Одржана беше макроекономската стабилност и макроекономската околина дополнително се зајакна во 2015 година, подржана од големи трошења во јавната инфраструктура и странските директни инвестиции, иако со знаци на слабости во првиот квартал од 2016 година. Невработеноста се намалува, но останува висока, особено кај младите. Одредени слабости остануваат, како што се ниската конкурентност на домашниот приватен сектор, која е попречена од слабото спроведување на договорите, големата неформална економија и отежнат пристап до финансии. Управувањето со јавните финансии не се подобри. Дополнително на постојаните големи фискални дефицити во текот на последните години, зголемувањето на потребите за финансирање на претпријатијата во државна сопственост кои ја водат владината агенда за инвестиции влијаат на нивоата на јавниот долг.

Во согласност со препораките на ПЕР и со цел да се поддржи долгорочниот развој, Република Македонија треба да посвети особено внимание на:

- поддршка на фискалната консолидација преку идентификување на конкретни мерки за приходите и расходите;
- придвижување кон подобро таргетирање на трошоците за трансфери и подобрување на насоченоста кон раст на јавните финансии;
- подобрување на фискалната транспарентност и капацитетот за планирање на буџетот.

Економско управување

Владата останува посветена на унапредување на растот и вработувањето преку пазарни економски политики. Поддршка на конкурентноста на приватниот сектор, развојот на јавната инфраструктура и унапредување на извозот останаа столбови на економската политика на владата. Сепак, вработеноста е поттикната преку големи владини програми, како и активните мерки на пазарот на трудот, а не преку создавање на работни места во приватните локални претпријатија. Недостасува посветеност за фискална консолидација, бидејќи владата не успеа да утврди конкретни мерки, при што во повеќе наврати нагоре ги ревидираше годишните цели за дефицитот во средина на годината. Не е постапено по насоките

за политиките на ПЕР од 12 мај 2015 година во однос на макрофискалните прашања, додека само делумно е постапено по насоките за политиките на пазарот на трудот и на структурните реформи.

Макроекономска стабилност

Слика 1 Раст на БДП

Во се забави во 2016 година во пад на производството во 2012 на раст во просек од 3,4% во 12 година, потрошувачката на додека инвестициите и билансот о променливи. Секторот на овој период. Во 2015 година, домашната потрошувачка и нето исто ниво и покрај силната изгуби на интензитет во првата половина на 2016 година, со просек од 2,1% од година во година. Просечниот приход по глава на жител (стандарди на куповната моќ) изнесуваше 37% од просекот на ЕУ-28 во 2015 година, што претставува зголемување од 3 процентни поени (п.п.) од 2012 година.

Краткорочните надворешни слабости останаа под контрола. Дефицитот на тековната сметка остана умерен во последните години. Во четирите квартали до јуни 2016 година, тој изнесуваше 2,5% од БДП, иако поголем од неговиот просек од 1,5% од БДП во текот на изминатите пет години. Порастот во 2016 година настана во голема мера на сметка на проширување на трговскиот дефицит на стоки, кој останува голем, на 19,9% од БДП, но сепак помал во споредба со просекот помеѓу 2011 и 2015 година (23,2%). Трговскиот дефицит историски се покрива со робустни приливи на приватните трансфери, кои значително ја ублажуваат надворешната нерамнотежа. Иако, сè уште надоместуваат за дефицитот на тековната сметка, приливот на директните странски инвестиции се намали на 1,9% од БДП во 2015 година, во споредба со просекот од 2,7% во претходните пет години, бидејќи компаниите се прилагодија на новото даночно законодавство, а политичката криза се задржа. Составот на новите СДИ, преминувањето од капитално финансирање во финансирање на долгот, стана повеќе променлив и помалку погоден за структурните промени во економијата во последните неколку години.

Задолжувањето на јавниот сектор во странство влијае на надворешниот долг. Надворешниот долг на земјата брзо се зголемува од 2009 година (+ 14п.п.), од причина што јавниот сектор се повеќе користи финансирање од странство. Исто така, задолженоста на приватниот сектор во странство се зголеми. На крајот на

2015 година, надворешниот долг изнесуваше 70% од БДП. Девизните резерви се намалија во 2015 година, иако владата издаде еврообврзница во ноември 2015 година (270 милиони евра). Дел од загубата беше надоместена во првиот квартал од 2016 година, а резервите беа дополнително зголемени со еврообврзница од 450 милиони евра издадена во јули 2016 година. Покриеноста со резервите останува на задоволително ниво на околу 4 месеци од потенцијалниот увоз.

Насоки на политиките на ПЕР: "Поддршка на фискалната консолидација преку идентификување на конкретни мерки за приходите и расходите; придвижување кон подобро таргетирање на трошоците за трансфери и подобрување на насоченоста кон раст на јавните финансии, особено преку целосно спроведување на испланираното приоритетно трошење во јавни инвестиции. Заштита од фискални ризици преку користење на секој вишок на приходи за создавање фискални резерви."

Централната банка успешно ја одбрани ценовната стабилност и фиксниот курс.

Слика 2 Фискални движења

По неколкугодишно олабавување, монетарната политика стана порестриктивна од средината на 2015 година, поттикната од поширок економски раст, голема ликвидност во финансискиот сектор, како и силниот кредитен раст кај домаќинствата. Во мај 2016 година, централната банка ја зголеми основната каматна стапка од 3,25% на 4%, како одговор на притисокот кој настана како резултат на шпекулации врз банкарските депозити, а во услови на продолжување на прикриени ценовни притисоци. Во 2015 година, потрошувачките цени се намалија за 0,3%, како во 2014 година, како резултат на намалувањето на цените на горивото и транспорт, поддржани од пониските цени на храната. Годишниот просек на инфлацијата се намалува од 2011 година, кога таа изнесуваше 3,9%. Банката, исто така, ефикасно ја стимулираше "денаризацијата" на кредитите и депозитите, намалувајќи ги девизните ризици. Девизниот курс на земјата е фиксиран преку де факто врзувањето за еврото.

Владата не успеа да утврди конкретните мерки како поддршка на фискалната консолидација. Властите планираат намалување поврзано со трошоците во државниот дефицит од 3,6% од БДП во 2015 година на 2,6% во 2018 година, потпирајќи се повеќе на оптимистички претпоставки за економски раст, отколку на одредени заштеди. Сепак, дополнителни *ад хок* зголемувања на пензиите,

социјалните трансфери и платите во јавниот сектор се веројатни оваа година, како и во претходните години, додека темпото на раст на БДП се забавува.

Намалените приходи како резултат на премногу оптимистичките претпоставки за раст и ниското ниво на собирање, како и притисоците поврзани со трошоците, постојано бараа донесување на ребаланс на буџетот и повисок таргет за дефицитот во последните години.

Насоки на политиките на ПЕР:

„Подобрување на фискалната транспарентност и капацитетот за буџетско планирање преку брзо воведување на среднорочна рамка на расходи; преку обезбедување на повеќегодишни проекции на детални компоненти на приходи и расходи во среднорочна стратегија, како и преку сеопфатно известување за дополнителни буџетски расходи во консолидираните фискални извештаи. Систематско информирање за доспеани неплатени обврски“

Приходите се проценети во просек за 6% во последните пет години. Во јуни 2016 година, владата повторно пристапи кон ребаланс на буџетот, со дополнителна ревизија во август. Во просек, во периодот помеѓу 2009 и 2015 година, 62% од вкупните расходи беа наменети за трансфери, особено пензии. Во истиот период, беа спроведени само околу 84% од буџетските капитални расходи.

Нивото на јавниот долг брзо се зголемува. Зголемен износ на јавни капитални трошоци се пренасочија вонбуџетски во последните години за претпријатијата во државна сопственост (ПДС), финансирани речиси целосно од кредити гарантирани од државата. Ова, дополнително на зголемувањето на основниот фискален дефицит, доведе до забрзување на зголемувањето на јавниот долг, за 23.5 п.п., до 46,5% од БДП во периодот помеѓу 2008 и 2015 година. Постои мала транспарентност во врска со фискалните ризици поврзани со извршувањето на работи од голем обем во јавна инфраструктура преку државните претпријатија. Во меѓувреме, владата успешно го продолжи рокот на доспевање на долгот, а само мал дел (домашен) останува како краткорочен долг.

Различните политики не одговараат во целост на економските предизвици. За да се унапредува одржлив раст и вработување и да се држат под контрола ризиците за надворешната рамнотежа, економската политика треба да се фокусира на поддржување на домашниот приватен сектор; таргетирање на слабости на пазарот

на трудот, и диверзификација на структурата на економијата. Ова ќе биде помогнато со подобро таргетирана јавна потрошувачка и засилени напори за фискална консолидација и стабилизација на долгот. Потребен е близок надзор на надворешното задолжување на телата на јавниот сектор за да се избегнат предизвиците на монетарната политика преку нејзиното влијание на домашната ликвидност.

Функционирањето на пазарот на производи

Деловна средина

Насоки на политиките на ПЕР:
„Да се обезбеди сигурна и предвидлива регулаторна средина за бизниси со намалување на примената на итни постапки за законодавство, обезбедувајќи соодветни консултации на учесниците и зајакнување на независноста на трговските судови.“

Развојот на бизнисот трпи поради слабото и нерамномерно спроведување на законот. Ниските корпоративни даноци и поедноставувањето на регулаторните барања се темелници на владините политики за олеснување на деловните операции. Сепак, се смета дека добивањето лиценци и дозволи за работа е полесно за странските инвеститори отколку за домашните компании, што е еден од клучните проблеми за домашните бизниси. Покрај тоа, нејасното толкување на регулативите за бизнис, особено од локалните администрации, нерамномерното спроведување на правила и договори, како и корупцијата и големата неформална економија го попречуваат развојот на приватниот сектор. Во 2015 година бројот на нови деловни субјекти, како и износот на регистриран основачки капитал се намали во споредба со претходната година и петгодишниот просек, што може делумно да е одраз на долготрајната политичка несигурност.

Институционалните капацитети за спроведување на законот се слаби. Решавањето на трговски спор преку суд и понатаму одзема многу време и трошоци. Покрај тоа, се чини дека на ефикасноста на правосудниот систем сè повеќе влијаат политичките интереси. Не беа донесени нови мерки за олеснување на прекилот на деловното работење, што и понатаму останува како предизвик. Ликвидационската постапка по стечај е скратена во последните години, но, сепак, се потребни околу 1.8 години во просек.

Големата сива економија е важна пречка за бизнисот. Неформалниот дел од економијата е голем, што влијае на конкурентноста на формалниот приватен сектор. Проценките се движат од некои 20 % од вкупното производство (Државен

завод за статистика) до 40 %, во зависност од користениот метод. Ова создава проблеми кај конкуренцијата за регистрираните компании и пречки за инвестирањето. Мерките во последните години беа насочени кон зајакнување на капацитетите на јавните тела, вклучени во справувањето со неформалната економија, како и промените на даночното и трудовото законодавство насочено кон намалување на трошоците за работна сила и засилување на стимулациите за формално вработување.

Влијание на државата на пазарот на производи

Уделот на јавниот сектор во економијата останува под контрола, но создава загриженост спроведувањето на дискреционата политика од страна на владата. Вредноста на државниот капитал во БДП изнесува 13 % од БДП во 2015 година, што значи се намалил незначително, но постепено во текот на последните пет години. Сепак, иако учеството на државата во економијата останува умерено, вклученоста на владата во приватниот сектор расте на други начини, како на пример преку нерамномерна примена на правила и прописи, инспекции и постапки за јавни набавки. Има ограничени информации за износите и корисниците на државна помош. Големiot дел на земјиште во државна сопственост и понатаму е пречка за развој на земјоделскиот сектор и спречува ова земјиште да се искористи како залог од страна на приватните сопственици што бараат заеми.

Цените на енергијата сè уште во голем дел се поставувани од Регулаторната комисија за енергетика (РКЕ). Откако владата ја одложи либерализацијата на пазарот на електрична енергија во 2014 година за 5 години, спротивно на договорот на Енергетската заедница на ЕУ, цената на електричната енергија за домаќинствата и малите компании и понатаму е регулирана од РКЕ, со распоред што ќе дозволи постепено прилагодување помеѓу 2016 и 2020 година. Цените што ги плаќаат домаќинствата не ги покриваат трошоците и се субвенционираат вкрстено преку цените што им се наплаќаат на малите компании. Цените за природен гас, исто така, остануваат во надлежност на РКЕ, и покрај тоа што беше донесено законодавство во 2015 година да се отвори пазарот. Цените на нафтата и нафтените деривати се исто така регулирани, но ги следат цените на глобалниот пазар. Администрираните и регулираните цени изнесуваат 15 % од потрошувачката кошница (ИПЦ) во 2015 година, што е во голем дел непроменето од претходните години.

Приватизација и реструктурирање

Процесот на приватизација е во напредна фаза. Во 2015 година немаше дополнителни приватизации и бројот на претпријатија во целосна или делумна државна сопственост остана непроменет од претходната година. Вредноста на државниот капитал во БДП изнесуваше 13 % од БДП во 2015 година, што значи се намалила незначително, но постепено во текот на последните пет години. Во тек е

спроведувањето на заеднички потфат помеѓу претпријатие во државна сопственост и повеќенационално претпријатие за тутун.

Насоки на политиките на ПЕР: „Да се развијат сеопфатни стратегии што ќе ги вклучат сите релевантни учесници за дополнително да се поттикне решавањето на нефункционалните кредити од страна на банките и понатаму да се унапредува употребата на локалната валута за да се намалат ризиците за финансиската стабилност и реалната економија. Би постоела можност за постепено напуштање на позицијата на приспособлива монетарна политика на централната банка до степен во којшто ќе се реализира оптимистичкото макроекономско сценарио на властите (вклучително преку неговото влијание на очекувањата за инфлација и на производствениот јаз).“

Функционирање на финансискиот пазар

Финансиска стабилност

Банкарскиот сектор покажува еластичност наспроти долготрајниот кредитен ризик. Во финансискиот сектор и понатаму доминираат банките на коишто им припаѓаат околу 90 % од системскиот капитал. Концентрацијата и понатаму е висока и непроменета во споредба со претходните години, со околу 60 % од капиталот кај трите најголеми банки од вкупно 15 банки што работат во државата. Соодносот на солвентност изнесуваше приближно душло од бараното минимум ниво од 8% на домашниот надзор. Профитабилноста на банките порасна забележително во 2015 година. Квалитетот на капиталот на банките, сепак, не се подобри. Соодносот на нефункционални кредити во вкупните заеми на приватниот сектор изнесуваше 11.4 % во просек во 2015 година, само малку под просекот во 2014 година, и од тогаш се намали само незначително. Имаше одреден напредок во намалување на износот на нефункционалните кредити, поради тоа што централната банка им наметна обврска на банките да ги отпишат целосно резервираните заеми што биле во нивните книги подолго од 2 години, со правосилност од јуни 2016 година.

Пристап до финансии

Растот на кредитите за компаниите се намали насреде политичката несигурност. Пристапот до финансии и понатаму е тежок за малите и средните претпријатија, со оглед на пречките и на понудата и на побарувачката на кредити, и покрај големата ликвидност на банките. Финансикото посредништво се зајакна во 2015 година во споредба со претходните две години, со зголемување на капиталот, кредитите и депозитите како удел во БДП. Заемите од комерцијалните банки и понатаму се доминантен извор на финансирање, со оглед на тоа што МСП одбиваат да ги користат пазарите на капитал и обврзници, а пазарите на ризичен капитал и понатаму се во рана фаза на развој. Растот на заеми за приватните домаќинства (12.4 % од година во година во просек во 2015 година) беше скоро двојно од стапката на раст на кредитот на нефинансиските компании, што се намали значително од летото 2015 година. За да се контролира растот на долгорочните потрошувачки кредити, централната банка ги зголеми капиталните барања за овие средства во декември 2015 година. Со оглед на несигурната политичка ситуација, побарувачката на кредити на МСП и корпорациите е намалена од средината на 2015 година. За да се олесни одобрувањето на кредити на МСП, владата во 2015 година ја повлече последната транша на кредитната линија за развој на МСП продолжена од страна на Европската инвестициска банка. Сепак, не беа донесени други значителни мерки во 2015 година за да се олесни пристапот до финансии за МСП.

Функционирање на пазарот на трудот

Насоки на политиките на ПЕР :
„Да се зајакне обезбедувањето на активни мерки особено за ранливата младина, жените и долгорочно невработените и дополнително да се подобри капацитетот на Агенцијата за вработување за профилирање и лично советување на тие што бараат работа.“

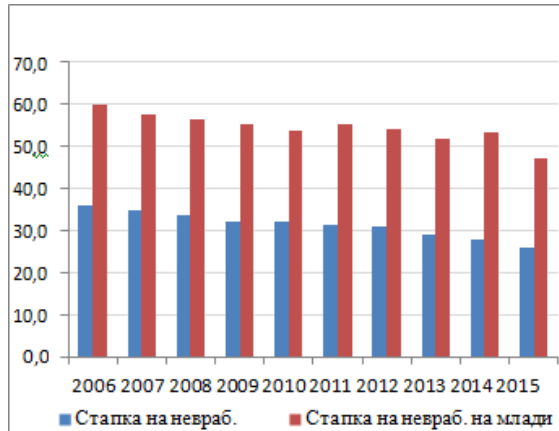
Структурните слабости го поречуваат функционирањето на пазарот на трудот. Свкупната стапка на невработеност во земјата и понатаму е постојано висока, особено за долготрајно невработените и младите работници, иако се намалува постепено во последните години. Во вториот квартал на 2016 година се намали на 24 %, пониско за 2.8 процентни поени во годината. Помеѓу 2011 и 2015 година економијата создаде голем број работни места. Годишниот раст на вработеноста изнесуваше 2.5 % во просек, воден од создавањето работни места во јавниот сектор, во градежништвото и производството, и преку активните мерки за пазарот на трудот. Сепак, зголемувањето на вработеноста не беше во согласност со

растот на производството, со оглед на тоа што значителните структурни слабости на економијата го попречија функционирањето на пазарот на трудот.

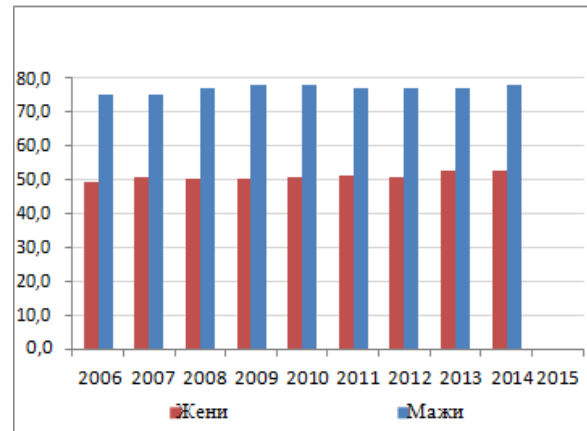
Учеството на работната сила останува скромно. Во последните години, стапката на активност е стагнира на околу 70% од работоспособното население (20-64 години). Стапката на вработеност е зголемена само незначително - само 52 % од работоспособното население беше вработено во 2015 година.

Со оглед на ниските стапки на учество на жените, родовиот јаз останува значаен, при што помала е веројатноста да бидат вработени жени (42 %) наспроти мажи (62 %).

Слика 3 Невработеноста во Република Македонија (% од активното население)

Слика 4 Стапки на учество во Република Македонија (% од работната сила)

Неформалната економија заема голем удел во вработеноста којшто се намалува. Околу 20 % од вработувањата во 2015 година се во неформалната економија, што е намалување од 28,6 % во 2008 година. Неформалната работа особено ги засега младите работници и долгорочно невработените лица. За да се справи со проблемот, Владата вовеле програма за ослободување или намалување на социјалните придонеси за нововработените регистрирани невработени лица за период до пет години. Програмата е продолжена на уште една година.

3.2. Капацитет за справување со конкурентскиот притисок и пазарните сили во Унијата

Економијата е **умерено подготвена** за справување со конкурентските притисоци и пазарните сили во Унијата. Постигнат е **одреден напредок** да се поттикнат иновациите и странските инвестиции, а дигитализацијата напредува брзо. Имаше ограничена промена кон повисока додадена вредност во производството, но структурната трансформација кон една поразновидна економија напредува бавно. Економијата и понатаму страда од слабости во наставните програми, ниски стапки на иновации и значајни потреби од инвестирање, вклучително и во јавната инфраструктура.

Со цел да се поддржи долгорочниот раст, во наредната година Република Македонија треба да обрне особено внимание на:

- надградба на високообразовните и стручните наставни програми, со цел подобро да се усогласат вештините со потребите на пазарот на трудот;
- подобрување на иновативната инфраструктура, со цел да се подобри

конкурентноста на домашниот приватен сектор.

Образование и иновации

Потребни се реформи во високото образование за да се реши јазот на вештини. Земјата трпи поради значителниот одлив на квалификувани работници од 1990-те, чиешто надоместување се чини тешко, со оглед на ниската стапка на запишување и недостатоците во системот на образование. Недостоците во високото и стручното образование често ги попречуваат кандидатите да стекнат вештини потребни за работа во технолошко-напредните сектори. Ова ги ограничува излезните потенцијали и ја попречува прераспределбата на средствата во секторите со поголема продуктивност и ширењето на увезената технологија во домашната економија. Јавната потрошувачка во образованието, со 4 % од БДП, е само малку пониска од просекот на ЕУ, но стапките на запишување (18 % за предучилишно, 91 % за основно и 73 % за средно образование) и постигнувањата се само незначително подобрени во текот на изминатите пет години, што укажува на одредени слабости во програмите за образование и обука. Стапката на вработеност на дипломирани студенти со високо образование е над просекот на економијата, но, сепак, стапката на завршување е ниска. Уделот на оние кои рано го напуштаат училиштето останува непроменет со 12 % од вкупниот број студенти. Во тек е осовременување на програмите за стручно образование и обука, иако заостанува спроведувањето на Стратегијата 2013-2020. Земјата во 2015 година за првпат учествуваше во ПИСА⁹ проценка, но резултатите не се сè уште достапни.

Стапките на иновации во приватниот сектор остануваат ниски. Јавните и приватните трошоци за истражување и иновации, како удел во БДП останаа скромни, во споредба со просекот на ЕУ, на 0,52% во 2014 година, а само малку повисоко отколку во 2010 година. Владата се справи со овој проблем, главно, преку создавање на Фондот за иновации кој започна исплати во 2015 година, за да се стимулира истражување и развој во малите и средните претпријатија. Сепак, капацитетите за апсорпција на малите и средни претпријатија за инструментите од Фондот се ограничени, што бара мерки за зајакнување на нивните вештини и технологии.

⁹Програма на ОЕЦД за меѓународно оценување на учениците

Физички капитал и квалитет на инфраструктура

Насоки на политики на ПЕР: „Да се донесе веродостојна програмата за реформа на управувањето со јавните финансии. Да се даде приоритетна јавните инвестиции против јасни цели на политиката и да се идентификуваат потребите на кои одговараат/реагираат истите. Да се зголеми транспарентноста на критериуми за избор на инвестиции и нивното влијание врз економскиот раст и врз фискалниот правец“.

Основниот капитал на економијата има потреба од модернизирање.

Капиталната основа на земјата има потреба од обновување, иако модерните производствени постројки од страна на странските инвеститори и инвестициите во јавната инфраструктура доведоа до одредена надградба последниве години. Односот на инвестиции остана непроменет, на 23-24% од БДП, помеѓу 2011 и 2014 година. Околу 70% од инвестициите беа од приватни претпријатија (домашни и странски) додека остатокот се јавни инвестиции финансирани преку државниот буџет, меѓународни финансиски институции и јавните претпријатија. Националниот инвестициски комитет беше основан во јуни 2015 година, но постои загриженост во однос на неговата ефикасност.

Регионалното поврзување во областа на транспортот и енергијата е ограничено. Транспортната инфраструктурна поврзаност со соседите од регионот и поврзувањето со Трансевропските транспортни мрежи остануваат предизвик. Земјата направи одреден напредок, иако ограничен, во спроведување на мерки за реформи на поврзаноста договорени во контекст на Инвестициската рамка за Западен Балкан. Фокусот треба да се стави на воспоставување на функционален систем за одржување, заедно со подобрување на капацитетите на надлежното јавно претпријатие. Делот од стратешки значајниот автопат Коридор X се очекува од владата да се заврши до мај 2017 година, што го свртува вниманието кон одржување на патиштата и слабиот капацитет на надлежното јавно претпријатие. Иако, поврзувањето за пренос на електрична енергија со Србија е завршено, поврзувањето со Албанија, што би ја поврзало земјата со пошироката мрежа на Коридор VIII, сè уште е во фаза на планирање.

Дигитализацијата на економијата е во напредна фаза. Користењето на фиксниот и широкопојасниот мобилен интернет се прошири во последниве години,

покривајќи околу 94 % од компаниите во 2015 година, споредено со 87 % во претходните пет години. Во овој период, уделот на домаќинствата е зголемен за 14пп на 69 %. Бројот на претплатници за мобилни телефони во однос на бројот на население изнесува 100 %.

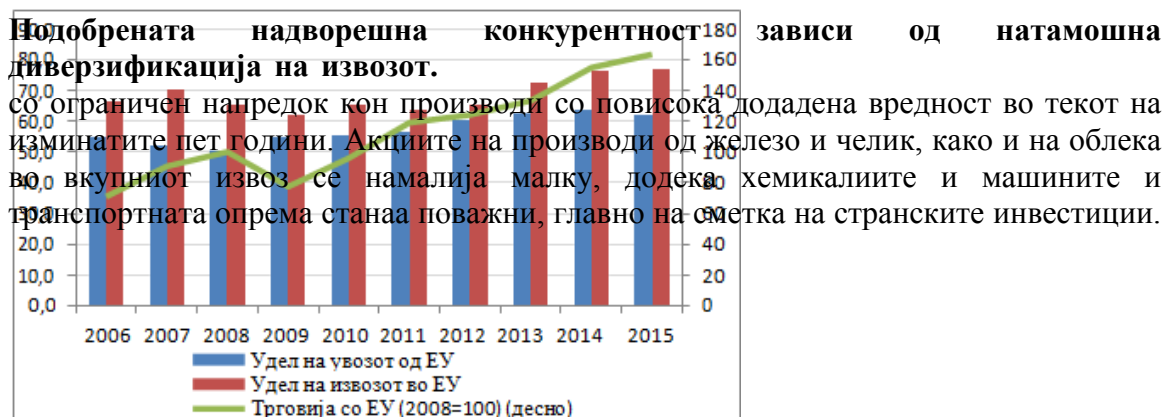
Секторска структура и структура на претпријатија

Бавно напредува структурната трансформација на економијата. Секторската структура на економијата во голема мера стагнира во последните пет години. Со повеќе од половина од бруто додадената вредност, услугите го сочинуваат најголемиот дел, при што земјоделството учествува со 10 %, а индустријата и градежништвото во останатите 22 % (од кои производството околу 12-13 %). Сепак, структурата на производниот сектор во овој период некако се смени од основни произведени стоки кон производи со поголема вредност (хемикалии, машини). Половина од работните места во економијата се во услужните дејности, по што следат индустрија и градежништво (27 %) и земјоделие (24 %), повторно без значајни промени од 2011 година. Структурата на корпоративниот сектор и неговиот придонес кон производството остануваат стабилни, со удел на МСП кој изнесува преку 99 % од сите компании и обезбедува 76 % од додадената вредност во економијата.

Економска интеграција со ЕУ и конкурентност на цените

ЕУ е сè позначаен извозен пазар и инвестициски партнер на земјата. Трговската отвореност на економијата е висока. Вкупната вредност на извозот и увозот на стоки и услуги во земјата изнесува 108% од БДП во 2015 година, скоро исто како и пред пет години. Трговската размена со ЕУ постепено се зголемува во последните 10 години и изнесува 68% од вкупната трговска размена на земјата во 2015 година. Извозот е зголемен, особено кон Германија и Белгија, на сметка на работењето на странските директни инвеститори, а на штета на извозот во земјите на ЦЕФТА. Увозот од ЕУ е зголемен за 3% во однос на претходната година. Додека учеството на директните инвестициски приливи во ЕУ значително се разликува (90% од вкупниот број во 2013 година, 7% во 2014 година), уделот на капиталот на ЕУ во вкупните странски инвестиции е висок, но во стагнација, на околу 81% во последните 5 години. Вкупниот капитал на директни странски инвестиции (СДИ) по глава на жител и како процент од БДП, сепак е на ниско ниво.

Слика 5 Трговската интеграција со ЕУ

После двегодишно намалување, продуктивноста на трудот се зголемува од почетокот на 2014 година, но помалку од реалните нето плати, кои се поддржани од страна на прикриените ценовни притисоци, како и од страна на постепените зголемувања на номиналните плати. Бруто платите во голема мерка се во согласност со просечното производство по вработено лице. Реалниот ефективен девизен курс (базиран на ИПЦ) остана стабилен во голема мера во последните пет години.

4. СПОСОБНОСТ ДА СЕ ПРЕЗЕМАТ ОБВРСКИТЕ ОД ЧЛЕНСТВОТО

4.1. Поглавје 1: Слободно движење на стоки

Слободното движење на стоки гарантира дека со повеќето производи може да се тргува слободно низ ЕУ врз основа на заеднички правила и постапки. Кога производите се регулирани со национални правила, начелото на слободно движење на стоки спречува да се создаваат неоправдани пречки во трговијата.

Земјата е **умерено подготвена** во областа на слободно движење на стоки. **Одреден напредок** е постигнат, особено во однос на понатамошна елиминација на нетарифни пречки во трговија и зајакнување на административните капацитети на Бирото за метрологија. Понатамошно зајакнување е во тек и е неопходно.

Во претстојната година, земјата треба:

- да го заврши донесувањето мерки за отстранување на нетарифни пречки во трговијата;
- да го заврши усогласувањето со Директива за општа безбедност на производи и да обезбеди соодветен административен капацитет за спроведување на законската рамка.

Општи начела

Добро воспоставената и функционална институционална рамка обезбедува соодветни услови за **производство, дистрибуција и маркетинг на индустриски производи**. Сè уште се очекува целосно усогласување со одредени клучни делови од правото на ЕУ, особено за општа безбедност на производи, и со директивите од 2014 година за усогласување на производи.

Усогласувањето на законодавството е сè уште недоволно за да се преговара за Договор за оцена на сообразност и прифаќање и нема никаков напредок во оваа област. Планови за понатамошно **усогласување на законодавството со правото на ЕУ** се утврдени во Националната програма за усвојување на правото на ЕУ и поединечни стратешки документи за стандардизација, метрологија и акредитација.

Неусогласена област

Се спроведува акцискиот план, кој има за цел отстранување на нетарифни пречки во трговијата во согласност со **членови 34-36 од Договорот** за функционирање на Европската Унија (ДФЕУ), донесен во 2009 година.. Сепак, девет правни акти кои претставуваат пречки во трговијата сè уште треба да се отстранат. Не е постигнат напредок во нивно отстранување.

Министерството за економија и Институтот за стандардизација продолжуваат да ја исполнуваат својата **обврска да известуваат за прописите** поврзани со техничкото и неусогласеното законодавство и стандардите и техничките спецификации. Постапката за известување на Европската комисија во согласност со соодветната директива, е во сила.

Усогласена област: квалитетна инфраструктура

Во сила е правна основа и административна структура за технички прописи, стандарди, оценка на усогласеност, акредитација, метрологија и надзор на пазарот. Сепак, потребно е понатамошно усогласување во овие области, особено за општа безбедност на производи и надзор на пазарот.

Институтот за стандардизација донесе 23.446 европски стандарди и технички документи за стандардизација како национални стандарди, најчесто со употреба на методот на индосирање. Тој е полноправен член на CEN и CENELEC. Институтот, исто така, разви стратегија за сопствен развој 2016-2020 година и започна постапка за добивање на национална акредитација според ISO/IEC 17021.

Во земјата постојат 165 тела за **оцена на сообразност** за калибрација, тестирање, медицински лаборатории, производи и процес на сертификација и инспекција. Институтот за акредитација доби значајни средства од државниот буџет во 2016 година за акредитација на голем број лаборатории кои функционираат во рамки на високообразовни установи. Институтот за акредитација е полноправен член на Меѓународниот форум за акредитација од септември 2015 година и потпиша договор за меѓусебно признавање на резултатите на телата за сертификација на производи, процеси и услуги, но не и за управување со квалитет - ISO 9001. Исто така, потпиша мултилатерален договор за медицински лаборатории во рамки на Договорот за заемно признавање со ILAC (Меѓународна организација за акредитација на лаборатории).

Бирото за метрологија е официјално тело за **метрологија**. Неговиот капацитет е зајакнат со вработување на нови кадри и надградба на сопствените лаборатории. Бирото издава сертификати за калибрација и спроведува илјадници верификации на мерните инструменти. Потпиша меморандум за разбирање со Националниот институт за метрологија на Шпанија за размена на знаења и надградба на мерните капацитети за референтни гасни смеси.

За **надзор на пазарот**, Законот за општа безбедност на производите сè уште не е доволно усогласен со правото на ЕУ.

Во 2015 година, Државниот пазарен инспекторат (ДПИ) спроведе речиси илјада инспекции (909) во врска со Законот за општа **безбедност на производите**, во најголем дел на апарати за домаќинство, прозорци, врати, играчки и детска облека. 200 инспекции во однос на засегнати градежни производи. ДПИ побара 40

повлекувања на стоки од пазарот и го забрани увозот на еден производ (неавтоматски уред за мерење на тежина). ДПИ учествува во инспекции со други инспекциски тела и со царинските органи. Буџетските ограничувања го спречуваат ДПИ да спроведува голем број на тестови.

Државниот санитарен и здравствен инспекторат спроведе тестирање на 208 примероци на играчки и откри неусогласеност во 10 случаи.

Усогласена област: секторско законодавство.

Во однос на „Новиот и глобален приод“ на законодавството за производи, степенот на усогласеност е нееднаков. Земјата усвои законодавство со цел да се усогласи со правото на ЕУ во повеќе сектори, особено во секторите за играчки, апарати на гас, машини и медицински помагала. Сепак, усогласување не беше постигнато со последните измени на правото на ЕУ во оваа област. Во областа на градежни производи, сите 10 Еврокодони (стандарди) и соодветни анекси беа усвоени. Не е постигнат напредок во однос на усогласеност со стандардите за експлозивни за цивилна намена.

Во последните години, националното законодавство беше донесено и наменето да се усогласи со скоро целиот „Стар приод“ на законодавство за производи (вклучувајќи го и законодавството за хемикалии како REACH и Регулатива за класификација, означување и пакување на супстанции и смеси (CLP), вештачки ѓубрива, прекурсори за дрога и добра лабораториска пракса) и со правото на ЕУ за соодветни **процедурални мерки** (вклучувајќи огнено оружје, текстил, обувки и кристално стакло).

Не е постигнат напредок во однос на усогласеност на правото на ЕУ со REACH. Поради ова, потребно е понатамошно дејствување со цел усогласување на националното законодавство со правото на ЕУ. Освен тоа, не е постигнато усогласување со правото на ЕУ за враќање на културните добра. Воспоставени се јавни органи кои го контролираат и вршат надзор над спроведувањето на законите и истите се целосно функционални.

Во сила е законодавството компатибилно со правото на ЕУ во однос на системот за издавање дозволи и регулирање на економски оператори кои се занимаваат со **прекурсори за дрога**, нивната обврска да пријавуваат сомнителни нарачки или трансакции и механизми за откривање на криумчарење. Ситуацијата е слична за експлозивите за цивилна намена. Категориите на **вештачки ѓубрива** опфатени со националното законодавство се утврдени за целосно да се усогласат со правото на ЕУ.

4.2. Поглавје 2: Слобода на движење на работници

Граѓаните на една земја-членка имаат право да работат во друга земја-членка и мора да ги имаат на располагање истите работни и социјални услови, како и националните работници.

Подготовките во областа на слободното движење на работници сè уште се во **рана фаза**. Може да се забележи **одреден напредок**, особено во понатамошно

поедноставување на административните процедури за дозволи за работа и престој.

Во претстојната година, земјата треба:

- да продолжи да ја приспособува правната рамка во согласност со правото на ЕУ за пристап до пазарот на трудот, особено во однос на недискриминација врз основа на националност во поглед на работниците од ЕУ;
- да започне да презема чекори во областа на координацијата на системите за социјална заштита со цел да се утврди кои административни мерки (зајакнување на административниот капацитет) ќе треба да се воведат во подготовката за идното пристапување.

Во однос на **пристапот до пазарот на трудот**, беше изменет Законот за вработување и работа на странци со кој се намалува рокот во кој Агенцијата за вработување мора да одговори на барањата за дозволи за работа на странци и со кој се воведува „единствена дозвола за работа и престој“. Законот, исто така, воведува „надворешни даватели на услуги“ како посредници помеѓу државните власти и барателите. Со ова им е полесно на посредниците да добијат визи во име на поединци. ЕУРЕС (Европската мрежа на работа) услугите не се користени во целост.

За **координацијата на системите за социјална заштита**, Собранието ратификуваше договор за координација на социјално осигурување со Албанија, како дополнување на оние кои веќе се потпишани со 21 друга земја.

4.3. Поглавје 3: Право на основање и слобода на давање услуги

Физичките и правните лица на ЕУ имаат право да се етаблираат во секоја земја-членка и да им се даваат прекугранични услуги. За одредени регулирани професии, постојат правила за меѓусебно признавање квалификации. Поштенските услуги постепено се отвораат за конкуренција.

Земјата е **умерено подготвена** за правото на основање и слобода на давање услуги. Постигнат е **одреден напредок** во текот на извештајниот период, особено во однос на континуираните договори за либерализацијата на пазарот на поштенските услуги.

Во претстојната година, земјата треба особено:

- да продолжи со приспособувањето на националното законодавство со правото на ЕУ, особено за меѓусебното признавање професионални квалификации и за Директивата за услуги;
- да воспостави единствена точка за контакт за „одношалтерски системи“, со што понатамошно се олеснува пристапот до пазарот за нови претпријатија;
- да гарантира дека е завршена либерализацијата на универзалната поштенска услуга.

Немаше развој во **правото на основање** или во **слободата на давање прекугранични услуги**. Едношалтерските системи постепено се употребуваат. Со ова е полесно да се основаат и да работат компаниите и да придонесе за подобрување на инвестициската клима во земјата. Сепак, земјата сè уште треба да воспостави единствена точка за контакт, како што се бара со Директивата за услуги и како што е предвидено во Националната стратегија за иновации и конкурентност 2016-2020. Сè уште не може да бидат акредитирани странските компании да нудат ИСО 9001 сертифицирање за органите на државната управа во врска со обезбедување на квалитет. Ова е пречка за слободното движење на услуги.

Агенцијата за пошти продолжи со договори за либерализацијата на пазарот на **поштенските услуги** закажан за 1 јануари 2017 година. Поштенското регулаторно тело има доволно кадар и издава два вида лиценци: поединечни лиценци за универзална поштенска услуга и општи овластувања за неограничен период. Општите лиценци се доделени на 34 даватели на услуги, додека универзалната услуга е обезбедена од *АД Македонска пошта*. Сè уште е потребно Агенцијата за пошти да воспостави посебен сметководствен систем и понатаму да го зајакне својот капацитет за мониторинг. Остануваат недостатоци во однос на финансирањето на нето трошоците за обврската од универзалната услуга.

Во однос на **заемното признавање професионални квалификации**, бројот на регулирани професии опадна, но сè уште е потребно да се објави ажурираната листа. Понатаму, сè уште е потребно да се ажурира описот на студиските програми за професии со минимални барања за обука за да се усогласи со правото на ЕУ. Исто така, потребно е да се зајакнат надлежностите и работата на меѓуресорската работна група.

4.4. Поглавје 4: Слободно движење на капитал

Во ЕУ, мора да бидат способни капиталот и инвестициите да се движат без ограничување и постојат заеднички правила за прекугранични плаќања. Банките и другите економски оператори применуваат одредени правила за поддршка на борбата против перењето пари и финансирањето тероризам.

Во областа на слободното движење на капиталот, земјата е **умерено подготвена**. Беше постигнат **одреден напредок**, особено во борбата против перењето пари и финансирањето тероризам. Во претстојната година, земјата треба особено:

—> да го спроведе новото законодавство за платни системи и капитал;

—> да покаже цврсти резултати во борбата против перењето пари и финансирањето тероризам и да заврши национална проценка на ризик и понатаму да се усогласи со правото на ЕУ.

За **движењето на капиталот и плаќањата**, земјата продолжува да ги исполнува барањата од првата фаза на ССА. Остануваат одредени ограничувања на капиталните движења, на пример на граѓаните на ЕУ сè уште не им е овозможено да купуваат земјоделско земјиште. Централната банка делумно ги ослободи ограничувањата за чување сметки во странство. Контролата на капиталот, наменета да се соочи со потенцијално прелевање на грчката економска криза, заврши во декември 2015 година.

Законодавната рамка во врска со **борбата против перењето пари** и финансирањето тероризам беше изменета за да се решат некои од недостатоците утврдени од Манивал Комитетот. Беа донесени подзаконски акти за да се зајакне известувањето, мониторингот и надзорот. Ќе бидат потребни понатамошни подобрувања со цел усогласување со правото на ЕУ во оваа област.

Управата за финансиско разузнавање продолжува да ја спроведува националната проценка на ризикот. Беа дополнително зајакнати капацитетот и соработката на Управата со другите органи за спроведување на законот, но сè уште е потребно да постигнат конзистентни резултати. Мора да биде загарантирана соработката на сите чинители во оваа област, ослободена од политичко влијание, за да се гарантира соодветна истрага и гонење на делата.

Во 2015 година, според Управата за финансиско разузнавање, бројот на сомнителни трансакции кој бил упатен до Управата, се зголеми на 175 од 153 во 2014 година. Во 2014 година, Управата за финансиско разузнавање поднесе 30 известувања до органите за спроведување на законот кои се однесуваат на перењето пари и финансирањето тероризам (31 во 2014 година) и беа обвинети 25 лица, а 13 беа осудени за перење пари.

4.5. Поглавје 5: Јавни набавки

Правилата на ЕУ гарантираат дека јавните набавки на стоки, услуги и работи во сите земји-членки е транспарентен и отворен за сите компании од ЕУ врз основа на недискриминација и еднаков третман.

Земјата е **умерено подготвена** во оваа област, која особено подлежи на корупција. Во текот на периодот за кој се известува **не е постигнат напредок**. Ниту една од препораките не е спроведена. Потребни се значителни напори за да се обезбеди транспарентен, ефикасен и ефективен режим за јавни набавки. Потребно е да се направи повеќе за спречување на неправилностите и корупцијата за време на циклусот на набавки. Треба да се следат истрагите во однос на наводите за сериозни конфликти на интереси и злоупотреба на јавна функција. Во следната година, земјата треба особено:

- да го преиспита задолжителното користење на е-аукцијата, како и улогата на Советот за јавни набавки;
- да гарантира еднаков третман на постапките на ЕУ и целосно да се усогласи со *правото на ЕУ* особено во областа на концесии;
- да гарантира дека информациите за нередовности се истражуваат соодветно.

Институционалната поставеност и правно усогласување

Правната рамка за јавни набавки останува во голема мера усогласена со директивите на ЕУ за набавки од 2004 година, иако нивото на усогласеност е намалено со честите измени од 2013 година. Земјата сè уште треба да се усогласува со Директивата за набавки од областа на одбраната и безбедноста и со правилата за

јавни набавки на ЕУ од 2014 година. Општата употреба на критериумот „најниска цена“ и обврската за договорните органи да добијат согласност од Советот за јавни набавки во случај кога сакаат да користат друг критериум освен цена при доделување на договорите има негативни ефекти врз понудите и договорите. Земјата продолжи да води евиденција за професионална злоупотреба од претпријатијата, со нивно исклучување од идните понуди. Оваа пракса на „црна листа“ не е во согласност со судската практика на Европскиот суд на правдата. Комисијата во Извештајот од 2015 година и во соодветниот поткомитет препорача земјата да ги реши овие две прашања, но оваа препорака не беше проследена.

Надоместокот кој се бара за регистрирање во системот за е-набавки на економски оператори со седиште во ЕУ е помалку поволен од надоместокот кој им се наплаќа на домашните компании, и покрај фактот дека ССА предвидува пристап според исти услови како и националните компании. Со измените на Законот за јавни набавки се регулира поделбата на задачите и правниот статус помеѓу Советот за јавни набавки и Бирото за јавни набавки. Бирото за јавни набавки остана столб на системот за јавни набавки. Обврската претходно да добијат согласност од Советот за јавни набавки, на договорните органи им дава пристап до специјализирана стручност при изготвување на понуди и води до намалување на бројот на постапки со преговарање. И покрај тоа, го прави процесот на набавки посложен, поскап и истиот одзема многу време.

Не постои регистар на експерти за јавни набавки. Недоволната соработка помеѓу Советот за јавни набавки, Бирото за јавни набавки, Државната комисија за заштита на конкуренцијата и Државната комисија за спречување на корупцијата ги поткопува борбата против корупцијата и исправното спроведување на начелата за јавни набавки. **Стратегијата** за јавни набавки не е сеопфатна и се ограничува на стратешките приоритети на Бирото за јавни набавки. Не постои целосен надзор на механизмите за спроведување и известување.

Примена и спроведување на капацитети

Пазарот на јавни набавки на земјата се намали до 8 % од БДП и 25% од државниот буџет во 2015 година. Порталот за е-концесија започна со работа. Задолжителниот систем за јавни набавки е во сила. Со тоа се обезбедува одредена транспарентност, но надградбата со која се вклучуваат промени во договорените износи и спојување анекси кон договорите треба да се заврши. Сепак, задолжителната употреба на е-аукции не само што е неусогласена со *правото на ЕУ*, но исто така, се чини дека го отежнува системот на јавни набавки.

Многу договорни органи продолжуваат да не ги објавуваат нивните планови за јавни набавки. Деталните барања ја спречуваат конкурентноста во понудите и барањата за понудите остануваат премногу комплексни за да можат да учествуваат малите и средни претпријатија.

Во една четвртина од сите јавни наддавања имало само еден понудувач. Употребата на преговорачки постапки за набавки без претходно објавување на набавките се намали од 5,5% на 4% од вкупната вредност на јавните набавки во 2015 година.

До формирањето на Специјалното јавно обвинителство, немаше отворено истраги во однос на наводните нерегуларности за проектот „Скопје 2014“, за доделувањето на некои од големите инфраструктурни и здравствени договори, или за сериозни конфликти на интереси и злоупотреба на наводните нерегуларности на јавните функции. Зајакнувањето на функцијата на внатрешната ревизија е од суштинско значење за да се подобри спроведувањето и следењето на договорот (види *Поглавје 32 - Финансиска контрола*).

Административниот капацитет на Министерството за економија за спроведување на законодавство за концесии и јавно-приватно партнерство останува на ниско ниво. Не постои регистар на концесии и јавно-приватни партнерства, а податоците се недоволни, особено податоците во поглед на концесиите за скопскиот аеродром и Градот Скопје видливо недостигаат. Советот за јавно-приватно партнерство не е во функција.

Капацитетот за управување со процесите на јавни набавки на договорните органи треба дополнително да се подобри. И покрај постоењето на регулаторна и институционална рамка за **интегритет и конфликт на интереси**, не постои систем за откривање на ризик. Бројот на извештаи поврзани со интегритетот останува на ниско ниво.

Ефикасен систем за правна заштита

Што се однесува на правото на правна заштита, структурата и независноста на системот на правна заштита формално е усогласен со *правото на ЕУ*. Целосното усогласување со Директивата за правни лекови, особено поврзано со периодот на затишје и временските ограничувања, сè уште не е постигнато. Бројот на обжалени понуди порасна на 3,22 % во 2015 година, а Државната комисија за жалби ги потврди жалбите во 43.11 % од 610 случаи. Санкциите за прекршоци кои се појавуваат за време на процесот на ревизија остануваат непропорционални и донесувањето одлуки станува многу формално. **Капацитетот за спроведување** на ДКЖ и судовите треба да се зајакне и назначувањата треба да бидат ослободени од политичко влијание. Подобрувањето на пристапот до одлуките на Комисијата и алатките за пребарување на интернет би ја зголемиле транспарентноста.

4.6. Поглавје 6: Право на трговски друштва

ЕУ има заеднички правила за барањата за основање, регистрација и обелоденување на една компанија, со дополнителни правила за сметководство и финансиско известување, како и законска ревизија.

Земјата има постигнато **добро ниво на подготовка**. Постигнат е **одреден напредок**, особено во однос на работата на органот за надзор на законската ревизија. Во следната година, земјата треба особено:

→ да ги продолжи напорите кон усогласување со најновото право на ЕУ за сметководство и ревизија.

Што се однесува на **право на трговски друштва**, направени се измени на Законот за трговските друштва во однос на функционирањето на акционерските друштва и заштитата на малцинските инвеститори. Директивата за прекугранично спојување сè уште не е целосно усогласена.

Нема напредок во областа на **корпоративното сметководство**. Директивата за годишни финансиски извештаи, консолидирани финансиски извештаи и поврзани извештаи за одредени видови на претпријатија сè уште не е транспонирана во националниот закон. Институтот за овластени сметководители е основан, но сè уште не функционира во согласност со неговиот мандат. Усогласувањето со Директивата 2014/56 на ЕУ за **законска ревизија** на годишни сметки и консолидирани сметки сè уште не е постигнато. Советот за унапредување и надзор за ревизија е целосно функционален и ја разви меѓународната соработка.

4.7. Поглавје 7: Право на интелектуална сопственост

ЕУ има усогласени правила за правна заштита на правата на интелектуална сопственост (ПИС), како и правила за правна заштита на авторско право и сродни права. Правилата за правна заштита на ПИС опфаќаат, на пример, патенти и трговски марки, дизајни, биотехнолошки пронајдоци и лекови. Правилата за правна заштита на авторско право и сродни права опфаќаат, на пример, книги, филмови, компјутерски програми и радиодифузија.

Земјата е **умерено подготвена** во оваа област. Во периодот на известување беше постигнат **одреден напредок**, иако ограничен. Сè уште нема стратегија за интелектуална сопственост. Во следната година, земјата треба особено:

- да ги подобри консултациите со засегнатите страни при изготвување на законодавството;
- да ги засили напорите за истрага и кривично гонење за прекршоците на интелектуалната сопственост;
- да го зајакне капацитетот и координацијата помеѓу органите надлежни за спроведување на законите за интелектуална сопственост и да ја подигне јавната свест за важноста на заштитата на правата на интелектуална сопственост.

Во однос на **авторските и сродните права**, Законот за авторски права беше изменет во февруари 2016 година за да се регулира функционирањето на колективното управување со правата и распределба на надоместоците и за да се укине максималниот износ на надоместоците на носителите на права, но системот за колективно управување сè уште е недоволно развиен. Системот за електронско евидентирање на емитување на музички дела мора да биде завршен. Министерството за култура му ја одзеде дозволата на едно од здруженијата за колективно управување, и поради тоа одредени надоместоци повеќе не се собираат и потоа (во јули) му даде дозвола на уште едно здружение од областа на музичките

права. Капацитетот на Министерството за култура за справување со авторските и сродните права сè уште е недоволен.

Во однос на правата од **индустриска сопственост**, Државниот завод за индустриска сопственост склучи билатерален договор за соработка со Европската канцеларија за патенти за периодот 2016-18 година и својата база на податоци ја стави на располагање на јавноста. Давањето услуги на јавноста и понатаму претставува предизвик.

Бројот на судски предмети за прекршување на правата на интелектуална сопственост сè уште е мал и не постои веродостојна евиденција за **спроведување**. Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги спроведе инспекции и пронајде одредени неправилности кај радиодифузерите. Функциите на Координативното тело за интелектуална сопственост не го опфаќаат координирањето на креирањето на политика и на законодавната работа. Финансирањето е недоволно и не постои буџет за подигање на свеста и едукацијата на носителите на правата и на јавноста во однос на важноста на правата на интелектуална сопственост. Координацијата помеѓу органите за спроведување е недоволна.

4.8. Поглавје 8: Политика на конкуренција

Правилата на ЕУ ја штитат слободната конкуренција. Тие вклучуваат правила за антитруст против рестриктивни договори помеѓу претпријатијата и злоупотреба на доминантна позиција. Правилата на ЕУ, исто така, ги спречуваат властите неправилно да доделуваат државна помош која ја нарушува конкуренцијата.

Земјата е **умерено подготвена** во областа на политиката на конкуренција. **Нема напредок** во оваа област во текот на периодот на известување. Земјата е релативно напредната во однос на усогласување на законодавството, но потребни се значителни напори во однос на спроведувањето. Во следната година, земјата треба особено

- да го зајакне спроведувачкото досие на Комисијата за заштита на конкуренција (КЗК);
- да ја зголеми транспарентноста за државната помош доделена од страна на Владата.

Политика на антитруст и спојувања

Законодавната рамка во голема мера е усогласена со член 101 (рестриктивни договори) и член 102 (злоупотреба на доминантна позиција) од ДФЕУ и со соодветните одредби од ССА. Таа, исто така, предвидува *екс анте* контрола на спојувања, во согласност со начелата од Регулативата за спојување. Некои недостатоци во подзаконските акти сè уште не се поправени.

Во однос на **институционалната рамка**, КЗК е одговорна за спроведување на Законот за заштита на конкуренцијата. Органот е одговорен пред Собранието, кое

го назначува Претседателот и четирите члена на Комисијата. Тој во голема мера е формално функционален независен орган. КЗК може да постапува по жалба, известување (на пример, за спојувања) или на сопствена иницијатива. Исто така, може да издава барања за информации и да спроведува ненајавени инспекции во просториите на фирми („упади“). КЗК може да воведи парични казни и да прифати правни лекови кога има прекршување на правилата за конкуренција.

Политиката на попустливост кон оние кои сами ги пријавуваат картелите е во сила, но допрва треба да се користи. КЗК може да одобри спојувања со или без услови или да ги забрани истите. КЗК, исто така, обезбедува мислења во однос на нацрт-законодавство кое може да влијае врз конкуренцијата. Одлуките на органот може да бидат обжалени пред Административниот суд.

Во однос на **административниот капацитет, персоналот** на КЗК се чини дека е доволен, но неговото ниво на стручност треба да се подобри. Финансирањето е променливо, се договара секоја година, покачувањето е поврзано со неговата независност. Во поглед на **спроведувањето**, активноста на КЗК е стабилна и важна во периодот од 2013-2015 година, со вкупно донесени 18 одлуки за картели и злоупотреби на доминантна позиција со парични казни кои изнесуваат до 4,5 милиони ЕУР. КЗК треба да ја засили својата политика за спроведување, со користење на сите достапни алатки, особено инспекции на лице место и програми за помилување. Во 2015 година, КЗК издаде пет мислења за нацрт-делови од законодавство со влијание врз конкуренцијата. Мора активно да ги следи тие мислења за да се обезбеди дека се почитуваат. Постои загриженост во однос на недостатокот на независност и капацитетот на судовите при справување со случаи на антитруст.

Државна помош

Во однос на **законодавната рамка**, Законот за државна помош во најголем дел е усогласен со членови 107 и 108 од ДФЕУ и ССА, но сè уште треба да се усогласува со правото на ЕУ во поглед на секундарното законодавство за одредени форми на помош и специфични сектори. Регистарот на државна помош сè уште не е воспоставен и сè уште не е составена мапа на регионална помош. Во однос на **институционалната рамка**, КЗК е одговорна за спроведување на Законот за државна помош. Законот предвидува дека за сите нови или изменети мерки за државна помош КЗК треба да биде известена за проценка на нивната компатибилност пред да може да бидат одобрени. КЗК може да донесе негативна одлука или да одобри мерка за помош под одредени услови. Доколку за некоја мерка за помош не е известно, КЗК има право да ја истражува *екс пост*. Доколку КЗК утврди дека дадената помош не е во согласност со Законот за државна помош, може да нареди враќање на помошта.

Административниот капацитет на одделот на КЗК за државна помош не е соодветен бидејќи има недостаток на персонал и опрема. Има само три членови на персоналот кои се соочуваат со сè поголем број на случаи и застарена опрема.

Во однос на **спроведувањето**, КЗК донесе 25 одлуки во 2015 година. Сите овие одлуки беа позитивни, најчесто поврзани со странските инвеститори кои се активни во специјалните економски зони и ниту една од нив не беше обжалена.

КЗК не прими ниту една жалба во периодот помеѓу 2013 и 2015 година, што укажува на ниската свест за правилата за државна помош помеѓу заинтересираните страни. Државната комисија за спречување на корупција издаде предупредување за можните судири на интереси во однос на мерката за државна помош предвидена од страна на локалните власти.

За одреден број мерки за помош, претежно одобрени на централно ниво, е известно доцна и затоа не се истражени од страна на КЗК. И понатаму се обезбедува државна помош за воздушниот сообраќај, без известување на КЗК. Свеста за правилата за државна помош помеѓу давателите на помош треба дополнително да се подобри.

Либерализација

Правилата за антитруст и државна помош се однесуваат на државните претпријатија и претпријатијата со специјални или ексклузивни права, освен кога нивната примена би го попречила извршувањето на одредени задачи кои им се доделени. Сепак, земјата треба да покаже дека овие правила, всушност, се спроведени.

Не постои клучен доказ во однос на постоењето на монополи од комерцијален карактер, во рамки на значењето на член 37 од ДФЕУ.

4.9. Поглавје 9: Финансиски услуги

Правилата на ЕУ имаат за цел да обезбедат фер конкуренција помеѓу финансиските институции, како и нивна стабилност, имено банкарството, осигурувањето, дополнителните пензии, инвестиционите услуги, пазарите и пост-трговските инфраструктури. Тие вклучуваат правила за овластување, работење и надзор на овие институции.

Во областа на финансиските услуги, **земјата е умерено подготвена**. Постигнат е **одреден напредок** во однос на капацитетите за спроведување на регулаторите на финансискиот пазар и нивната соработка со Европските надзорни органи. Наредната година земјата треба да се фокусира на:

→ соодветно адресирање на заштитата на потрошувачите.

За **банките и финансиските конгломерати**, Законот за банките беше изменет со цел да се зајакне корпоративното управување, подобрување на надзорната рамка за контрола на големи експозитури, како и подобрување на корективните мерки за банките. Треба уште да се работи за да се заштитат потрошувачите и да се спречат нелојалните банкарски практики.

Централната банка ги ажурираше банкарските прописи со цел зајакнување на корпоративното управување, усогласување со правилата за адекватност на капиталот, подобрување на надзорната рамка за контрола на големи експозитури и

за подобрување на корективните мерки за банките. Треба уште да се работи за да се заштитат потрошувачите и да се спречат нелојалните банкарски практики. Централната банка потпиша меморандум за соработка со Европскиот банкарски орган по позитивната оценка за усогласеноста со Директива IV за капитални барања за доверливост на податоците.

За **осигурување и професионални пензии**, евиденцијата на Агенцијата за надзор на осигурување продолжи да се подобрува со тоа што издаде неколку лиценци. Меѓутоа, законодавството кое го овластува Министерството за финансии да ги одредува премиите за осигурување на моторни возила и поставување граница од 50% за инвестирање во странски хартии од вредност е во спротивност со правото на ЕУ. Одложениот трансфер на средства од државниот фонд за пензиско осигурување во приватни фондови резултираше со прекршување на законодавството за управување со депозити.

Во врска со **финансиската пазарна инфраструктура**, усогласувањето со Директивата за финансиски колатерал останува нецелосно, а усогласувањето со Директивата за порамнување сè уште не е започнато. Немаше напредок во плановите на Владата да се воспостават меѓународни финансиски зони.

На **пазарите на хартии од вредност и инвестициони услуги**, Законот за хартии од вредност е изменет, со што е можно за да се обезбедат обврзници преку недвижен имот. На домашните брокерски куќи и банки сега им е дозволено да тргуваат на пазарите на странски хартии од вредност. Основана е заедничка платформа за тргување од страна на берзите во Скопје, Загреб и Софија за да ги поврзат своите пазари на акции.

4.10. Поглавје 10: Информатичко општество и медиуми

ЕУ го поддржува доброто функционирање на внатрешниот пазар за електронски комуникации, електронска трговија и аудиовизуелни услуги. Правилата ги заштитуваат потрошувачите и ја поддржуваат универзалната достапност на модерните услуги.

Постои **добро ниво на подготовка** во областа на електронските комуникации и информатичкото општество. Не беше постигнат **напредок** во текот на извештајниот период. Во претстојната година, земјата треба особено:

- да гарантира правилно спроведување на правната рамка за електронски комуникации и аудиовизуелни медиуми;
- да ги зајакне независноста и капацитетот на медиумскиот регулатор и на јавниот радиодифузен сервис;
- да гарантира дека е завршена неопходната подготовка за да се воведат бројот 112 за итни случаи до крајот на 2018 година, вклучувајќи ја распределбата на

Во областа на **електронските комуникации и информатичките и комуникациските технологии**, остануваат некои проблеми во однос на спроведувањето на Законот за електронските комуникации. Беа зголемени параметрите за квалитет за пристап на интернет само за пристапот на интернет во близина на главните патишта. Фиксната широкопојасна пенетрација е речиси 18 % од населението, додека мобилниот широкопојас, вклучувајќи 2G/3G, постигна 55 %. Продолжува експанзијата на 4G мобилната мрежа. Дополнително се намалија цените за регионални роаминг услуги на 1 јули 2016 година, по Договорот од 2014 година со Босна и Херцеговина, Црна Гора и Србија. Сè уште не е воведен европскиот број 112 за итни случаи поради недостиг на политичка заложба и финансиски ресурси.

Ревизијата одобрена од регулаторот, Агенцијата за електронски комуникации и објавена во март 2015 година, утврди дека спектралните надоместоци ги надминуваат оперативните финансиски потреби на регулаторот. Ревизијата, исто така, сугерираше дека регулаторот користи 45 % од вишокот на своите средства за цели различни од развојот на електронски комуникации, со што би било спротивно на својот мандат. Остануваат некои проблеми за неговата способност да постапува независно и треба да се отстранат неговите законски надлежности за донирање. Подобрени се постапките за јавни консултации со операторите. Треба да се зајакне административниот капацитет на Министерството за информатичко општество и администрација за да може подобро да подготвува стратешки документи, да работи усогласено со законодавството и да гарантира координација со другите институции.

Во однос на **информатичкото општество**, потребно е да се постигнат резултати од примената на електронскиот потпис. Остануваат недоволни капацитетите за да се гарантира сајбер безбедност и треба да се донесе национална стратегија за сајбер безбедност. Сè уште не се во функција електронската влада и интероперабилноста покрај обезбедената опрема и софтвер. Треба да се развие долгорочна дигитална стратегија 2020. Сè уште треба да се отстранат бариерите за е-трговија, вклучувајќи ги царинските давачки и ДДВ за увоз на предмети со мала вредност.

Во областа на **аудиовизуелната политика**, медиумскиот регулатор, Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги беше повеќе проактивна во потсетување на медиумските куќи за нивните законски обврски. Се воведоа 157 мерки како одговор на повреда на Законот за медиуми и Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги. Агенцијата, исто така, направи првични чекори за справување со говорот на омраза и непрофесионалното известување, но таа треба понатаму да развие активности за медиумска писменост. Продолжуваат проблемите околу недостигот на редакциска и финансиска независност на јавниот радиодифузен сервис. Земјата учествува во потпрограмата „Медија“ на „Креативна Европа“, каде што како национална контакт точка е националната установа „Филмски фонд“.

4.11. Поглавје 11: Земјоделство и рурален развој

Со заедничката земјоделска политика се поддржуваат земјоделците и руралниот развој. Ова налага строги системи за управување и контрола. Исто така, постојат и заеднички правила на ЕУ за политиката за квалитет и органско земјоделство.

Земјата е умерено подготвена во областа на земјоделството и руралниот развој. Постигнат е одреден напредок за спроведување на Инструментот за претпристапна помош за рурален развој (ИПАРД II). Во претстојната година, земјата особено треба:

→ да продолжи да се фокусира на поефикасно користење на средствата од ИПАРД.

Во однос на општите земјоделски прашања, систем за следење и оценка на националната стратегија за земјоделство и рурален развој и програми сè уште не е воспоставен. Организациската поставеност на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство не соодветствува во целост со стратегијата и политиката. Сеопфатен функционален преглед треба да води кон подобрување на планирање на сектор и оперативна ефикасност.

Постигнат е ограничен напредок во однос на заедничка организација на пазарот. Исплатата на националните директни субвенции изнесува околу 100 милиони евра годишно. Придонесот на мерките за директни плаќања на приходите на фармерите не е пријавен и се уште не се оценува. Мрежата на сметководствени податоци за фарми е недоволно искористена при пресметката на нивоата на директна поддршка. Надградба на интегрираниот систем за администрација и контрола е во тек. Контрола на внесување на податоци и проверки на лице место треба да се вршат редовно со цел да се има веродостоен интегриран регистар на земјоделски стопанства. Нема напредок во воспоставување на систем за давање на советодавни услуги на земјоделски стопанства.

Инвестициите во руралниот развој за подобрување на пристапот за наводнување, консолидација на земјиште и унапредување на земјоделски задруги остануваат на ниско ниво. Подготовката за ИПАРД мерките, инвестициите во јавната рурална инфраструктура, подобрувањето на обуката и советодавните услуги чија реализација првично беше планирана за 2016-2017 година треба да се интензивира. Потребна е понатамошна проценка за да се идентификуваат тесните грла во програмирање на рурален развој, проектирање на мерки и во спроведување.

И покрај напорите да се подобри спроведувањето на **ИПАРД Програмата** и зголемениот број на апликации, околу 16,2 милиони евра од фондовите на ЕУ останаа неискористени во 2015 година. Недостаток и голема флукуација на кадар и рачна обработка на датотеки во АФПЗРР (ИПАРД агенцијата) создадоа незавршени проекти, одложување на одлуки и исплати.

Сертифицираното **органско производство** се очекува да се зголеми. Потребни се построга инспекција и контролни мерки за да се обезбеди органскиот квалитет

потребен за извоз. Спроведувањето на други **шеми за квалитет** може подобро да ги промовира земјоделците.

4.12. Поглавје 12: Безбедност на храна, ветеринарство и фитосанитарна политика

Правилата на ЕУ за хигиена за производство на храна обезбедуваат високо ниво на безбедност на храната. Здравјето и благосостојбата на животните и безбедноста на храната од животинско потекло се заштитени заедно со квалитетот на семето, материјалот за заштита на растенијата, заштитата од штетните организми и исхраната на животните.

Земјата има **одредено ниво на подготвеност** во областа на безбедност на храна, ветеринарство и фитосанитарна политика. Постигнат е **одреден напредок** во оваа област. Во претстојната година, земјата особено треба:

- да ја зголеми способноста за контрола на вектор преносливи болести;
- да го одреди статусот на штетници кај растенијата во земјата.

За **општата безбедност на храна**, Националниот совет за безбедност на храна и храна за животни е воспоставен со цел да се обезбеди научна и техничка поддршка на Агенцијата за храна и ветеринарство. Во однос на **ветеринарната политика**, Агенцијата и понатаму редовно да го ажурира системот за контрола на увозот и условите за увоз на живи животни и производи од животинско потекло. Беше донесена програма за искоренување на бруцелозата кај овците и козите. Агенцијата за ветеринарство продолжи да вакцинира лисици против беснило и спроведува, со поддршка на ЕУ, итна вакцинација на говеда со цел да се контролира ширењето на болеста чвореста кожа во земјата. Системот за идентификација и регистрација на свињи не се спроведува целосно.

Во однос на **пласирањето на храна, добиточна храна и животински нуспроизводи на пазарот**, беше објавен правилник за контрола на салмонела. Земјата е на списокот на трети земји од кои трезни јајца може да се внесат на пазарот на ЕУ. Сè уште не се воспоставени системи за собирање и третман на животински нуспроизводи.

Во однос на **посебните правила за добиточна храна**, беше усвоен национален план за официјални контроли на исхраната за животни, но истиот сè уште не се спроведува. Одреден напредок е постигнат во областа на **правила за безбедност на храната**. Беше донесено законодавство за спроведување за разредувачи и чистота на адитиви и Агенцијата започна со спроведување на новите барања за означување на храната.

Има одреден напредок во областа на **фитосанитарната политика**, како што е донесувањето на акцискиот план за воспоставување на систем за пасош за растенија. Државната фитосанитарна лабораторија акредитираше 20 дополнителни лабораториски методи според ИСО 17025. Сепак, Фитосанитарната управа нема

доволно кадар, обука и опрема, а ефикасноста на фитосанитарните инспектори треба да се подобри. Фитосанитарните контроли и надзорот треба да се засноваат на проценка на ризик. Во земјата не се спроведуваат меѓународни стандарди за одредување на статусот на штетници кај растенија. Координацијата помеѓу надлежните органи останува слаба и неефективна.

4.13. Поглавје 13: Рибарство

Со заедничката политика за рибарство се утврдуваат правилата за управување на рибарството, заштита на живите ресурси на морето и се ограничува влијанието на животната средина врз рибарството. Ова вклучува поставување на квоти на улови, управување со капацитетот на флотата, правила за пазар и аквакултура, како и поддршка за рибарството и крајбрежните заедници.

Земјата е **умерено подготвена** во областа на рибарство. Постигнат е **добар напредок** во областа на следење, инспекција и контрола на улов, како и надзор на здравјето на рибите. Имаше подобрување на управувањето со рибниот фонд во прекуграничните езера. Во претстојната година, земјата треба:

→ да направи дополнителни напори за усогласување на пазарната политика со *правото на ЕУ.*

Постигнат е добар напредок во **инспекциите и контролата** и следењето на улови.

Политиката на пазарот на риболовот треба да обезбеди повеќе и подобри информации за корисниците на рибните производи пласирани на пазарот. Треба да се земе предвид и доставување на информации за одржливо искористување на рибниот фонд и видови.

4.14. Поглавје 14: Транспортна политика

ЕУ има заеднички правила за техничките и безбедносните стандарди, безбедноста, социјалните стандарди, државната помош и пазарната либерализација во патниот сообраќај, железничкиот сообраќај, внатрешниот воден сообраќај, комбинираниот сообраќај, воздухопловството и поморскиот сообраќај.

Земјата е **умерено подготвена** во областа на транспортната политика. Во текот на минатата година постигнат е **одреден** напредок, иако ограничен, во однос на реформските мерки за поврзување. Сепак, неколкуте недостатоци во транспортниот сектор со кои се спречува правилното секторско планирање и координација, како и недостатокот од политичка посветеност за реализација на потребните секторски реформи, резултираше со намалување на финансиската помош од ЕУ. Потребно е повеќе да се работи за да се зајакне финансиската и техничката способност на националното тело за истражување на несреќи во воздушниот и железничкиот сообраќај, како и за да се зајакне административниот капацитет за сите видови транспорт.

За да се одговори на недостатоците наведени погоре, следната година земјата треба особено:

- да го подобри секторското планирање и координација;
- да ги подобри условите за безбедност на патиштата и да ги зајакне оперативните и административните капацитети на инспекцискиот орган;
- да се фокусира на спроведување на реформските мерки за поврзување на реформите во железничкиот сообраќај и на отворање на пазарот за железнички превоз барем за домашните и регионалните претпријатија;
- да донесе законодавство за интелигентни транспортни системи (ИТС) и да ги подобри капацитетите и ресурсите за спроведување на тие ИТС.

Во однос на **општото право на ЕУ за транспорт**, беа донесени клучни стратешки документи во секторот за транспорт и неговите потсектори, а законодавството е целосно усогласено со правото на ЕУ за аранжмани за летниот период. Постои потреба да се зајакне оперативниот и административниот капацитет за сите видови транспорт. Правната рамка за воспоставување на тела за истражување на несреќи во воздушниот и железничкиот сообраќај е во сила, но независното тело за истражување на несреќи во железничкиот сообраќај сè уште не е формирано, а операционализацијата на телото за истражување на несреќи во воздушниот сообраќај е во тек.

Во **патниот сообраќај**, правната рамка достигна разумно ниво на усогласеност. Законодавството во насока на усогласување со правото на ЕУ во областа на опасни материи беше донесено во ноември. Сепак, правното лице одговорно за оценување на усогласеноста на постојната опрема за превоз на опасни материи не е именувано. Земјата треба да продолжи со усогласување со правото на ЕУ во областа на безбедноста и да го развива својот капацитет за спроведување за да се намалат смртните случаи и да се зголемат проверките на патот на комерцијални возила.

Законските надлежности и оперативниот капацитет на патните инспектори треба да се подобрат за подобро спроведување на социјалното законодавство. Покрај тоа, треба да се донесат правила за примена на казни за прекршување на Европската спогодба која се однесува на работата на екипажите на возилата што се користат за меѓународен превоз (АЕТР). Законодавството за чисти и енергетско-ефикасни возила во патниот сообраќај и за интелигентни транспортни системи (ИТС) треба да се транспонира без понатамошно одложување.

Во врска со правото на ЕУ од областа на железничкиот сообраќај, земјата ги одвои управувањето и работењето со инфраструктурата и соодветните одговорности ги додели на двете државни железнички претпријатија, со што се исполнува едно од главните барања на правото на ЕУ. Одделувањето на сметките на патните и товарните активности на националниот оператор и транспонирањето и примената на голем дел од новите одредби од Директива 2012/34/ЕУ за Единствена европска железничка област заостануваат.

Националното законодавство им дозволува на приватните правни лица да вршат транспорт на стоки за сопствени потреби, кои не претставуваат ефикасно отворање на пазарот. Сè уште треба да се постигне целосно отворен пристап на железничкиот пазар за странските оператори.

Законодавството за безбедност на железничкиот сообраќај е усогласено. Сепак, треба да се направат дополнителни напори за да се исполнат условите за негово спроведување.

Сè уште треба да се финализираат двата договори за прекугранична соработка со Грција во однос на железничкиот сообраќај. Беа потпишани протоколи на договорот за прекугранична соработка со Србија во однос на железничкиот сообраќај. Договорот за прекугранична соработка во однос на железничкиот сообраќај треба пошироко да се спроведува. Треба да се финализира формирањето на Комитетот за истрага на несреќи.

И покрај тоа што нема излез на море, земјата е дел од сите основни конвенции за **транспорт** на Меѓународната поморска организација и има поднесено барања за членство до парискиот Меморандум за разбирање и до Европската агенција за поморска безбедност.

Соодветното законодавство на ЕУ е транспонирано во областа на **внатрешниот воден транспорт**, со исклучок на Регулативата за признавање на сертификација и превоз на стока и патници. Воспоставен е орган одговорен за внатрешниот воден транспорт. За да се постигне целосна усогласеност, треба да се донесе Законот за трговски бродови кој е во согласност со правото на ЕУ. Земјата активно учествуваше во Стратегијата на ЕУ за развој на Дунавскиот регион. Таа, исто така, ги потпиша главните меѓународни договори за внатрешен воден транспорт, како и голем број на билатерални договори со соседните земји.

Во **воздухопловството**, земјата постигна релативно добро ниво на усогласеност со правото на ЕУ и постигна поголем напредок во спроведување на првата преодна фаза од Спогодбата за европски заеднички воздухопловен орган. Треба да се земе предвид загриженоста за можна државна помош во воздухопловниот сектор.

Во законодавството на единственото европско небо (SES), земјата веќе заврши со транспонирање и спроведување на законодавството на SES I и делумно го има транспонирано правото на ЕУ за SES II. Законодавството за безбедност во воздухопловството е делумно усогласено со законодавството на ЕУ, при што договорот за работа со Европската агенција за безбедност во воздухопловството ги опфаќа сите аспекти од правото на ЕУ во областа на безбедноста на цивилното воздухопловство и заштита на производи, организации и персонал од еколошки аспект.

Што се однесува до **комбинираниот сообраќај**, не е донесено национално законодавство. Треба повеќе да се работи за да се развие комбинираниот сообраќај. По претходно избраната локација за воспоставување на мултимодален транспортен јазол во близина на Скопје, потребен е понатамошен развој на балансиран интермодален транспорт и систем за мобилност.

4.15. Поглавје 15: Енергија

Енергетската политика на ЕУ ги покрива конкуренцијата и државната помош, еднаквиот пристап до ресурси, внатрешниот пазар на енергија, енергетската ефикасност, нуклеарната енергија и нуклеарната безбедност и радијационата сигурност.

Земјата е умерено подготвена во оваа област. Постигнат е **одреден напредок** во сигурноста во снабдувањето, додека не беше постигнат напредок во отворањето на пазарот на електрична енергија. Не се целосно спроведени обврските од Договорот за основање на Енергетската заедница. Во претстојната година, земјата треба особено да се фокусира на следново:

- целосно спроведување на обврските од Договорот за основање на Енергетската заедница, вклучувајќи затворање на случаите на решавањето на споровите за одложеното отворање на пазарот на електрична енергија;
- донесување законодавство во согласност со третиот енергетски пакет и разделување оператори на електрична енергија и гас системи во согласност со третиот енергетски пакет;
- подобрување на капацитетите на секторот за енергетика во Министерството за економија и Агенцијата за енергетика.

Сè уште не е донесена **Националната стратегија за енергетика** до 2035 година. Треба итно да се реши достапноста на јаглен за термоцентралата во Битола, бидејќи ова е прашање на сигурност во снабдувањето. Уште еднаш беше одложено донесувањето на **Законот за резерви на нафта**, сега до 1 јануари 2018 година. Резервите на нафта во земјата, кои останаа стабилни, одговараат на 69 дена од увозот.

Земјата прави напредок во развојот на **интерконектори за пренос на електрична енергија**. Завршен е и ставен во функција новиот 400 kV далновод со Србија, а во тек се подготвителни активности за изградба на нов 400 kV далновод помеѓу Битола и Елбасан во Албанија. За **интерконекциите за гас**, продолжува изградбата на цевководот за пренос на гас Клевовце-Штип и се очекува да се заврши до крајот на 2016 година. За развојот на **пазарната моќ со соседните земји**, земјата потпиша Меморандум за разбирање за развојот на регионалниот пазар на електрична енергија на земјите од Западен Балкан. Иако земјата потпиша акционерски договор со електрична енергија на регионалната Канцеларија за координирана аукција за електрична енергија ЈИЕ ККА, оданочувањето на услуги поврзани со прекуграничната трговија со електрична енергија не е усогласено со насоките на Енергетската заедница. Законот за ДДВ мора да се измени за да се избегне двојно оданочување на услугите обезбедени од учесници на странскиот пазар.

Земјата не донесе свое рамковно законодавство во согласност со третиот енергетски пакет на ЕУ за гас и електрична енергија или соодветно законодавство за спроведување.

За да се создаде внатрешен пазар на енергија, земјата воспостави соодветни учесници на пазарот. Сепак, не беа преземени мерки кон понатамошно разделување на претпријатијата во согласност со обврските на земјата од третиот пакет на енергија. Почнувајќи од 1 јули 2016 година, беше понатамошно продолжено отворањето на пазарот на електрична енергија за клиенти со годишна потрошувачка на електрична енергија од над 1 000 MWh. Процентот е дека околу 45 % од вкупната потрошувачка на електрична енергија се покрива од отворениот пазар на електрична енергија. Без оглед на отворањето на пазарот во практика, ќе се воведат правото на сите корисници да го изберат својот снабдувач само во 2020 година, што е спротивно на обврските на земјата од Договорот за основање на Енергетската заедница. Целосно е либерализиран пазарот на природен гас. Подзаконските акти за цените на електричната енергија и тарифите ги утврдуваат критериумите за оценување на тоа како да се гарантира дека тарифите на регулираните енергетски дејности се **реални**. Се применуваат регулираните цени за производство на електрична енергија во претпријатие во државна сопственост.

Законот за енергетика ги утврдува условите за **пристап на трети страни на пазарот на природен гас** во согласност со правото на ЕУ. Мрежните правила за пренос и правилата за пазарот на гас се во согласност со условите за распределба на капацитетите и транспарентност, но не се доволно детални за прекугранични прашања и за оценување на побарувачката на пазарот за нови инвестиции. Не е во функција тарифниот систем за пренос при влез-излез, како што се бара со правото на ЕУ.

Регулаторната комисија за енергетика (РКЕ) ги регулира цената на електрична енергија за домаќинства и мали и средни претпријатија кои не ги исполнуваат условите за подобност од предвидената шема на постепено отворање, како и цената по која актуелниот производител ЕЛЕМ им продава електрична енергија на снабдувачите во краен случај. Ова е штетно за функционирањето на пазарот на големо и треба да се прошират надлежностите на РКЕ за да се покријат целосно регулаторните надлежности и цели предвидени во третиот пакет.

Во областа на јаглеводородите, се транспонираше Директивата за лиценцирање јаглеводороди во Законот за минерални сировини, но сè уште треба да се потврди усогласувањето.

Земјата донесе Национален акциски план за обновлива енергија (НАПОЕ). Водечката цел е 21 % од примарната потрошена енергија да дојде од ОИЕ до 2020 година. Во моментот овој процент е 17,5 %. Оваа цел не е во согласност со задолжителната цел од 28 % од ОИЕ до 2020 година за која земјата сама се заложи.

Само делумно е транспонирана **Директивата за обновливите извори на енергија (ДОИЕ)** во националното законодавство. Земјата утврди повластени тарифи за промоција на ОИЕ и беа донесени шеми за поддршка на различни технологии за обновлива енергија. Сепак, **пречки** се ограничувањата на капацитетите за неколку видови обновливи извори на енергија како што се ветерот, сончевата енергија, биомасата и биогасот до 2020 година за земјата да ги постигне своите цели за обновлива енергија во 2020 година. Мора да продолжи процесот на поедноставување и реструктурирање на постапките за овластување, одобрување,

лиценцирање и поврзување на мрежите, бидејќи е клучно за понатамошниот развој на енергијата од обновливи извори.

Постојаниот комитет на Бернската конвенција препорачува укинување на инвестициските проекти за **хидроенергија** во Националниот парк Маврово, сè до вршење на процената на нивното кумулативно влијание врз животната средина. Постои интерес за понатамошен развој на хидроенергијата. Таквиот развој треба да биде во согласност со соодветното законодавство на ЕУ за животна средина и при процената на потенцијалните нови проекти треба да се земе предвид влијанието врз областите со висок интерес во однос на природата.

Земјата не ги донесе вториот **Национален акциски план за енергетска ефикасност** и третиот кој требаше да биде завршен до крајот на јуни 2016 година. Секторот за енергетика на Министерството за економија и Агенцијата за енергетика немаат доволно персонал и технички/инженерски капацитети. Постои недостиг на државно финансирање за енергетска ефикасност, а ЕСКО пазарот е недоволно развиен.

Земјата донесе законодавство за усогласување со **Директивата за енергетска ефикасност** и **Директивата за енергетски карактеристики на згради**. Сепак, одлуката за одложување на спроведувањето на програмата за сертификација на енергетските карактеристики одразува недостиг на политичка волја за спроведување на барањата на правото на ЕУ или за промовирање на инвестициите за реновирање згради.

За **нуклеарната енергија, нуклеарната безбедност и радијационата сигурност**, Дирекцијата за радијациона сигурност го ревидираше Стратешкиот план за нуклеарна безбедност и сигурност 2016-2018. Беше донесен изменет правилник за квалификации и здравствени услови за оператори со извори на јонизирачко зрачење. Земјата ги ратификуваше соодветните меѓународни конвенции за нуклеарна безбедност и радијациона сигурноста и е полноправна членка на системот ЕКУРИЕ, но не постои долгорочен и безбеден објект за складирање радиоактивен отпад. Следењето радон се врши од Институтот за јавно здравје, а е подготвена мапата на радон и постојано се ажурира. Нема планови за изградба на нуклеарна централа во блиска иднина.

4.16. Поглавје 16: Оданочување

Правилата на ЕУ за оданочување го опфаќаат данокот на додадена вредност и акцизите, како и аспектите на корпоративно оданочување. Тие, исто така, ја опфаќаат и соработката помеѓу даночните администрации, вклучувајќи и размена на информации за спречување на даночно затајување.

Земјата е **умерено подготвена** во оваа област. Постигнат е **одреден напредок**, иако ограничен, во насока на усогласување на правната рамка во текот на извештајниот период. Во претстојната година земјата особено треба:

→ да ги подобри капацитетите на даночниот систем, на централно и локално ниво, да обезбеди современи даночни услуги за граѓаните (вклучувајќи и е-

даноци, управување со ризик од неусогласеност, контрола на квалитет и модернизација на ИТ систем);

→ да ги усогласи фискалните одредби за технолошки развојни зони со Кодексот на однесување на ЕУ за деловно оданочување.

Во однос на **индиректното оданочување**, направени се минимални измени на Законот за данок на додадена вредност (ДДВ). За акцизите, беа направени законски измени за спречување на шпекулативни залихи на тутунски производи, за регулирање на статусот на мали независни пиварници и за условите за добивање лиценци за акцизи.

Во однос на **директното оданочување**, беше изменет Законот за персоналниот данок на доход за да се продолжи крајниот рок за започнување на оданочувањето на капитални добивки добиени од продажба на хартии од вредност. Исто така, беа направени измени во однос на начинот на кој се пресметува данокот на добивка. Постигнат е напредок во **административна соработка и заемна помош**. Беа потпишани нови договори за избегнување на двојно оданочување и спречување на фискална евазија. Околу 47 договори за соработка и заемна помош се во сила, меѓу другото и со земјите-членки на ЕУ.

Во однос на **оперативниот капацитет и компјутеризацијата**, реорганизацијата на Управата за јавни приходи е во тек. Целта на реорганизацијата е подобрување на ефикасноста во работењето, усогласување на деловните процеси со ИСО 9001/2008 и спроведување на управувањето со ризик на усогласеност. Активности за внатрешна ревизија се, исто така, во развој. Управата ги следи готовинските плаќања на даночните обврзници преку фискални каси, а беа проширени и услугите за е-даноци. Управата продолжи да учествува во инспекциите за борба против сивата економија, откривање на неплатени даночни обврски и нерегистрирани даночни обврзници и стимулирање на доброволно усогласување.

4.17. Поглавје 17: Економска и монетарна политика

Правилата на ЕУ бараат независност на централните банки и им забрануваат директно финансирање на јавниот сектор. Земјите-членки ги координираат своите економски политики и се предмет на фискален, економски и финансиски надзор.

Земјата е **умерено подготвена** во областа на економската и монетарната политика. Постигнат е **одреден напредок** во однос на зголемување на капацитетот на институциите на земјата за подготовка и спроведување на економската политика. Во претстојната година, земјата особено треба:

- да постави среднорочна буџетска рамка и извештај за долгови за подобрување на фискалната дисциплина и транспарентност;
- да воведат фискални правила за подобрување на управувањето со јавните финансии.

Во областа на **монетарната политика**, усогласувањето на правната рамка со правото на ЕУ е добро напреднато. Осигурена е функционалната и институционалната независност на централната банка. Законот за централната банка ги забранува и монетарното финансирање на јавниот сектор и привилегираниот пристап на јавниот сектор до финансиските институции. Законот, исто така, ја утврдува и ценовната стабилност, како примарна цел на централната банка, во согласност со основната цел на Европскиот систем на централни банки.

Во однос на **економската политика**, потребно е понатамошно усогласување со Директивата за барањата за буџетските рамки. Земјата постигна одреден напредок во донесувањето на Европскиот систем на национални и регионални сметки 2010 (види *Поглавје 18 - Статистика*). Останува на ниско ниво капацитетот за да се направат веродостојни макроекономски и буџетски предвидувања. Нецелосни се фискалните известувања и прекумерните дефицитни постапки. Потребни се дополнителни подобрувања на транспарентноста и управувањето со јавните финансии. Координацијата на економската политика е слаба. Програмата за економски реформи 2016-2018 беше поднесена на време, но недостигаше аналитичка строгост и не беа доволно вклучени надворешните чинители. Беше делумно спроведена политичката насока донесена во мај 2015 година.

4.18. Поглавје 18: Статистика

Правилата на ЕУ бараат од земјите-членки да се во можност да изготват статистики врз основа на професионална независност, непристрасност, веродостојност, транспарентност и доверливост. Предвидени се заеднички правила за методологијата, обработката и ширењето на статистички информации.

Во областа на статистиката, земјата е **умерено подготвена**. Постигнат е **одреден напредок** во измината година, особено во однос на ефикасноста на собирање податоци и усогласување на секторските статистики со стандардите на ЕУ. Останува потребата од дополнителни напори за да се подобри квалитетот на податоците во областа на макроекономските и социјалните статистики, како и за целосно усогласување со правото на ЕУ. Во решавањето на недостатоците наведени подолу, во претстојната година, земјата треба особено:

- дополнително да ги зајакне човечките и финансиските ресурси на Државниот завод за статистика;
- дополнително да ги усогласи статистиките со Европскиот систем на сметки 2010;
- да испраќа целосна серија табели за Процедурата за прекумерен дефицит (ЕДП) до Евростат.

Во однос на **статистичката инфраструктура**, правната рамка во голема мера е усогласена со Кодексот на европските статистики. Професионалната независност на Државниот завод за статистика (ДЗС) е загарантирана со закон, но треба да биде

зајакната во практика, вклучително и преку соодветни ресурси. Другите главни изготвители на официјална статистика, Народната банка и Министерството за финансии потпишаа Меморандуми за разбирање со ДЗС. Главните класификации се усогласени со правото на ЕУ и редовно се дополнуваат. ДЗС значително ја подобри ефикасноста на собирање на податоци, но остануваат проблем достапноста и квалитетот на административните извори на податоци. Во однос на покриеноста, се зголемува преносот на податоци до Евростат.

Во областа на **макроекономските статистики**, ДЗС во моментот подготвува годишни и квартални податоци за бруто домашниот производ (БДП) во актуелни и постојани цени во согласност со ЕСА 2010. Изготвени се табелите за годишни секторски сметки и за снабдување/употреба. Потребни се дополнителни напори за усогласување на статистиките на јавните финансии и за квартално изготвување секторски сметки. Само делумно е испратена постапката за известување за прекумерен дефицит и не се обработени финансиските сметки. Собрани се статистиките на платните биланси и странските директни инвестиции од НБРМ во согласност со најновите стандарди.

Структурните **деловни статистики** и краткорочните статистики за индустрискиот и градежниот сектор се добро развиени, но потребни се дополнителни подобрувања на квалитетот, како и воведување краткорочни статистички податоци за услуги и, во целост, за зголемена покриеност на варијабилите. Деловниот регистар претставува добра основа за земање примероци и испорака на податоци, но неговиот квалитет може дополнително да се подобри. Не се достапни статистиките на странските подружници. Потребно е понатамошно усогласување на статистиките во областа на туризмот и транспортот. Податоците за истражување и развој и статистиките од областа на информациските и комуникациските технологии во доволна мера се усогласени со правото на ЕУ.

Во областа на **социјалните статистики**, ДЗС создаде рамка за примерок за социјални истражувања со нов метод. Пописот на населението не е спроведен во претходниот пописен круг; иако податоците за населението редовно се обработуваат, информациите што недостасуваат од последниот попис на населението влијаат на квалитетот на широк опсег на статистички податоци. Треба да се развијат статистики за миграција. Спроведено е истражувањето за приходи и услови за живеење и има напредок во спроведувањето на статистичките податоци за социјална заштита. Статистичките податоци за пазарот на трудот во голема мера се усогласени со законодавството на ЕУ, но статистиките за криминалот, образованието и јавното здравство сè уште не се усогласени.

Статистиките за земјоделското производство, се делумно обработени во согласност со законодавството на ЕУ и се одвива редовно прегледувањето на структурата на фармите. Агрометарните статистики се воспоставени во согласност со законодавството на ЕУ, но сè уште не се обработени податоците за билансот на состојба на снабдување. Годишната статистика за посеви треба да биде усогласена со законодавството на ЕУ. **Енергетските статистики** главно се во согласност со законодавството на ЕУ. Изготвени се краткорочните енергетски статистики и енергетски биланси. Објавени се статистичките податоци за отпадот,

водите и трошоците за заштита на **животната средина**, но сè уште не се изготвени салдата на материјалните текови.

4.19. Поглавје 19: Социјална политика и вработување

Правилата на ЕУ во областа на социјалната политика вклучуваат минимум стандарди во областите на трудовото право, еднаквоста, здравјето и безбедноста при работа и недискриминацијата. Тие, исто така, го промовираат социјалниот дијалог на европско ниво.

Земјата е **умерено подготвена** во оваа област. Во периодот на известување беше постигнат **одреден напредок**. И покрај намалувањето на официјалната стапка на невработеност, младите и долгорочно невработените лица сè уште се соочуваат со тешкотии во вклучување на пазарот на трудот. Напорите да се намали сиромаштијата не беа доволни и остануваат сериозен проблем, особено за Ромите и лицата со посебни потреби. Законот за спречување и заштита од дискриминација сè уште не е усогласен со правото на ЕУ и неговите механизми за спроведување не беа зајакнати. Во следната година, земјата треба особено:

- да се справи со невработеноста и да се подобрат условите на пазарот на трудот, особено за младите, долгорочно невработените лица и социјално загрозените групи;
- да се заврши и да се започне спроведувањето на Програмата за реформи во вработувањето и социјалната политика;
- целосно да се користат механизмите за мирно решавање на работните спорови и подобрување на ефикасноста на бипартитниот и трипартитниот социјален дијалог;
- да се обезбеди дека соодветните институционални и финансиски ресурси се ставени на располагање за спроведување на постојните стратегии за социјално вклучување, акцискиот план за Ромите и стратегиите за намалување на сиромаштијата.

Се донесоа измени на **Законот за работни односи** со кој се регулираат родителското отсуство и паричните казни за работодавците кои не се усогласени со Законот за минимална плата. Капацитетите на институциите задолжени за спроведување на Законот за работни односи остануваат слаби. За ратификуваните конвенции на МОТ се известува на редовна основа и истите се следат. Усогласувањето со правото на ЕУ е во рана фаза.

Во однос на **безбедноста и здравјето при работа**, административните капацитети беа малку подобрени, но останаа недоволни за да се обезбеди соодветна примена на законските одредби. Националниот совет за безбедност и здравје при работа не ја изврши својата должност да го координира следењето и спроведувањето на регулативите за безбедност и здравје при работа.

Се зајакнаа капацитетите на Економско-социјалниот совет како водечка институција за трипартитниот социјален дијалог. Свкупниот недостаток на доверба во социјален дијалог, и помеѓу работодавачите и помеѓу вработените, останува непроменет. Меѓународната организација на вработени ги призна како членови двете најголеми организации на работодавци. Капацитетот на социјалните партнери мора дополнително да се зајакне. Свкупно, ефективноста на нивната улога во процесот на креирање политики останува ограничена. Првиот национален бесплатен механизам за мирно решавање на работни спорови беше основан и започна со работа во септември 2015 година.

Во однос на **политиката за вработување**, стапката на невработеност малку се намали, но остана висока на 24,5 % во Q1 2016. Покрај создавањето на нови работни места и зголемувањето на регистрацијата на пазарот на труд, стапката на невработеност, исто така, се намали како резултат на новиот пилот метод кој се применува во Анкетата за работна сила.

Учеството на пазарот на труд и понатаму е многу ниско, особено меѓу жените на 52 % (15-64 години) во 2015 година, Ромите и лицата со посебни потреби. Невработеноста на младите и долгорочната невработеност и понатаму се главен предизвик и највисок приоритет.

Системот за профилирање за категоризирање на невработените лица и подготовката на индивидуални планови за вработување беа дополнително развиени и се нагласуваат напорите за подобрување на поврзувањето на побарувачката и понудата на вештини на пазарот на трудот.

Новата стратегија за вработување за периодот 2016-2020 година беше донесена во октомври 2015 година. Подготовките за учество во **Европскиот социјален фонд** продолжуваат. Оперативната програма за развој на човечки ресурси за периодот 2007-2013 година е во последна фаза на спроведување (види *Поглавје 22- Регионална политика и координација на структурни инструменти*).

Постигнат е одреден напредок во областа на **социјалната инклузија и заштита**. Правната рамка за социјална заштита е сеопфатна, но бара измени за да се воведат нови услуги. Спроведувањето на Националната програма за развој на социјалната заштита за периодот 2011-2021 година е ограничена, а Министерството за труд и социјална политика има недостаток на капацитет. Потребна е соработка помеѓу секторите за социјална заштита, образование и здравство. Бидејќи поддршката на паричната помош не ги дава посакуваните резултати во однос на намалување на сиромаштијата и исклученоста, кои се особено високи меѓу Ромите и лицата со посебни потреби, треба да се размисли за ревизија или замена на системот. Кај Ромите и децата со посебни потреби често постои недостаток од соодветна социјална заштита. (Види, исто така, *Поглавје 2 - Слобода на движење на работници*)

Со спроведувањето на Националната стратегија за стари лица 2010-2020, свкупно се подобри грижата за старите лица.

Со измените на Законот за заштита на децата се вовеле посебен додаток за деца и млади лица со посебни потреби. Националното координативно тело за следење на

спроведувањето на соодветната Конвенција на ООН за лица со посебни потреби останува неактивно.

Донесен е Закон за национална база на податоци за лицата со посебни потреби, но неговото спроведување е одложено. Постои недостиг на посветеност и ресурси за спроведување на политиките во оваа област, а пристапот за лица со посебни потреби на пазарот на трудот не е соодветен. Процесот на деинституционализација напредува многу бавно, со институции за престој во особено лоша состојба. Иако, бројот на деца кои живеат во институции се намалува, потребни се дополнителна деинституционализација и развој на алтернативни сервисни служби. Забележани се екстремно лоши услови кои придонесуваат за лошо постапување во Специјалниот завод за лица со посебни потреби во Демир Капија. Владата треба да преземе итни мерки за да се обезбедат соодветни услови за живеење, додека повторно да се активира спроведувањето на Националната стратегија за деинституционализација во Системот на социјална заштита.

Во однос на **недискриминација во вработувањето и социјалната политика**, севкупно, административниот капацитет за поддршка на социјалната вклученост останува недоволен на централно и на локално ниво.

За **еднаквост меѓу мажите и жените во вработувањето и социјалната политика**, новата стратегија за недискриминација донесена во јуни 2016 година, ги вклучува референците за родова еднаквост и Истанбулската Конвенција. Сè уште се потребни дополнителни мерки за родова еднаквост на плати и родова еднаквост на пазарот на трудот. (Види, исто така, *Поглавје 23 – Судство и фундаментални права*).

4.20. Поглавје 20: Претпријатија и индустриска политика

Индустриската политика на ЕУ ја зајакнува конкурентноста, ги олеснува структурните промени и ја охрабрува поволната средина за претпријатијата, која ги стимулира малите и средни претпријатија.

Земјата е **умерено подготвена** во оваа област. Постигнат е **одреден напредок** со донесување нова Стратегија за конкурентност и неколку законски измени. Во претстојната година, земјата треба:

- да продолжи да ја приспособува правната рамка и да развие мерки за да се олесни пристапот на МСП до финансии;
- да донесе стратегија за промовирање на женското претприемништво, стратегија за мали и средни претпријатија и стратегија за туризам.

Во однос на **принципите за претпријатија и индустриска политика**, донесени се голем број на стратегии, вклучувајќи и стратегија за конкурентност и втор акциски план 2016-2018 за поддршка на стратегијата за иновации.

Изменети се повеќе од 20 релевантни закони за водење бизнис за да се овозможи размена на податоци помеѓу јавните институции по службена должност. Исто така, намалени се казните за прекршок од страна на компаниите за да се земе предвид големината на компаниите. Донесен е нов закон за вршење занаетчиска дејност. Иако, Законот за финансиска дисциплина беше изменет со цел решавање на утврдените недостатоци во спроведувањето, компаниите сè уште се соочуваат со тешкотии во спроведувањето на договорите, особено во однос на ненаплатените побарувања. Законот за финансиска дисциплина и Законот за облигациони односи треба да бидат усогласени со Директивата за задоцнето плаќање на ЕУ.

Во однос на **инструментите на претпријатијата и индустриската политика**, Националниот совет за претприемништво и конкурентност предвиде форум за јавно-приватен дијалог. Неколките измени и дополнувања на Законот за технолошки индустриски развојни зони дополнително ја засилија атрактивноста на тие зони. Сепак, постои загриженост за тоа дали даночниот режим за таквите зони е во согласност со Кодексот на однесување на ЕУ за деловно оданочување и Царинскиот закон.

Донесен е Законот за здравствена зона, кој воспоставува правна рамка за уште повеќе специјализирани развојни зони. Фондот за иновации и технолошки развој ја додели првата серија грантови на компаниите за иновативни активности. Неговиот успех зависи од дополнителните мерки наменети за зајакнување на вештините и технологиите во малите и средните претпријатија кои ги преземаат. Не се направени значителни напори за да се прошират инструментите за финансирање на малите и средни претпријатија. Недоволно се искористени финансиските инструменти на ЕУ за развој на бизнисот според КОСМЕ и ЕДИФ.

4.21. Поглавје 21: Трансевропски мрежи

ЕУ ги промовира трансевропските мрежи во областите на транспортот, телекомуникацијата и енергетиката за зајакнување на внатрешниот пазар и за придонесување на растот и вработувањето.

Во областа на трансевропските мрежи, постои **добро ниво на подготовка**. Земјата има постигнато **добар напредок** за време на извештајниот периодот. Во претстојната година, земјата треба особено:

- дополнително да ја подобри меѓуинституционалната комуникација;
- дополнително да ги зајакне оперативниот и техничкиот капацитет на сите управни институции и чинители кои се вклучени во транспортната инфраструктура;
- да ја заврши проектната документација за заедничката гранична станица на преминот Табановце.

Во однос на **транспортните мрежи**, земјата активно учествува во регионалната транспортна мрежа на Југоисточна Европа и во согласност со своите обврски според Меморандумот за разбирање. Продолжуваат градежните работи на

автопатот од коридорот X, кофинансиран од ИПА 1 фондовите (2007-2013). Исто така, продолжи реконструкцијата долж коридорот X.

Изградбата на делот на железничкиот коридор VIII кон Бугарија, финансиран со заем од ЕБОР и од Инвестициската рамка за Западен Балкан, повторно ќе биде разгледана поради одложеното спроведување. Остануваат проблеми во недостигот на подготвеност и во недостигот на зрелост на планирање во клучните сектори. Сите институции и тела вклучени во спроведувањето големи инвестициски проекти треба дополнително да ги зајакнат своите оперативни и технички капацитети. Земјата, исто така, треба да се фокусира на реформски мерки за поврзување, што ќе обезбеди одржливост на таквите инфраструктури.

Во однос на **енергетските мрежи**, завршена е изградбата на новата 400 kV електрична интерконекција со Србија (Штип-Ниш). Исто така, во тек се подготвителните работи за изградба на делот на 400 kV електрична интерконекција Битола-Елбасан (Албанија). Операторот за пренос на гас во државна сопственост продолжува со изградбата на гасоводот Клевовце-Штип. Ова се очекува да биде завршено до крајот на 2016 година.

4.22. Поглавје 22: Регионална политика и координација на структурни инструменти

Регионалната политика е главната инвестициска политика на ЕУ за одржлив и инклузивен економски раст. Земјите-членки ја сносат одговорноста за спроведување, што бара соодветен административен капацитет и стабилно финансиско управување со дизајнирањето и извршувањето на проектите.

Земјата е **умерено подготвена** во оваа област. Постигнат е **одреден напредок** во секторот базиран на програмирање. Во претстојната година земјата треба да се фокусира на:

- градење на административниот и финансискиот капацитет потребен за набавки и правилно и навремено спроведување на фондовите на ЕУ;
- надминување на недостатоците во финансиското управување, контрола и ревизија.
- подобрување на транспарентноста и видливоста на фондовите на ЕУ.

Во однос на **правната рамка**, Законот за рамномерен регионален развој треба да се спроведе во целост, особено преку распределба на дополнително финансирање. **Институционалната рамка** треба да се зајакне за да се обезбеди правилно и навремено спроведување на програмите и за ИПА I и за ИПА II. Исто така, ова ќе помогне за да се избегне понатамошното поништување на одобрените средства од фондовите на ЕУ. Треба да се развие систем на добро образложена анализа на обемот на работа за да се обезбеди напредок во областа на **административниот капацитет**. Постигнат е само ограничен напредок во однос на воведување секторски базиран пристап во **програмирањето** на фондовите на ЕУ. Сепак, треба да се подобри општото стратешко планирање.

Постигнат е одреден напредок во спроведувањето на системот за **мониторинг и евалуација** на проектите и програмите. Сепак, потребно е дополнително зајакнување на капацитетите со цел правилно да се следат препораките. Треба да се зголеми транспарентноста на користењето на фондовите на ЕУ.

Потребни се дополнителни напори за зајакнување на **финансиското управување, контрола и ревизија** на фондовите на ЕУ (*види Поглавје 32 — Финансиска контрола*). Треба да се извршат систематско следење, проверки на лице-место, внатрешни и надворешни ревизии за спречување неправилности.

4.23. Поглавје 23 – Судство и фундаментални права.

Основните вредности на ЕУ вклучуваат владеење на правото и почитување на човековите права. Правилното функционирање на судскиот систем и ефикасната борба против корупцијата се од огромно значење, како што е и почитувањето на човековите права во закон и во пракса.

Земјата постигна **одредено ниво на подготовка** во однос на примената на правото на Европската унија и европските стандарди во оваа област. Во голема мера е воспоставена правна и институционална рамка. Сепак, **не е постигнат напредок** во изминатата година. Властите не покажаа доволно волја ефективно да се справат со недостатокот на независност на судството. Корупцијата и понатаму преовладува во многу области и претставува сериозен проблем. Специјалниот обвинител се соочува со административна и судска опструкција. Политичкото мешање и структурните слабости ја поткопаа работата на Државната комисија за спречување на корупцијата. Институционалната рамка за унапредување и заштита на човековите права треба да се подобри преку соодветни ресурси, персонал и поддршка за исполнување на мандатот на соодветните институции. За да се обезбеди целосна примена на слободата на изразување, треба да се преземат веродостојни мерки.

Во претстојната година, земјата особено треба:

- да покаже поголема политичка волја за да се обезбеди независноста на судскиот систем и да му се овозможи на специјалниот обвинител да работи непречено;
- да им обезбеди функционална независност и вработување засновано на заслуги на регулаторните тела и телата за набљудување и надзор, за да можат да ги исполнуваат своите задачи на професионален и проактивен начин (итни реформски приоритети);
- да преземе сериозни мерки за зајакнување на институциите кои се надлежни за спречување и борба против корупцијата и воздржување од какво било политичко мешање во нивната работа;
- да обезбеди слобода на изразување и да донесе и спроведи веродостојни мерки за поддршка на плурализмот во медиумите;
- итно да ја решава полициската неказниност и супстандардните услови во

затворскиот систем.

(Види и конкретни препораки за судскиот систем, борбата против корупцијата и слободата на изразување во оддели 2.3 и 2.4.)

Функционирање на судството

Стратешки документи

Набрзина беа направени повеќе измени и дополнувања на законската рамка, со скратени постапки за донесување и без соодветна консултација со засегнатите професии, меѓу другото и во областите на прекршоци, осудување, нотари и извршители или, онаму каде што е соодветно, со Европската комисија и/или Венецијанската комисија. Потребна е политичката волја за да се придвижат реформите напред во вистинската насока.

Органи на управување

Судскиот совет направи одредени напори да се подобри транспарентноста, особено преку редовно ажурирање на својата веб-страница и со овозможување на присуството на новинарите и граѓанските организации на неговите седници. Советот на јавни обвинители сè уште нема своја сопствени буџетски средства, соодветна ИТ поддршка и кадар.

Независност и непристрасност

Новиот претседател на Здружението на судии почна активно да се вклучува во унапредувањето на независноста на судството. Сепак, не постојат индикации дека судиите се чувствуваат доволно сигурни за да се жалат кај надлежните органи. Искананата намера на Судскиот совет за заштита на судиите од мешање не донесе резултати во практика. Властите не започнаа реформи на постојниот систем за дисциплински мерки и разрешување на судии, како што е препорачано од страна на Венецијанската комисија.

Одговорност

Судскиот совет, Министерството за правда и Канцеларијата на Народниот правобранител и понатаму се справуваат со зголемениот број на претставки за работата на судовите. Во 2015 година, Врховниот суд прими 610 барања за надомест за неразумно долги судски постапки (во споредба со 637 во 2014 година) и додели 103.165 евра како надомест и трошоци. Судскиот совет разреши еден судија во 2015 година и Советот на јавни обвинители разреши еден обвинител. Имаше само едно барање за утврдување на одговорност на судија во согласност со новата постапка во 2016 година, кое беше отфрлено. Државната комисија за

спречување на корупцијата (ДКСК) започна прекршочна постапка против 3 обвинители во 2015 година за неподнесување на изјави за имот.

Стручност и компетентност

Во 2015 година, Судскиот совет назначи 20 претседатели на судови, по одредено значително задоцнување. Во септември 2016 година, Советот назначи 7 судии во Основните судови (сите дипломирани студенти на Академијата), како и 11 судии во Апелационите судови, 2 судии во Виш управен суд и 4 судии во Врховниот суд (сите со судиски стаж). Советот на јавни обвинители назначи 17 јавни обвинители.

Сè уште има недостаток на транспарентност во системот за назначување и унапредување и не се преземени чекори за да се обезбеди деполитизација во согласност со „итните реформски приоритети“. Нов професионален систем за евалуација кој ќе се фокусира на оценување на основните надлежности на судиите сè уште не е воведен, така што системот останува силно фокусиран на квантитативните критериуми. Препораките на Европската комисија и на Венециската комисија во оваа област не се земени предвид.

Квалитет на правда

Во текот на 2015 година, Академијата обезбеди 267 сесии на обуки на работното место за 5.888 учесници. Од 13 кандидати за судии и обвинители од петтата генерација кои успешно ја завршиле својата обука пред да започнат со работа во февруари 2016 година, 12 се веќе назначени во основните судови и основните јавни обвинителства. 37 нови кандидати се запишани за обука пред започнување со работа на Академијата. На Академијата сè уште и недостасува доволно помошен персонал.

Со измените и дополнувањата на Законот за Академијата од декември 2015 се спуштија критериумите за прием на кандидати за јавни обвинители и се скрати нивниот циклус на обуки од 24 месеци на само 9 месеци. Ова може да влијае не само на квалитетот на обуката, туку исто така создава нерамнотежа помеѓу идното ниво на обука и пристап до обука на судиите и јавните обвинители. Во август 2016 година беше објавен оглас за 60 кандидати обвинители, кои ќе го поминат овој пократок циклус на обуки.

Обезбедување на конзистентноста на пресудите сè уште останува предизвик, иако Врховниот суд продолжи со своите напори.

Ефикасност

Потребна е сеопфатна стратегија за управување со човечки ресурси. Во ноември 2015 година, Судскиот совет донесе одлука за намалување на бројот на судиите од 740 на 636, очигледно без да се изврши каква било проценка на влијанието. Во 2015 година, Јавното обвинителство вработи 130 нов помошен персонал, повторно без

јасно поставена стратегија. Во 2016 година, буџетите на судовите и обвинителството се значително пониски од европскиот просек по глава на жител, додека бројот на судиите и судскиот персонал на 100.000 жители е значително повисок од европскиот просек, со што се поставуваат прашања во врска со ефикасноста и правилната распределба на ресурсите.

Измените и дополнувањата на законите за платите на судиите, јавните обвинители и персоналот на јавните обвинителства кои дозволуваат бонуси во одредени околности не беа содржани во Законот за судска администрација, што резултираше со напади од страна на административниот персонал во времетраење од неколку месеци.

При спроведување, новиот Закон за прекршоци треба да го намали бројот на постапките пред судот, и новиот закон за казнување би требало да доведе до зголемување на судската доследност. Новите закони за нотари и за извршители (и двата ќе се применуваат од јануари 2017 година) се донесени и покрај големите критики.

Антикорупциска политика

Евиденција

Бројот на **истраги, обвиненија и пресуди** во случаи на корупција падна целокупно во 2015 година. Од 6 истраги официјално претставени од страна на Специјалното обвинителство, од крајот на 2015 година во врска со скандалот со прислушкувањето, повеќе од половината случаи се поврзани со корупција.

Повеќе од половина од случаите на **корупција на високо ниво** започнати од 2003 година се завршени. Веродостојноста на евиденцијата („итен реформски приоритет“) остана нарушена од недостатокот на ефикасна истрага за сериозни наводи направени против високите функционери и со предолги обвинителни постапки во случаи од висок профил. Истрагите за корупција во **јавните набавки** и концесии останаа ограничени во 2015 година, и покрај постојаните наводи за широкораспространета корупција.

Не беа изречени никакви значителни санкции за прекршување на прописите за **политичките партии и финансирањето на изборните кампањи**. И понатаму треба да се развива поверодостоен систем за надзор и доследна евиденција на ефективни и одвратувачки казни, особено против поголемите политички партии.

Повеќето случаи сè уште се упатуваат до обвинителството од страна на полицијата. Потребен е попроактивен пристап од страна на други тела за спроведување на законот и надзор. Продолжува тенденцијата на Јавното обвинителство да не ги гони кривичните истраги започнати од страна на Државната комисија за

спречување на корупцијата (ДКСК), Државниот завод за ревизија и други институции.

Во 2015 година, ДКСК значително ги забави своите активности за спречување на корупција. Таа поднесе само 2 барања до обвинителите да покренат кривични постапки (во споредба со 7 барања во 2014 година). Таа изврши проверка на **изјавите за имот** на само 43 избрани и именувани функционери. Таа исто така покрена 7 прекршочни постапки поради непријавување на имот (51 во 2014 година). ДКСК побара од Управата за јавни приходи да спроведе постапки за испитување на имотот во само 10 сомнителни случаи (58 во 2014 година). За разлика од претходните години, Управата за јавни приходи не покрена никакви постапки за проверка на кмот на сопствена иницијатива.

Што се однесува до **конфликтот на интереси**, ДКСК прими 437 изјави за интереси во 2015 година, а поведени се прекршочни постапки против 3 функционери поради недоставување на своите изјави за интереси (22 во 2014 година). ДКСК покрена 107 постапки за разрешување на конфликтот на интереси. Единствената достапна санкција, „јавна опомена“, беше изречена против 16 функционери заради одбивање да се реши нивниот судир на интереси.

Системот за истрага и казнување за непријавен имот останува долг и обемен. Способноста на ДКСК за целосно спроведување на систем на казни заради неуспех за известување се поткопува од страна на судовите со примената на слаби санкции, често под нивото кое се бара со закон.

Иако во својот годишен извештај, Националната комисија за заштита на правото на слободен пристап до информации од јавен карактер е наведено дека 93% од околу 5.000 барања за пристап до информации добиле позитивен одговор, бројот на жалби се зголеми (960 во 2015 година). Постојат индикации дека властите не откриваат информации во областите како што се буџетските расходи, набавки, функционирањето на органите за спроведување на законот и судството.

Институционална рамка

Превентивни мерки

ДКСК се уште не е во состојба да го исполни својот мандат и покрај донесувањето на методологија за проверка на борба против корупција, воспоставувањето на нова единица со четири привремено вработени и електронски регистар на избрани и именувани функционери за олеснување на контролата на средствата и интересите („итнен реформски приоритет“). Статусот на ДКСК, финансирањето и техничките алатки сè уште се несоодветни и сè уште треба да ја покажат својата независност. Бројот на жалби продолжи да се намалува во 2015 година и се намали на само 124 во споредба со 141 во 2014 и 201 во 2013 година. Ова посочува на опаѓање во вербата кај јавноста и довербата во ДКСК.

Инфраструктура за ИТ на Државниот завод за ревизија е подобрена, но меѓусебна поврзаност со други соодветни институции сè уште не е воспоставена. Режимот на спроведување треба дополнително да се подобри и улогите на соодветните институции треба да бидат појасни за да се овозможи контрола на донаторите на политичките партии и средствата кои се добиени и се во сопственост на политичките партии.

Една институција треба да биде овластена да обезбеди ефикасна и навремена контрола и надзор на **јавните набавки**, концесии, јавното-приватно партнерство и извршувањето на договорите за јавни набавки. Не постои режим за административни казни. Транспарентноста и отчетноста на јавните институции и државни претпријатија, како и на јавните расходи, сè уште не се доволни. Националната комисија за заштита на правото за слободен **пристап до информации од јавен карактер** и понатаму е пасивна и е критикувана поради недостатокот на функционална независност.

Академијата за судии и јавни обвинители, ДКСК и Центарот за обуки на Министерството за внатрешни работи и понатаму обезбедуваат различни програми за **обука за борба против корупција**. 226 гранични полицајци учествуваа на осум специјализирани курсеви за обука за борба против корупцијата. Приватниот сектор треба систематски да се вклучи во активности за спречување на корупцијата.

Спроведување на законот

Постојните специјализирани единици во полицијата и обвинителството се соочуваат со одредени потешкотии, особено во борбата со корупцијата на високо ниво. **Одделението за борба против корупција** на Министерството за внатрешни работи сè уште е несоодветно опремено и без доволно персонал. Буџетот на **Јавното обвинителство** се зголеми до 8 милиони евра во 2016 година и беше пуштен во употреба електронски систем за управување со случаи кој има за цел да ја подобри неговата ефикасност и интегритет. **Специјалното јавно обвинителство** доби 4,13 милиони евра за 2016 година и најпосле можеше да вработи персонал, но неговата работа беше попречувана со опструкции и недоволно соработка од страна на другите институции, како и недоволна техничка опрема.

Овластувањата и ресурсите на полицијата, Јавното обвинителство, судовите и **Агенцијата за управување со конфискуван имот** би требало да се зајакнат со цел имотите стекнати по криминален пат да можат почесто да се одземаат и конфискуваат, вклучително и во раните фази на кривичните истраги.

Во 2015 година, **Одделението за внатрешна контрола, кривични истраги и професионални стандарди** во Министерството за внатрешни работи започна дисциплински постапки против 20 полициски службеници под обвинение за корупција (11 во 2014 година). Постапките резултираа со парични казни против девет службеници и едно отпуштање од работа. Одделението, исто така, започна кривични постапки за 14 случаи поврзани со корупција (11 во 2014 година). За да обезбеди соодветен надзор на работата на полицијата, треба да се зајакне

независноста на одделението и да се создаде надворешен механизам за надзор на Министерството за внатрешни работи.

Царинската управа дополнително ги подобри постапките за процена на ризикот од корупција. Донесе нов кодекс на однесување, спроведе внатрешни истраги и организираше обука за спречување на корупција. По 51 дисциплинска постапка во 2015 година, 5 царински службеници беа отпуштени од работа за прекршоци поврзани со корупција (за разлика од 4 во 2014 година). Во 2015 година немаше обвиненија за корупција против царински службеници (во 2014 година имаше 5 такви случаи). На Царинската управа ѝ е потребна дополнителна техничка опрема за да може независно да спроведува специјални истражни мерки против корупција.

Законска рамка

Сè уште има значителни празнини и слаби точки во законодавството. Донесен е нов **Закон за заштита на свиркачи** во ноември 2015 година, но препораките од Венециската комисија остануваат да се земат предвид. Избирачкиот список е изменет, а измените делумно ги земаат предвид претходните препораки од ОБСЕ/ОДИХР, вклучувајќи и во областа на финансирањето на изборните кампањи. Сепак, некои од препораките од ОБСЕ/ОДИХР и ГРЕКО за политички партии останува да се земат предвид.

На Државниот завод за ревизија му е доделена задачата за преглед на жалбите за финансирање на кампањи. Законот за државна ревизија е изменет за да се зголемат паричните казни за несоработка од страна на ревизорите и нивниот одговорен персонал. Сепак, постои загриженост за правната сигурност и по тенцијалната злоупотреба на новниот режим на казни.

ДКСК во моментот нема соодветни овластувања да стави крај или да ги казни судирите на интереси во случаите каде што засегнатиот носител на јавна функција одбива да соработува.

Стратешка рамка

Не беа спроведени одредени значајни мерки утврдени во државните програми за 2011-2015 за спречување на корупција и судир на интереси и нивните акциски планови. Вкупното влијание на овие државни програми е ограничено.

Новите државни програми за 2016-2019 година се фокусираат на помалку приоритети. Сепак, тие не ја земаат предвид кривичната рамка за борба против корупција, каде сè уште постојат правни, институционални и практични слаби точки. На државните програми, исто така, им недостасуваат и детали и амбиција во други клучни делови. Трошоците за спроведување и кој ќе ги сноси истите не е утврдено во државните програми и не се обезбедени посебни финансиски средства од државниот буџет за нивно спроведување.

Фундаментални права

Земјата е веќе членка на повеќето **меѓународни инструменти за човекови права**. Во 2016 година таа го ратификуваше Протокол 15 за изменување на Конвенцијата за заштита на човековите права и фундаменталните слободи на Советот на Европа

и исто така стана набљудувач на Агенцијата за фундаментални права на Европската Унија.

Од септември 2015 година, **Европскиот суд за човекови права** (ЕСЧП) откри прекршувања на Европската конвенција за човекови права (ЕКЧП) во 11 случаи кои се однесуваат главно на забраната на тортура и понижувачки третман, правото на фер судење, почитување на семејниот живот и заштита на сопственоста. Вкупно 359 нови пријави беа доделени на телото за донесување одлуки, со што бројот на пријави кои се во постапка се искачи на 318. Во јануари 2016 година, ЕСЧП посочи дека има прекршување на правото на фер судење како резултат на севкупната неправедност на постапките за лустрација во врска со поранешниот Претседател на Уставниот суд.

Бирото за застапување пред ЕСЧП значително се потруди да обезбеди брзо извршување на пресудите на ЕСЧП („итен реформски приоритет“) и постигна добри резултати. Земјата го намали бројот на пресуди од ЕСЧП кои треба да се доизвршат на повеќе од половина до 56, од кои 3 се под засилен надзор. Сепак, Бирото сè уште останува без доволен персонал и би му било од корист упатување на вработени од Бирото во Советот на Европа за стекнување на дополнителна стручност. Што се однесува на случајот *Ел Масри*, Комитетот на министри забележа со жалење дека властите до сега не доставиле информации за нерешените прашања и остро ги повика да го забрзаат воспоставувањето на *ад хок* комисија за утврдување на одговорност на засегнатите лица.

Во однос на **унпаредувањето и засилувањето на човековите права**, Народниот правобранител и понатаму е клучната институција за надзор. Во 2015 година, до него се поднесени 4.403 претставки, што претставува зголемување од 3,6% од 2014 година. Вкупното ниво на следење на препораките од Народниот правобранител останува високо, на околу 82 % (87 % претходната година), но бројот на тела кои не ја почитуваат оваа препорака се зголеми.

Законот за Народниот правобранител беше изменет во септември со цел исполнување на Париските начела („итен реформски приоритет“), но сè уште недостасува поддршка за канцеларијата на Народниот правобранител од страна на националните органи. Таа сè уште е со недостаток на персонал и со недостаток на буџетски средства.

Нема видлив напредок во **спречувањето на тортурата и малтретирањето**. Повеќето препораки од извештајот на Комитетот за спречување на тортура од 2015 година и понатаму остануваат неспроведени. Националниот превентивен механизам има недостаток на персонал и не е целосно функционален. Соработката помеѓу Народниот правобранител, Јавниот обвинител и Министерството за внатрешни работи е слаба. Нечовечките услови и понатаму се присутни во казненено-поправните и воспитно-поправните установи (особено во Идризово и Скопје), полициските станици, социјалната грижа и психијатриските установи.

Јавниот правобранител доби 21 претставка за малтретирање од страна на полицијата и Одделението за внатрешна контрола и професионални стандарди во министерството за внатрешни работи доби 62 жалби во 2015 година. Во три случаи

е утврдено дека била користена неоправдана физичка сила. Покренати се обвиненијата за кривично малтретирање против еден полициски службеник.

Околу 13 жалби се поднесени до Јавниот правобранител и 38 жалби до Управата за извршување на санкциите во врска со прекумерна употреба на сила од страна на затворскиот персонал. Против двајца полициски службеници беа покренати дисциплински постапки заради прекумерна употреба на сила. И понатаму постои загриженост дека дисциплинските мерки во случаите со малтретирање не се разубедувачки и бројот на кривични пријави останува многу низок. Постои постојана загриженост за отсуството на делотворен надворешен надзорен механизам за Министерството за внатрешни работи кој ја зајакнува перцепцијата за неказнување и недостаток на одговорност.

Ситуацијата во **затворскиот систем** останува критична. Значително се зголеми затворскиот буџет (20 %), но останува недоволен за да ги задоволи потребите на затворскиот систем кој и понатаму има недостаток на персонал и неправилно управување. Преголемиот број на затвореници е загрижувачки и итно бара зголемена употреба на алтернативни казни. Донесен е Законот за пробација, но неговата примена е одложена за ноември 2016 година.

Нечовечките физички услови во голем број на казнено-поправни установи и во речиси сите воспитно-поправни установи предизвика протести и штрајкови со глад. Не е забележан напредок во овозможувањето на основно образование за малолетниците и други услуги за повторна социјализација на затворениците. Слабите здравствени услуги, вклучувајќи го и ограничениот пристап до психијатриска нега и понатаму се присутни. Нема напредок во спроведувањето на голем број на правила за управување со затворите. Насилството помеѓу затворениците и понатаму сериозно загрижува.

Дирекцијата за **заштита на лични податоци** има за цел зајакнување на сопствениот капацитет преку обуки, нови постојани вработувања и зголемен буџет. Спроведени се околу 394 инспекции во 2015 година и во јавниот и во приватниот сектор (404 во 2014 година). До неа беа поднесени 393 жалби во 2015 година (371 во 2014 година), главно во врска со наводната злоупотреба на лични податоци на социјалните мрежи. Потребни се дополнителни напори за да се обезбеди целосното усогласување на законодавството со Законот за заштита на личните податоци. Административните казни кои се на располагање треба повеќе да се употребуваат.

Дирекцијата сè уште нема преземено никакво дејство по скандалот со незаконското следење на комуникациите на граѓаните и исто така не реагираше на жалбите поднесени од страна на членовите на НВО и откако нивните лични податоци беа објавени во неколку про-владини медиуми. Сè уште се потребни напори во врска со политичката независност на Дирекцијата и проактивниот пристап (во однос на „итните реформски приоритети“). Новиот закон за приватност треба да се усогласи со препораките од Венециската комисија од 2015 година.

Слободата на мисла, совест и религија и понатаму е загарантирана и бројот на религиски субјекти се искачи на 32 по регистрацијата на религиската заедница на православните Албанци.

Слободата на изразување и понатаму е сериозен предизвик со оглед на тековната политичка клима. Потребни се драстични промени во политиките кои се над законодавството. Имаше 10 нови пријавени случаи на заплашување на новинари и 8 судски постапки кои вклучуваа новинари. Нема преземено законско дејство за минатите физички пресметки кои вклучуваа новинари, вклучително и физички напад од страна на постар политичар.

Законската рамка за говор на омраза е општо земено усогласена со меѓународните стандарди, но нејзиното спроведување треба да се засили: обвинителството не покрена ниту една нова постапка, а само една е во тек. Законодавството за пристап до информации ги следи меѓународните стандарди, но во пракса тешко им е на новинарите да ги добијат потребните информации. Тенденцијата на јавните органи за прекумерна употреба на „класифицирани“ документи продолжува. Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета треба дополнително да се усогласи со судската пракса од член 10 од Европската конвенција за човекови права и правилно да се спроведе од страна на судството.

Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги беше проактивна при потсетувањето на медиумите на нивните законски обврски. Таа започна 157 мерки како одговор на прекршоците на законот за медиуми и законот за аудио и аудиовизуелни медиуми (*види исто така поглавје 10 - Информатичко општество и медиуми*).

Советот за етика во медиумите подготви „Повелба за етичко известување за време на изборите“. Истата беше потпишана од страна на медиумите, но претежно игнорирана во практика. Од септември 2015 година, Советот прими 86 жалби кои резултираа со 77 одлуки. Општо земено, медиумите не беа подготвени да си објават нејзините одлуки, покажувајќи ниско ниво на заложба за саморегулација на етичките стандарди. Потребни се сериозни напори за да се развие култура на професионална етика, како во пишаните, така и во електронските медиуми.

Финансирањето на јавниот радиодифузен сервис (МРТ) не е независно од власта, а и покрај обидите да се подобри наплатата на радиодифузната такса, овој извор на приход не е доволен. МРТ донесе „Етички и професионални начела на МРТ за медиумски покривање на изборниот процес“ но етичкиот кодекс на МРТ останува да се донесе. Има одредено подобрување на професионалното известување. Сепак, МРТ сè уште ја нема целосната уредничка независност (*види исто така поглавје 10 - Информатичко општество и медиуми*).

Недостатокот на транспарентност во областа на владиното рекламирање сè уште не е решен (во однос на „итни реформски приоритети“) Недостатокот на транспарентно финансирање на медиумите и врските помеѓу носителите на јавни службеници и сопствениците на медиумите и понатаму е сериозен проблем.

Претставувањето на новинари и понатаму е поларизирано. Владата треба подвотрно да воспостави инклузивен дијалог со здруженијата на новинари без притоа да претпочита ниту една од нив.

Слободата на здружување е на задоволително ниво, но на пониско е **слободата на собирање**. Продолжија голем број на протести низ земјата против позадината на

постојаната политичка криза. Имаше серии антивладини протести, наречени „шарената револуција“, предводени од страна на граѓанското движење „Протестирам“, каде демонстраторите фрлаа боја на контроверзните споменици од Скопје 2014 и на јавните установи. Покрај неколкуте насилни инциденти, општо земено, протестите беа мирни. И протестантите и полицијата треба да покажат воздржаност од насилство во контекст на остварувањето на слободите на здружување и собирање. Прекршокот од Кривичниот закон за „учество во толпа која врши кривично дело“ сè уште се применува без заштитни мерки. Оваа широка одредба останува отворена за толкување, што може да ја повреди слободата на собирање во практика. Повикот на Јавниот обвинител за соодветна заштита на човековите права во врска со употребата на гумени куршуми или електрични пиштоли не беше следен од страна на властите.

Јавниот правобранител потврди 160 прекршувања на **правата на сопственост** во 2015 година; повеќето од нив сè уште се во врска со бавниот процес на децентрализација. Процесот на приватизација на градежно земјиште сè уште е многу спор и тежок и бројот на решени случаи е многу мал. Катастарот треба да ги следи барањата и препораките на Јавниот правобранител и да ги почитува соодветните судски одлуки со цел да обезбеди правна сигурност во врска со правата на сопственост.

Во областа на **недискриминацијата**, не е целосно усогласувањето со правото на ЕУ, поточно недостасува забрана на дискриминација врз основа на сексуалната определба. Во јуни е донесена национална Стратегија за еднаквост и недискриминација 2016-2020. Новите членови на Комисијата за заштита од дискриминација без назначени на нетранспарентен изборен процес. Некои членови дадоа изјави во јавноста кои ја доведуваат во прашање соодветноста на нивното назначување и нивната способност да делуваат на објективен и професионален начин. Непристрасноста и независноста на Комисијата се сè уште на загрижувачко ниво. Таа сè уште има ограничени финансиски и човечки ресурси. Бројот на жалби кои се поднесени до Комисијата значително се намали, а бројот на решени случаи кои потврдуваат дискриминација во 2015 година е незначителен (3 од 66).

Нема воспоставено системско собирање на податоци за известувањето, истражувањето и гонењето за говор на омраза и злосторства од омраза. Податоците кои се собрани од страна на граѓанското општество покажуваат дека злосторствата не се гонат соодветно од страна на властите (види исто така *поглавје 19 - Социјална политика и вработување*).

Во однос на **еднаквоста помеѓу жените и мажите**, Стратегијата за еднаквост и недискриминација 2016-2020 беше донесена во јуни 2016 година, но малку е направено за ефективно унапредување на родовата еднаквост. Законот за прекин на бременоста сè уште има рестриктивни процедурални правила кои би можеле да ги наведат жените на незаконски абортус. Семејното насилство и понатаму сериозно загрижува. Законот за спречување, заштита и борба против семејното насилство содржи сериозни недостатоци. Не постои дефиниција за другите облици на родово насилство или точни податоци за пријавени случаи. Има потреба од повеќе прифатилишта за жртвите. Во некои региони нема прифатилишта. Ограничениот капацитет на постојните прифатилишта за семејно насилство треба да се реши.

Позитивни, но недоволни се напорите од страна на Министерството за труд и социјална политика кон поинклузивен пристап. Одделението за родова еднаквост во Министерството за труд и социјална политика и понатаму е со недостаток на персонал. Недостига свесноста на јавноста за родовата еднаквост и понатаму преовладува создавање на стереотипи за родовите (види исто така *поглавје 19 - Социјална политика и вработување*).

Потребни се напори за дополнително зајакнување на **правата на детето**.

Стигмата и дискриминацијата кон децата Роми и децата со посебни потреби сè уште се широко распространети. Треба да се воведат механизми за системско собирање на податоци за ситуацијата на децата со посебни потреби, децата бездомници и децата Роми. Во 2015 година, Јавниот правобранител прими 158 жалби во врска со правата на децата, а 74 од нив беа решени како прекршувања. Сè уште се недоволни мерките и ресурсите за спречување на насилството против децата.

Посредувањето и другите алтернативи за кривичните постапки во однос на малолетниците би требало поефективно да се унапредуваат. Образовната-поправна установа за малолетници беше преместена, но просторот и понатаму е несоодветен. Во ниту една полициска станица нема капацитет погоден за задржување на деца. Останува да се воведат редовна обука за професионалци за малолетничка правда.

Нема подобрување на зајакнувањето на **правата на лицата со посебни потреби**. Законските и политичките рамки недоволно се спроведуваат, а лицата со посебни потреби и понатаму доживуваат директна и индиректна дискриминација. Условите во посебните институции во некои случаи достигнуваат до степен еднаков на малтретирање. И покрај претходните ветувања, властите сè уште го немаат реформирано системот.

Сè уште не е постигнат целосен пристап до образование и обука за децата и младите со посебни потреби. Меѓупартиската парламентарна група за правата на лицата со посебни потреби активно се залага за нивните права и интереси. Националното координативно тело за спроведувањето на Конвенцијата на ОН за правата на лицата со посебни потреби и понатаму не е активна.

Во однос на **лезбејките, геј, бисексуалците, трансродовите лица и интерсексуалците (ЛГБТИ)**, во општеството, медиумите и на интернет постојат предрасуди и создавање на стереотипи. Сè уште се потребни напори за спротивставување на нетолерантноста кон луѓето од ЛГБТИ. Нападите од 2012 година врз центарот за поддршка на ЛГБТИ сè уште не се истражени. Во декември 2015 година, осудувањето и 7-месечната казна на сторителот на насилен напад против активисти на ЛГБТИ во 2012 година беа укинати.

Не постои соодветен третман за промена на полот. Трансродовите лица имаат пристап само до ограничени здравствени услуги. Националните власти би требало значително да ги интензивираат напорите за подигнување на свеста за и почитта кон разновидноста во општеството. Позитивната соработка помеѓу граѓанското општество и полицијата во една општина, за прослава на денот на човековите права и лицата од ЛГБТИ, послужи како добар пример. Обуката на органите за

спроведување на законите, обвинителите, судиите, здравствените работници и наставниот кадар и понатаму е од големо значење.

Прашањата во областа на **трудоите права и правата на синдикално организирање** се опфатени во поглавје 19.

Во однос на **процедуралните права**, нема промени кон законите кои се во сила. Системот за правна помош се соочува со несоодветно финансирање и рестриктивни барања.

Додека од една страна севкупната рамка за заштита на **малцинствата** е во сила, спроведувањето, следењето и координацијата на политиките во врска со малцинствата и понатаму се слаби. Малцинствата кои застапуваат помалку од 20 % од населението не се вклучени во главните процеси на креирање на политиките и донесување на одлуки. Не се доволни мерките против етничка поделба во училиштата и поделеното образование негативно влијае врз социјалната кохезија и интеграцијата на заедниците.

Националниот телевизиски радиодифузер нуди програми на јазиците на малцинствата, а истото го нудат и националното и локалното радио. Во изборот на проекти финансирани од државата во областа на културата и меѓуетничките односи недостасува транспарентност. Рамномерната застапеност во јавната администрација не обезбедува застапување на сите малцинства на повисоките позиции.

На крајот на декадата на **Ромите** за периодот 2005-2015 година, земјата направи одредени позитивни чекори, но сè уште е потребно многу да се направи за да се подобри социјалната инклузија на Ромите. Во Скопје, најмалку 10 ромски фамилии беа исселени од живеалиштата каде што живееја, без претходна најава или одржливо решение на проблемот, што е прекршување на основните меѓународни начела и национални заложби. Спроведувањето на официјалните политики се соочува со недостаток на политичка поддршка, финансирање и административни капацитети. Спроведувањето на заклучоците од Семинарот за Ромите и Стратегијата за инклузија на Ромите за периодот 2014-2020 година заостануваат. Донесени се национални акциски планови во мај и на соодветните министерства им е дадена задача за спроведување на активностите во рамките на нивните буџети.

Севкупно, сегрегацијата, создавањето на стереотипи и други форми на дискриминација и понатаму преовладуваат. Повеќето Роми се невработени, немаат соодветна здравствена заштита, живеат во несоодветни услови во поделени живеалишта и се социјално исклучени. Ромските здравствени олеснувачи работат во 13 општини, но пристапот до здравството сè уште е широко распространет проблем. Впишувањето на Ромите во матичните книги на родени е многу ниско (200 од 800 се завршени). Најзагрозените Роми имаат проблеми при пристапот до социјална помош поради тоа што немаат документи. Рестриктивните административни постапки претставуваат закана за укинување на помошта кога ќе се регистрира семеен приход од друг извор.

Полека се спроведуваат активности за решавање на несразмерниот број на деца Роми кои се ставаат во училишта за деца со посебни потребни и има одредено

подобрување во пристапот до образование, со повеќе од 35 деца кои се запишани на сите нивоа. Сепак, стапките на напуштање на училиштето остануваат значителни и феноменот на деца питачи и детски бракови и понатаму постои.

4.24. Поглавје 24: Правда, слобода и безбедност

ЕУ има заеднички правила за контрола на граница, визи, надворешна миграција и азил. Шенген соработката наложува укинување на граничните контроли внатре во ЕУ. Исто така, постои и соработка во борбата против организиран криминал и тероризам, како и судска, полициска и царинска соработка.

Земјата е умерено подготвена за спроведување на *правото на ЕУ*. Направен е одреден напредок со измена на постоечките закони (Закон за странци, Кривичен законик и Закон за гранична контрола) и донесување на стратешки документи во повеќе области (полиција, тероризам). Преземени се мерки за справување со хуманитарните последици од регионалната миграциска криза во краток рок. По намалувањето на мешаните миграциски текови по должината на западно-балканската рута, хуманитарната ситуација е стабилизирана и зголемен е притисокот врз јужните и северните граници особено поради зголемени шверцески активности. Во претстојната година, земјата треба особено да:

- обезбеди ефективно гранично управување и засилување на активностите против шверцот и трговијата со луѓе, како висок приоритет;
- продолжи со изградбата на капацитетите за управување со мешаните миграциски текови и подобрување на системот за азил;
- обезбеди соодветно сместување и посебно внимание на ранливите категории (непридружувани малолетници, жени со деца).

(Види исто така и конкретни препораки за борба против организиран криминал во оддел 2.3.)

Легална и нелегална миграција

Институционалната поставеност и правно усогласување

Законот за странци беше изменет во декември 2015 година за да се одговори на сложеноста и времетраењето на постапките за добивање на работни дозволи и дозволи за престој заради вработување или самовработување. Воведена е единствена постапка за аплицирање за дозвола за престој за работа.

Законот, исто така, има за цел да се усогласи со *правото на ЕУ* од областа на правото на семејно обединување, статусот на државјани на трети земји кои се долгорочни жители, условите за прием на државјани на трети земји заради студирање, размена на ученици, неплатена обука или волонтерска услуга, како и враќање на незаконско престојување на државјани на трети земји.

Во ноември 2015 година се донесе стандардна оперативна процедура за воспоставување на сеопфатен пристап кон малолетни лица од странство без

придружба, а во јули 2016 година, исто така, се донесоа и дополнителни стандардни оперативни процедури за ранливите категории мигранти.

Центарот за управување со кризи, одговорен за управување со протокот на мигранти и бегалци е основан во 2015 година, со Управен комитет и Група за процена на Центарот за управување со кризи, а неговиот мандат беше продолжен до крајот на 2017 година. Одделението за гранични работи и миграција на Министерството за внатрешни работи генерално е одговорно за аспектите на безбедност и управување со границите. Специјализираното одделение во рамки на Одделот за сериозен и организиран криминал се занимава со борба против трговија со луѓе и шверц со луѓе, а Министерството за труд и социјална политика е одговорно за пристап на мигрантите и бегалците до услуги и нивна социо-економска интеграција.

Во втората половина од 2015 година, неколку меѓуагенциски тела беа воспоставени, но недостатокот на јасност продолжи во текот на поделба на власта, координацијата и одговорностите.

Примена и спроведување на капацитетите

Треба да се реши недостатокот на **доверливи податоци** за обемот и структурата на миграциските текови.

Целокупната ситуација со **персоналот** во Одделението за гранични работи и миграција е на задоволително ниво. Капацитетите на граничната полиција беа зајакнати преку серија на билатерални договори, овозможувајќи им распоредување на полициските гости од земјите-членки на ЕУ и Србија. Сепак, земјата немаше материјални и човечки ресурси за да одговори на постојаните мешани миграциски текови од големи размери. Миграциските текови создадоа притисок врз целокупниот систем за управување со миграција и постојат значајни недостатоци, особено во Регионалниот центар за гранични работи - Југ, што резултираше со делумен скрининг, идентификација и регистрација на мигранти, кои не ги исполнуваат стандардите на ЕУ. Потребни се дополнителни мерки за да се обезбеди дека специфичните потреби на поединци се идентификувани и решени, вклучително и преку соодветни канали на упатување. Беа забележани недоволно институционален капацитет и човечки ресурси во Центарот за управување со кризи.

Во 2015 година, брзо се зголеми приливот на луѓе кои транзитираат по должината на западно-балканската рута. Во периодот од септември до ноември 2015 година, вкупно **428.597 лица**, беа регистрирани како транзитираат низ земјата. Помеѓу јануари и март, 2016 година, **89.628** странски државјани беа регистрирани. Поголемиот дел беа од Сирија, Авганистан и Ирак. Бидејќи капацитет за регистрација на властите не беше доволен, вистинскиот број на луѓе во транзит е оценет како многу повисок.

Состојбата на криза на границата, која беше прогласена во август 2015 година, беше продолжена до 30 јуни 2017 година, овозможувајќи и на армијата да ја поддржи граничната полиција. Како одговор на зајакнатата гранична контрола по должината на западно-балканската рута, националните власти спроведоа

критериум за допуштање врз основа на националност, овозможувајќи им влез само на државјани на Сирија, Ирак и Авганистан од ноември 2015 година. Се зголемија нелегалните гранични премини и шверцот. По зајакнатата гранична контрола по должината на западно-балканската рута, протокот на мигранти и бегалци кои доаѓаат преку Грција значително се намали. Околу 900 мигранти и бегалци останаа заглавени во земјата, бројка која опадна во текот на времето поради пријавениот шверц. Од октомври 2016 година, проценетиот број на заробени лица е околу 200.

Во 2015 година, 398.552 илегални мигранти беа приведени на границите, главно од Сирија, Ирак, Авганистан и Пакистан. Од јануари до август 2016 година, во 84 случаи на обиди за криумчарење, откриени се вкупно 1 480 мигранти. Кривични пријави се поднесени против 72 лица, од кои 12 странски државјани за криумчарење на мигранти. Органите за спроведување на законот треба да бидат повеќе проактивни во спречување и апсење на шверцери.

Еден прифатен центар за **илегални имигранти** кои чекаат враќање е во функција, со вкупен капацитет од 120 до 130 лица. По неодамнешна санација, постојат основни услови, но во центарот уште не е погодно за сместување на ранливи категории или лица. Пристапот до соодветни засолништа и натаму е лош, исто како и пристап до здравствена заштита, вода и санитарни услови.

Привремените транзитни центри за мигранти кои беа отворени во близина на Гевгелија и Табановце, во близина на границата со Грција и Србија, се соодветно, со официјален капацитет од 1.500 и 500. На почетокот на миграциската криза, ситуацијата во транзит центрите беше сиромашна, но со текот на времето е подобрена. Ниту еден центар не е опремен за подолг период поради одбивањето на властите да се подготват за повеќе од привремена транзит ситуација. Потребни се дополнителни мерки за заштита на најранливите категории, доволни и соодветни капацитети и редовно следење на состојбите во сите прифатени центри.

Бројот на лица **вратени** во нивната земја на потекло останува на ниско ниво. Помошни постапки за доброволно враќање се извршија за 23 мигранти. Од јануари 2015 година до крајот на март 2016 година, 15 496 мигранти беа вратени на територијата на Грција поради фалсификувани сертификати, документи или поради ограничувања базирани според националност, наметнати по должината на западно-балканската рута.

Договорот за реадмисија со ЕУ се спроведе на задоволителен начин. Во 2015 година, 1.832 лица се вратија во земјата, главно од земјите-членки на ЕУ. Земјата сè уште треба да склучи договори за реадмисија со голем број на земји на потекло на илегалната миграција истовремено почитувајќи ја политиката на *невраќање* кон барателите на азил. Преговори за склучување на договор за реадмисија со Турција се во тек уште од 2010 година.

Азил

Институционалната поставеност и правно усогласување

Земјата е дел од Конвенцијата од Женева од 1951 година за статусот на бегалците и нејзиниот Протокол од 1967 година. Правната рамка во голема мера е во согласност со *правото на ЕУ*. Сепак, Законот за азил и привремена заштита беше

изменет во април 2016 година, бидејќи барање поднесено од лице од трета безбедна земја ќе се смета како очигледно неосновано, што не е во согласност со Директивата за процедурите за азил. Законодавството треба да обезбеди дека индивидуалната проценка, случај по случај сè уште е загарантирана за оценување на основаноста на барањето, според *правото на ЕУ* и во согласност со принципот на невраќање. Со измените исто така е предвидено дека принципот на семејно обединување може да се оствари само три години по добивање на статус на бегалец, што не е во согласност со Директивата за правото на семејно обединување.

Земјата ги има воспоставено неопходните институции и процедури за да се справи со барањата за азил. Одделот за азил е првостепениот орган во Министерството за внатрешни работи. Жалби може да се поднесат до Управниот суд во рок од 30 дена од датумот на доставување на решението. Потоа судот има два месеци да одлучи по предметот. Забрзана постапка е достапна во случаи на очигледно неосновани барања. Во сите случаи, Вишиот управен суд ги разгледува жалбите против одлуките донесени во втор степен.

Примена и спроведување на капацитетите

Одделот за азил не е целосно екипиран. Моментално, пополнети се 14 од вкупно 23 места. Одделот уште се бори за навремено да се справи со барањата за азил. Потребна е стручна обука за решавачи на случај.

Во однос на постапката за азил, квалитетот на донесување одлуки останува несоодветен. Капацитетот за проценка на апликациите врз основа на заслуги сè уште е слаб и потребна е дополнителна обука. Судските одлуки во случаите за азил често не се преземаат врз основа на темелно испитување на основаноста. Недостасуваат доволно капацитети за толкување. Потребен е доволен буџет за да се олесни ефективната интеграција на бегалци. Нема напредок за формирање на база на податоци за верификација на лични податоци, фотографии и отпечатоци од прсти од барателите на азил. Имало пријавени случаи на *протерување* на границите таргетирајќи неидентификуван број на мигранти. Постојат ограничени механизми за проверка кои се осетливи на заштита за идентификација и за упатување на оние кои може да имаат потреба од заштита.

Во целина, стапката на признавање азил остана на ниско ниво, главно поради ограничените изгледи за локална интеграција. Управниот суд продолжи да процесира жалби за азил, повеќе на процедурална отколку на суштинска основа. Во 2015 година, 1.578 барања за азил беа доставени за 1.888 луѓе, но беа преземени само 34 конечни одлуки, од кои 13 негативни и 4 позитивни. Од јануари 2016 година до јули 2016 година, 525 лица доставиле барања, од кои на пет им беше доделена супсидијарна заштита, 23 се одбиени, а за 401 барател постапката е запрена откако тие ги напуштиле прифатните центри.

Земјата сè уште е транзитна земја. Огромното мнозинство на баратели на азил ја напуштаат земјата пред да заврши постапката. Постои еден прифатен центар во Визбегово, со капацитет од 300 лица. Недостатокот на безбедност е проблем, бидејќи центарот е цел на организирани криминални групи, кои наводно влегуваат во објектот после редовното работно време, кога безбедноста е на ниско ниво.

Дополнителен капацитет за ранливи категории е основан во Скопје, со капацитет од 16 лица.

Во февруари 2016 година, земјата започна постапка за склучување формален договор со Европската канцеларија за поддршка на азил и преговорите се во тек.

Визна политика

Законодавство е во голема мера усогласена со *правото на ЕУ*. Врската помеѓу дипломатските и конзуларни претставништва, Националниот визен систем Н-ВИС и Визниот центар во Министерството за надворешни работи е во функција од 2009 година.

Во целина, непречено продолжи спроведувањето на безвизниот режим со ЕУ. Националните власти ја продолжија соработката за справување со неосновани барања за азил направени во Шенген земјите и придружните земји. Бројот на апликации значително опадна во јануари до јуни 2016 година (3.551) во однос на истиот период од шест месеци во 2015 година (7.532). Властите водеа кампањи за јавно информирање во однос на злоупотребата на визната либерализација. Тие, исто така, продолжија да спроведуваат дополнителни гранични контроли, патроли за надзор и анализа на ризик. Беа поднесени кривични пријави против девет лица за олеснување на злоупотреба на безвизниот режим во првата половина на 2016 година. Беа направени одредени напори за подобрување на социо-економските услови на ранливите групи, особено за Ромите, преку конкретни програми за поддршка во областите вработување, образование и здравство. Сепак, основните причини за оваа појава сè уште бараат поголеми структурни напори и инвестиција во соодветните ресурси.

Шенген и надворешни граници

Институционалната поставеност и правно усогласување

Законската рамка за управување со надворешните граници во голема мера е во согласност со стандардите на ЕУ. Законот за гранична контрола, заедно со законодавството за спроведување, продолжи да се усогласува со Шенгенскиот граничен кодекс. Граничната полиција е специјализирано одделение во рамки на Министерството за внатрешни работи. Тоа вклучува четири регионални канцеларии и локални станици за надзор на границите и мобилно одделение распоредени во согласност со наодите од анализата на ризик.

Од 2003 година, земјата ја спроведува стратегијата за интегрирано гранично управување (ИГУ). Сегашната стратегија за ИГУ (2015 - 2019) беше донесена во септември 2015 година и е во согласност со концептот на ЕУ за 2006 година за ИГУ. Акцискиот план за Шенген беше донесен во 2008 година. Земјата сè уште треба да создаде единствен координативен центар за размена на полициски информации, како дел од подготовките за основање на Сирене биро во подоцнежна фаза.

Примена и спроведување на капацитетите

Граничната полиција има вкупно 1 608 вработени. Како дел од целокупното реструктурирање на Министерството за внатрешни работи, граничната полиција

беше зајакната во јужниот дел на земјата. Продолжи **обуката** на персоналот (92 обуки во периодот меѓу јануари и јуни 2016 година), со акцент на борбата против трговија со луѓе и криумчарење на мигранти, откривање на фалсификувани документи, борбата против шверц со возила, полициска употреба на разузнавање, кои се занимаваат со мешана миграција и заштита на бегалци, третман на барањата за азил, откривање на дрога и борба против корупција.

Стратегијата за **интегрирано гранично управување** 2015 - 19 и акцискиот план се во рана фаза на спроведување од страна на Националниот координативен центар за гранично управување. Главните насоки на новата стратегија се однесуваат на идентификуваните закани за безбедноста (имено поради лошо управуваната илегална миграција и прекуграничен криминал); предизвици во областа на граничната контрола и надзорот на границата. Иако Центарот подготвува редовни месечни и квартални извештаи за анализа на ризик, неговите институционални и функционални капацитети остануваат слаби.

Некои **инвестиции** се направени при надзор на границата и инфраструктурата по должината на зелената граница, особено како реакција на зголемениот прилив на миграција. Дел од овие инвестиции беа покриени со помош на ЕУ и билатералната помош. Сепак, сè уште се потребни понатамошни инвестиции во граничното управување. Треба да има посебен фокус на давање приоритет на оние граници кои се најмногу изложени на илегалните миграциски текови.

Генерално, **меѓуагенциската соработка** помеѓу граничарите, царината и другите тела работеше добро во текот на Националниот координативен центар за интегрирано гранично управување. Сепак, овие агенции немаат заеднички пристап до базите на податоци и нема формализирана и обезбедена размена на информации со соодветните служби за безбедност. Со зголемување на приливот на мигранти, се преземаа некои напори со цел да се постигнат повеќе детали за регистрација, но новите решенија не може да се тестираат. Откривањето на лажни или фалсификувани документи остана на ниско ниво. Треба да се воспостави евиденција на откривање, истрага и гонење на прекуграничниот криминал во координација со сите надлежни за спроведување на законот.

Главниот товар на истрагата за посложени злосторства е на Одделението за борба против сериозен и организиран криминал, а во одредени случаи, Управата за безбедност и контраразузнавање (УБК).

Соработката со соседните земји и понатаму е добра, особено на техничко ниво. Земјата има склучено договори за границата со сите свои соседи, освен со Грција. Заедничките патроли се спроведуваат со Србија, Косово, Бугарија и Албанија, а земјата има воспоставено заеднички контакт центри со овие земји. Билатералната соработка со Грција, особено на техничко ниво, е подобрена со зголемување на мешаните миграциски текови. Договорот со Фронтекс се спроведува без проблеми.

Судска соработка во граѓански и кривични предмети

Во однос на судската соработка во **граѓански прашања**, земјата сè уште не пристапи кон Хашката конвенција од 19 октомври 1996 година за надлежност, применливо право, признавање, спроведување и соработка во однос на

родителската одговорност и мерките за заштита на деца или Конвенцијата од 23 ноември 2007 година за Меѓународна наплата на детски додаток и други форми за одржување на семејство.

Во однос на судската соработка за **кривични прашања**, во 2015 година земјата прими 1.418 барања за заедничка правна помош за кривични прашања и 597 барања за граѓански прашања. Испрати 1.137 барања до други земји за кривични прашања и 941 за граѓански прашања. Земјата издаде 116 барања за екстрадиција, а доби 25 од странство. Имало 22 барања за трансфер на осудени државјани вратени во земјата и 37 нови барања за трансфер на осудени странски државјани во нивните земји.

Договорите со Црна Гора за правна помош во граѓански и кривични предмети, како и за меѓусебно извршување на судските одлуки во кривични предмети се ратификувани во март. Стапи во сила спогодбата за соработка со Европска. Меѓутоа, во пракса, има многу ограничена соработка.

Борба против организиран криминал

Институционалната поставеност и правно усогласување

Новите измени и дополнувања на **Кривичниот законик** беа донесени во декември 2015 година, за воведување на затворски казни за кривични дела поврзани со експлоатација на малолетни лица. Важен дел од Законот за кривична постапка се истражните центри со цел да се институционализира соработката меѓу обвинителите и полицијата, до денес само еден истражен центар бил воспоставен, но тој сè уште не е во функција поради недостиг на персонал и опрема.

Законот за замрзнување, конфискација и управување со кривични средства треба да се подобри. Правниот статус и функции на Агенцијата за управување со одземен имот треба да се зајакне.

И покрај експертската помош од ЕУ, **Законот за следење на комуникациите** сè уште не е изменет за да е во согласност со европските стандарди. Процесот на внатрешни реформи и надзор на разузнавањето е премногу бавен.

Стратегијата за развој на полицијата 2016 - 2020 беше донесена во јануари 2016 година и предвидува проактивен модел на полициско работење. Сепак, сè уште недостига акциски план кој ја вклучува распределбата на ресурси. И покрај повторените препораки, независен механизам за надворешен надзор сè уште не е воспоставен за полицијата.

Законодавството за спречување на перење пари е подобро, но потребни се дополнителни измени за да се обезбеди целосна усогласеност со *правото на ЕУ*. Меѓуинституционалната соработка и понатаму треба да се подобри. Одделенијата за финансиско разузнавање ја зголемија нивната стручност, а нивните нови постапки за известување и аналитички систем треба да ја подобрат соработката со другите органи за спроведување на законот.

И Министерството за внатрешни работи и Јавното обвинителство имаат воспоставено специјализирани одделенија за борба против сериозен и организиран криминал. Новиот правилник за реструктурирање на Министерството за внатрешни

работи беше донесено во август 2015 година, а утврдени се три главни одделенија: Одделение за насилен криминал, Одделение за економски криминал и корупција и Одделение за нелегална трговија со дрога, оружје, опасни супстанции. Со тоа, бројот на одделенија во рамки на Одделот за сузбивање на организиран и сериозен криминал се намали од 8 на 3.

Царинската администрација, финансиската полиција и граничната полиција се клучни играчи во борбата против организиран криминал, но потребна е јасност во текот на поделбата на нивните соодветни овластувања. Царинската администрација учествуваше во девет меѓународни операции за откривање и спречување на нелегална трговија. Продолжи соработката со разни регионални разузнавачки канцеларии за врски. Соработката и размената на разузнавачки податоци со царинските органи на соседните земји и пошироко од регионот се интензивира.

Министерството за внатрешни работи има неколку форензички единици, вклучително и за биолошка и ДНК идентификација.

Националната комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција работеше од 2001 година како меѓуресорско координативно тело за следење и анализа на трговијата во земјата. Комисијата беше активна и во минатото, но постои недостаток на политичка поддршка во оваа област. Канцеларијата на националниот механизам за упатување функционира во рамки на Министерството за труд и социјална политика и обезбедува координирана помош и заштита на жртвите на трговија со луѓе, особено на жените и децата.

Стратегијата за интернет безбедност сè уште не е финализирана и треба да се усогласи со Европската стратегија за интернет безбедност. Во Министерството за внатрешни работи, Одделение за внатрешни работи се формира нов оддел за интернет криминал.

Примена и спроведување на капацитетите

Оваа година, 400 полициски кадети беа регрутирани. Иако законот налага политика за вработување и систем на кариера заснован на заслуги, обвинувањата за политизирани вработувања и отпуштања во Министерството сè уште постојат и треба да се решат. Постои добро воспоставен Центар за обука при Министерството за внатрешни работи, кој обезбедува и почетна и стручна обука; во јули беше потпишан работен договор со ЦЕПОЛ.

Бројот на вработени во Одделението за борба против сериозен и организиран криминал продолжува да се зголемува, со вработување на 10 нови лица. Во Основното јавно обвинителство за организиран криминал и корупција вработени се девет лица за поддршка во 2014 година и уште 13 во 2015 година. Моментално, има 280 јавни обвинители. Сепак, остануваат проблемите со мешање на политиката во некои случаи.

Во Агенцијата за управување со одземен имот, 50 од 55 позиции се пополнети. Основан во 2014 година, Националниот координативен центар за борба против организиран криминал сè уште не е во функција поради финансиски ограничувања, имено недостаток на персонал и опрема. Беше донесен акциски план за да се стави во функција Координативниот центар.

Воспоставени се национални стратегии за сузбивање на трговијата со луѓе и нелегалната миграција (2013-2016), трговија со дрога (2014-2020), тероризам (2016-2020) и развој на полиција (2016-2020). Националната проценка на закани од сериозен и организиран криминал, инспирирана од методологијата на ЕУ, беше донесена во март 2016 година. Воспоставувањето на Национална разузнавачка база на податоци беше одложено до 2018 година. Продолжи директната прекугранична соработка со други национални полиции, преку размена на оперативни информации и разузнавање, заеднички операции, заеднички истражни тимови и вклучување на јавни обвинители од засегнатите земји.

Во текот на 2015 година, Министерството за внатрешни работи откри 150 случаи кои вклучуваат 319 сторители. Случаите вклучуваа криумчарење на мигранти, перење пари, корупција, трговија со луѓе и фалсификување. Во истиот период имаше 88 конечни пресуди (109 во 2014 година).

Се забележува зголемен број на извештаи за сомнителни трансакции во 2015 година. Одделението за финансиско разузнавање доби 174 извештаи за сомнителни трансакции во 2015 година, од кои 154 се однесуваа за перење пари и 20 за финансирање на тероризам. Доставени се 30 извештаи за перење пари и финансирање на тероризам за понатамошна истрага од страна на полицијата. Во истиот период, беше постигната една конечна пресуда во однос на 13 лица обвинети за перење пари. Во текот на 2015 година, Одделението за финансиско разузнавање склучи уште пет меморандуми за разбирање со Одделенија за финансиско разузнавање во Лихтенштајн, Велика Британија, Косово, Азербејџан и Русија.

Има зголемена нелегална миграција, шверц и трговија со луѓе. Во однос на трговијата со луѓе, 156 кривични постапки кои вклучуваат 186 обвинети завршија со осудителни пресуди во 2015 година, вклучувајќи и вработен во Министерството за внатрешни работи, кој беше осуден на 4 години затвор. Вкупно три жртви на трговија со луѓе (една жена и две деца) и 11 потенцијални жртви беа идентификувани во 2015 година. Сепак, нивото на идентификација останува на ниско ниво, исто како и меѓународната соработка во борбата против овој феномен.

Посебни истражни мерки, кои сè уште главно се користат од страна на полицијата, беа применети во 127 случаи во првата половина од 2016 година и 291 во 2015 година. Сите три служби за спроведување на законот со овластувања во оваа област, вклучувајќи ги и Финансиската полиција и Царинската управа, треба да имаат технички капацитет за следење на комуникациите, независно од разузнавачките служби. Довербата во системот е нарушена со постоењето и содржината на нелегалното прислушување. Сепак, ова не треба да го одвлекува вниманието од континуираната и ефективна употреба на посебни мерки за вистинските цели на кривичната истрага. Постои потреба да се оддели кривичната истрага од следењето за безбедносни цели, и во однос на функции и во однос на институционални овластувања.

Беа извршени неколку успешни полициски операции против организирани криминални групи, што доведе до распад на меѓународна мрежа за трговија со дрога и шверц на мигранти. Сепак, финансиските истраги, заедно со заплена и

конфискација на средства, и понатаму се ретки. Борбата против организиран криминал и корупција останува фундаментална во борбата против криминална инфилтрација на политички, правни и економски системи.

Борба против тероризам

Земјата е до одреден степен погодена од феноменот на странски терористи и радикализација. Бројот на граѓани кои се изјасниле дека ги напуштиле конфликтните зони на Блискиот Исток се проценува на околу 140 до 150, од кои 25 загинале, за 20 - 23 се верува дека се вклучени во вооружен конфликт, а 72 се вратиле.

Институционалната поставеност и правно усогласување

Учеството во странски вооружени конфликти и олеснувањето на таквите конфликти веќе се смета од криминална природа. Контактите со странски борци треба да бидат пријавени на државните органи во рок од 24 часа, за казна од криење информации.

Во март 2016 година беше донесена Стратегијата 2013 - 2019 за борба против тероризам, која ги вклучува концептите на насилан екстремизам, радикализам, превенција и реинтеграција. Борбата против тероризам има доминантен пристап базиран на безбедност. Треба да се воспостави дијалог и соработка меѓу безбедносните агенции и локалната заедница и граѓанските организации.

Стратегијата за борба против тероризам предвидува склучување на билатерални договори со соседните земји и воспоставување на заеднички оперативни тимови, како и истрагата за финансиските текови. Сепак, таа бара понатамошни законодавни промени.

Главните институции за справување со тероризам се Управата за безбедност и контраразузнавање (УБК); Агенцијата за разузнавање; Министерството за одбрана и Министерството за внатрешни работи. Покрај тоа, Министерството за надворешни работи, игра улога на олеснувач во меѓународната правна соработка.

Стратегијата воспоставува национален координатор за борба против тероризам, но само на агенциите за обезбедување. Тоа не ја вклучува јавната улога на координатор. Стратегијата не е придружена со акциски план со конкретни последователни проекти и ресурси.

Примена и спроведување на капацитетите

Наводно, враќањето на странски борци се следи од страна на безбедносните служби. Една операција за борба против тероризам доведе до апсење на 11 лица, со кривична пријава за учество во странска војска, полиција, пара-воени или пара-полициски формации. Сите беа прогласени за виновни и осудени на затворски казни меѓу две и седум години. Осудените лица се чуваат во затвор на различни локации. Безбедносните власти сметаат дека овие апсења и казни имаат ефект на одвраќање од радикализација и регрутирања и за бројот на лица, кои наводно, се приклучиле на ИСИС. Меѓутоа, активностите во оваа област треба да вклучат локални верски лидери и граѓанско општество. Земјата, исто така треба да се фокусира на откривање и запирање на финансиски текови за хранење на тероризам.

Соработка во областа на дроги

Националната стратегија за дроги 2014 - 2020 е координирана со стратегијата за дроги на ЕУ и акцискиот план и политичката декларација на ОН за борба против дрогата. Измените и дополнувањата на Законот за контрола на опојни дроги и психотропни супстанции, беа донесени и овозможуваат одредена употреба на канабис за медицински цели.

Продолжи добрата соработка помеѓу Министерството за внатрешни работи и Царинската управа, особено во четири случаи на недозволена трговија со дрога, што резултира со затворање на меѓународни канали. Продолжи добрата соработка помеѓу државната централна (фокусна) точка и Европскиот мониторинг центар за дрога и зависности од дрога.

Имаше намалување на заплени на наркотици. Генерално, девет меѓународни канали беа затворени и пет организирани криминални групи, кои вклучуваат 41 лице, беа идентификувани и укинати. Покренато е кривично гонење против 718 сторители.

Уништувањето на запленетата дрога продолжи во 2015 година под надлежност на Министерството за здравство.

Царинска соработка

Царинската управа учествуваше во девет меѓународни операции за откривање и спречување на недозволена трговија со фалсификувана и пиратска стока, дрога, оружје, опасен отпад и високо-ризични хемикалии. Продолжи соработката со регионалните разузнавачки канцеларии на Светската царинска организација, Канцеларијата на ОН за дрога и криминал и Европол. Информации за запленетата стока редовно се внесуваат во соодветните бази на податоци. Соработката и размената на разузнавачки податоци со царинските органи на соседните земји се интензивира. Царинската управа систематски соработува со Центарот за спроведување на законот во Југоисточна Европа – СЕЛЕК со учество во нејзините активности, особено во борбата против илегалната миграција. Употребата на Новиот компјутеризиран транзитен систем (НКТС) се зголеми и се интензивираат подготовките за приклучување на Информативниот систем за борба против измами во транзит (АТИС). Со нивната употреба, Царината учествува во системите за истражување и анализа на транзит на податоци за откривање на абнормални модели на транзитни движења и применува унифицирани процедури за анализа на ризик. Царинската управа активно го користи системот СЕЕД со кој се предвидува системска електронска размена на податоци помеѓу земјите од Западен Балкан, со цел спречување на царински прекршоци и поефикасна гранична контрола. *(Види, исто така, Поглавје 29 – Царинска унија).*

4.25. Поглавје 25: Наука и истражување

ЕУ обезбедува значителна поддршка за истражување и иновации. Сите земји-членки можат да имаат придобивки од програмите за истражување на ЕУ, уште повеќе онаму каде што постои поголема научна извонредност и цврсти инвестиции во истражувањето.

Постои **добро ниво на подготовка** во областа на науката и истражувањето. Постигнат е **одреден напредок**, иако ограничен, во истражувачките активности, додека поддршката за иновации во претпријатијата беше дополнително развиена. Во наредната година, земјата треба:

- да продолжи да го зголемува нивото на инвестициите во истражувањето, особено во приватниот сектор;
- да го промовира учеството во програмата за истражување на ЕУ Хоризонт 2020;
- да донесе програма 2016-2020 за високо образование и научно истражување и да се преземат активности за зајакнување на капацитетите за истражување во согласност со приоритетите на Европската истражувачка област.

Во областа на **истражување и политика на иновации**, не се преземени никакви активности за зајакнување на капацитетите за истражување. Стратегијата за истражување, која истече во 2010 година, не е ажурирана. Поради недостатокот на финансиски средства, нема повици за поддршка на науката и истражувањето, а националната програма за високо образование и научни активности не е ажурирана. Нивото на инвестиции во истражувањето малку се подобри, до 0,52 % од БДП, што е значително под просекот на ЕУ.

Во однос на **Иновациската унија**, беше донесен Акциски план за спроведување на Стратегијата за иновации 2016-2018. Сепак, грантовите достапни во рамките на Фондот за иновации не се целосно распространети поради недостаток од капацитет на компаниите.

Првите резултати од учеството на земјата во Хоризонт 2020 беа измешани: имаше успешно учество на општествените предизвици, но учеството на МСП и грантовите за индивидуални истражувачи (Марија Склодовска Кири) беа слаби. Вкупната стапка на земјата за успех во Хоризонт 2020 е 10,31% (од март 2016 година), со вредност од 2 милиони евра, што е помалку од националниот придонес. Министерството за образование, наука и истражување изготви акциски план за стимулирање на учеството во H2020.

Во знак на поддршка на **Европската истражувачка област**, земјата обезбеди јавно финансирање за 115 истражувачи да учествуваат на меѓународни научни собири и ја ратификуваше Меѓународната спогодба за основање на Центар за истражување и иновации на Западен Балкан за спроведување на Регионална стратегија за истражување за иновации. Министерството за образование, наука и истражување има ограничен капацитет за подготовка на нов план за Европската истражувачка област.

4.26. Поглавје 26: Образование и култура

ЕУ ја поддржува соработката во образованието и културата преку програмите за финансирање и преку отворениот метод на координација. Земјите-членки, исто така, мора да ја спречат дискриминацијата и да го олеснат образованието на децата од ранливите групи и на миграциските работници од ЕУ.

Земјата е умерено подготвена во оваа област. Постигнат е **одреден напредок**, особено во однос на стратешката рамка. Децата од малцинските заедници и децата со посебни потреби и понатаму се соочуваат со бариери при пристап до квалитетно образование. Во претстојната година, земјата треба особено:

- да ја зголеми поддршката за обука на наставниците, професионалниот развој на наставниците и ефективниот процес на оцена;
- да го подобри пристапот до квалитетно образование за сите, особено за децата со посебни потреби и децата од ромските заедници;
- врз основа на процена на претходните реформи во секторот на образованието, да развие и спроведе нова стратешка рамка за образование, гарантирајќи дека сите реформски процеси се целосно консултирани со широк опсег на чинители.

Законодавството за **образование** е усогласено со Законот за општа управна постапка. Во застој е консултативниот процес за реформа на Законот за високо образование, вклучувајќи ги студентите и професорите. Предучилишното образование продолжува и понатаму без доволно ресурси. Системите за професионален развој на наставниците и напредување во кариерата во областа на образованието бараат поголеми инвестиции и подобро спроведување.

Во 2015 година, Националната рамка на квалификации (НРК) влезе во сила, а земјата успешно го претстави нејзиниот упатувачки извештај на Советодавната група на европската рамка на квалификации во февруари 2016 година. Министерството за образование и наука напредуваше со подготовка на детален план за спроведување на НРК, но потребна е повеќе практична работа и работа базирана врз обука со вклучување на работодавачите. Во однос на образованието за возрасни, Министерството за образование и наука донесе концепт за неформално образование и информално учење на возрасни (НФИЛ), вклучувајќи одредби за негова валидација. Иако, беа воведени мерки за поддршка, децата со посебни потреби и децата од ромските заедници продолжуваат да се соочуваат со бариери за редовно и квалитетно образование. Образованието останува сектор со висок ризик за корупција и политичко влијание, особено во високото образование. Земјата продолжува да учествува целосно во програмата Еразмус+.

Во однос на **културата**, националните власти треба да обезбедат систематски пристап и соодветни распределби на буџетот за заштита на културното наследство во земјата. Продолжува активното учество во програмата „Креативна Европа“.

4.27. Поглавје 27: Животна средина и климатски промени

ЕУ промовира силна акција за климатските промени, одржливиот развој и заштитата на животната средина. Правото на ЕУ содржи одредби кои се однесуваат на климатските промени, водата и квалитетот на воздух, управувањето со отпад, заштита на природата, индустриско загадување, хемикалии, бучава и цивилна заштита.

Земјата има **одредено ниво на подготвеност** во оваа област. Иако има **одреден напредок** во усогласување на политиките и законодавството со *правото на ЕУ*, потребни се дополнителни напори за квалитетот на водата, индустриско загадување и управување со ризици, хемикалии и климатски промени. Покрај тоа, спроведувањето е многу ограничено, особено во однос на квалитетот на воздухот и заштита на природата.

Во наредната година, земјата, особено, треба да:

- го подобри спроведувањето на Националниот план за заштита на квалитетот на воздухот;
- го подобри процесот на оцена на влијанието врз животната средина за да се обезбеди ефикасна заштита на националните заштитени подрачја, областите со висока природна вредност и потенцијалните области од Натура 2000;
- ја ратификува и да почне со спроведување на Спогодбата од Париз; исто така, преку развој на сеопфатна стратегија за активностите поврзани со климата во согласност со рамката на ЕУ за политиката за клима и енергија 2030.

Животна средина

Во областа на **хоризонталното законодавство**, Националната стратегија за животна средина и климатски промени сè уште треба да се донесе. Структурно административните капацитети на централно и на локално ниво остануваат слаби и недоволни. Беа идентификувани приоритетните мерки за зајакнување на спроведувањето на законодавството за животна средина на локално ниво. Проценката на влијанието врз животната средина и процесот на проценка на стратешкото влијание треба да се подобри за да се обезбеди ефикасно **учество на јавноста**. Ова се однесува особено за проекти во секторот на хидроенергија и други инфраструктурни проекти во националните заштитени подрачја, подрачја со висока природна вредност и потенцијалните области од Натура 2000.

Законот за *инспекција на животната средина* треба да се усвои без натамошно одлагање. Успешното спроведување на законот може да биде значително отежнато со постојниот Закон за инспекциски надзор, што не е во согласност со *правото на ЕУ* и соодветната најдобра пракса. Систем за информирање и известување за инспекциски услуги, исто така беше развиен, а софтверот работи добро во својата почетна фаза.

Потребна е понатамошна работа за транспонирање и спроведување на останатите хоризонтални директиви за животната средина, како што се Директивата за

одговорност за животната средина, ИНСПИРЕ и Директивата за еколошки криминал.

Усогласување на законодавството со *правото на ЕУ* во областа на **квалитетот на воздухот** е во напредна фаза. Сепак, спроведувањето на мерките утврдени во Националниот план за заштита на квалитетот на воздухот остануваат ограничени. Загадувањето на воздухот сè уште достигнува високо ниво во текот на зимата, но плановите за квалитетот на воздухот се развиени само за Битола, Скопје и Тетово и не за сите зони каде што нивоата ги надминуваат границите. Националната мрежа за надзор на квалитетот на воздухот и понатаму има недостаток од редовните финансиски ресурси. На веб-страницата за надзор, квалитетот на воздухот е јавно достапен во реално време, иако често се случуваат технички ИТ проблеми.

За **управување со отпадот**, правната рамка е делумно усогласена. Потребно е понатамошно усогласување на посебните текови на отпад. Спроведувањето на директивите за отпад сè уште е во рана фаза. Регионалните структури за управување со отпадот сè уште не се целосно оперативни, страдаат од недостаток на административни и финансиски ресурси. Активностите кои се наведени во новите планови за управување со регионален отпад се само делумно спроведени. Продолжуваат подготовките за затворање на нестандартните депонии и воспоставување на регионални центри за управување со отпад. Селективното собирање на различни видови на отпад треба да се зголеми. Економскиот поттик за подобрување на рециклирањето и превенција на создавањето на отпад остануваат ограничени.

Во однос на **квалитетот на водата**, земјата постигнува одредено ниво на подготовка. Плановите за речен слив се подготвуваат, агломерациите се идентификувани и дефинирани се чувствителните области. Новиот закон за утврдување на цените на услугите за вода беше донесен во јануари 2016 година. Потребен е систем за следење на количината и квалитетот на водата. Непречистувањето на урбани отпадни води и понатаму останува главен извор на загадување. Подготвувањето на посебни планови за спроведување за пречистување на урбани отпадни води и Директивата за вода за пиење е во тек. И покрај тоа што не е доволно националното финансирање, се гради нова инфраструктура, а постоечката се надградува. Административни капацитети се недоволни за да се спроведат сите мерки кои се потребни според директивите поврзани со водата. Сè уште треба да се развиваат мапите за опасност од поплави и за ризик за сите речни сливови.

Усогласувањето со *правото на ЕУ* започна во областа на **заштитата на природата**, особено на Директивата за живеалишта и птици. Националната стратегија за биолошка разновидност и акцискиот план сè уште не се донесени. Продолжува развивањето на национална стратегија за заштита на природата. Преземени се првични чекори за да се одреди и управува со мрежата Натура 2000 на заштитени подрачја. Останува голема загриженоста за недоволната заштита на заштитените подрачја, подрачја со висока природна вредност и потенцијалните подрачја од Натура 2000, а исто така и за кумулативниот ефект на планираните инвестициски проекти за хидроцентралите. Претходните препораки на Европската комисија во врска со хидроенергетски проекти не се земени предвид. Потребен е

стратешки пристап во развојот на хидроенергијата во кои проектите треба да се вршат во согласност со барањата на *правото* на ЕУ (СЕА / ЕИА/ птици и Директивите за живеалишта).

Во однос на **индустриското загадување и управување со ризик**, усогласувањето со повеќето директиви и регулативи на ЕУ (Директива за индустриски гасови и Регулации за екоознака и еко-управување и шема за ревизија) е во рана фаза. Потребна е дополнителна работа за спроведување на Директивата за контрола на опасности од големи несреќи, вклучувајќи опасни супстанции (СЕВЕСО) III и Регулацијата за Екоознака на ЕУ. Националниот план за намалување на емисиите за големи постројки за согорување е подготвен и испратен до Секретаријатот на Енергетската заедница за усвојување. Интегрирани еколошки дозволи и инспекции се извршуваат, но процесот сè уште треба да се забрза. Земјата донесе план за следење на квалитетот на тешки горива и нафта.

Во однос на **хемикалиите**, Националниот план за спроведување за намалување и елиминирање на неразградливи органски загадувачи сè уште не е ажуриран. Повеќе работа е потребна за спроведување на Регулацијата за регистрација, евалуација, овластување и забрани за хемикалии (РЕАЦХ) и Регулацијата за класификација означување и пакување (ЦЛП). Во тек е усогласување за законодавството за експерименти со животни и азбест. Законодавството за спроведување на хемикалии сè уште треба да се усвои и да се воспостават соодветните капацитети.

Постигнат е одреден напредок во областа на зајакнување на административниот капацитет за подготовка на стратешки мапи за **бучава** и акциски планови.

Земјата е членка на **Механизмот за цивилна заштита на ЕУ** и активно учествува во Механизмот за активности на ЕУ за **цивилна заштита** и во неколку регионални проекти од ИПА. Неодамна, земјата побара да се активира механизмот на ЕУ за цивилна заштита по поплавите во август 2016 година. Националниот координатор за намалување на ризици од катастрофи беше назначен и започна работата на стратегија за намалување на ризикот и управување со катастрофи. *Административниот капацитет* на национално и локално ниво за управување со ризикот од катастрофи треба да се зајакне. Земјата сè уште не е поврзана со Заедничкиот механизам за цивилна заштита на ЕУ и информативниот систем (ЦЕСИС) на Механизмот за активностите на ЕУ за цивилна заштита.

Климатски промени

Нивото на усогласеност е во рана фаза. Земјата сè уште треба да развие сеопфатна политика и стратегија за климатските активности во согласност со рамката на ЕУ 2030. Во прилог на ублажување на влијанијата, треба да се даде напор за приспособување на климатските промени. Националниот комитет за климатски промени, како главен меѓуинституционален механизам, одигра важна улога во развојот на Индикативниот национален придонес на земјата (ИНПЗ). Земјата го потпиша Договорот од Париз за климатските промени во април 2016 година, но сè уште треба да се ратификува и спроведе. Земјата има технички капацитет да подготвува извештаи за стакленички гасови со добар квалитет, но недостасува одржлив пристап за обврски за известување. Оваа област треба да се регулира во согласност со следење, известување и верификација на ЕУ. Со оглед на тргување со

емисии, беше развиен план за воведување на следење, известување и верификација (СИВ). Развиен е софтвер за следење на емисиите на загадувачките супстанции во атмосферата од индустријата. Акцискиот план за намалување на емисиите на CO₂ од воздухопловството е доставен до Меѓународната организација за цивилно воздухопловство. Понатамошни напори треба да се направат во областа на стандардите и контролата на загадувањето од сообраќајот, со фокус на целосно транспонирање на законодавството на ЕУ за квалитет на гориво. Административниот капацитет и понатаму е недоволен.

4.28. Поглавје 28: Заштита на потрошувачи и здравствена заштита

Правилата на ЕУ ги штитат потрошувачите во однос на безбедноста на производите, опасните имитации и одговорноста за неисправни производи. ЕУ, исто така, обезбедува високи заеднички стандарди за контрола на тутун, крв, ткива, клетки и органи, правата на пациентите и заразните болести.

Земјата е умерено подготвена, но не е забележан напредок во областа на заштита на потрошувачи и здравствена заштита. Претстојната година земјата треба — со оглед на тоа што дел од минатогодишните препораки не се спроведени — особено:

- да ги зајакне оперативните структури кои служат за заштита на потрошувачи;
- да ја зголеми одржливоста, ефикасноста, економичноста и квалитетот на услугите во областа на заразните болести.

Во областа на **заштитата на потрошувачите**, законската рамка не е целосно усогласена со *правото на ЕУ* во областа на правата на потрошувачите и алтернативно решавање на спорите на потрошувачите. Организациите на потрошувачи се слаби и државните грантови опфаќаат само советодавни услуги и надоместоци на меѓународните организации на потрошувачи. Постојниот систем за медијација е премногу скап за потрошувачите. Недостатокот на административни ресурси во Министерството за економија продолжува да го отежнува ефикасното спроведување на политиките и координацијата.

Активностите за подигање на свеста за **прашања кои не се поврзани со безбедноста** продолжија. Во однос на **прашањата поврзани со безбедноста на производите**, потребни се дополнителни напори од страна на регулаторните органи за да се обезбеди ефикасна заштита на потрошувачите. Потребни се дополнителни напори за да се заврши усогласувањето со Директивата за општа безбедност на производите.

Иако имаше одредени инвестиции и обуки во **јавното здравство**, тоа не беше системско: на пример, беше инсталирана нова опрема во супстандардни објекти, додека други објекти имаат недостаток од соодветно обучен персонал. Беше

започнато воспоставување на електронски медицински регистри, а електронската здравствена картичка останува и понатаму е делумно функционална.

Спроведувањето на законодавството за **контрола на тутун** налага зајакнување.

Во однос на **заразните болести**, треба да се обезбеди соодветно финансирање за рано откривање. Беше објавен и дистрибуиран прирачник за имунизација. Тестирањето и следењето на ХИВ/СИДА беше засилено по зголемувањето на ХИВ инфекцијата кај мажи. Препишувањето на антибиотици треба да биде построго контролирано за да се зајакне борбата против отпорност на антибиотици.

Во однос на **крв, ткива, клетки и органи**, започнаа подготовки за воспоставување на универзитетска клиника за трансплантација на органи и ткива. Операциите за трансплантација престанаа по неколку месеци поради недостиг на органи и финансии. Беше воведен нов софтвер за управување на крводарители. Потребни се дополнителни напори за да се постигне целосно усогласување со *правото на ЕУ*.

Во однос на **лековите**, беше легализирана употребата на канабис за медицински цели. Употребата на човечки и ветеринарни лекови и понатаму се подобрува. Санитарните услови и бројот на вработени во **менталните здравствени** установи и понатаму се незадоволителни.

Во однос на **нееднаквостите во здравството**, потребни се повеќе инвестиции и поголем број на вработени за работа со лицата со сериозна физичка и интелектуална попреченост, како и за лечење на Роми. Беше издаден диететски водич за квалитет на исхрана во градинки и основни училишта.

Активностите за скрининг на рак продолжуваат. Финансирањето, пристапот до лекови и стручното знаење за лекување на **ретки болести** и понатаму се ограничени. Недостасува регистар за одредени ретки болести. Ова сериозно го попречува соодветното лекување. Само од граѓанските организации кои основани од страна на членовите на семејствата на луѓето погодени од ретките болести се очекува да покренат иницијативи.

4.29. Поглавје 29: Царинска унија

Сите земји-членки се дел од царинската унија на ЕУ и ги следат истите царински правила и постапки. Ова бара усогласување на законодавството, како и соодветен капацитет за спроведување и примена и пристап до заедничките компјутеризирани царински системи.

Земјата постигна **добро ниво на подготовка** во областа на царинската унија. Постигнат е **одреден напредок** во однос на усогласување на законодавството и на административниот и оперативниот капацитет. Одредени царински одредби од Законот за технолошко-индустриски развојни зони сè уште не се усогласени со

правото на ЕУ. Во наредната година, земјата треба:

- да ги укине надоместоците за царински декларации;
- да ги доврши и консолидира развиените ИТ системи, да обезбеди нивна надградба и одржување и да гарантира економски континуитет.

Во областа на царинското законодавство, царинската тарифа за 2016 година е донесена во согласност со најновите измени во Комбинираната номенклатура на ЕУ. Изменетиот Протокол 4 кон ССА беше ратификуван за да се вклучат одредби за примена на Пан-Евро-Мед Конвенцијата за преференцијални правила за потекло. Изменетиот Царински законик дополнително ги намали надоместоците за казни утврдени за царински прекршоци. Бројот на регистрирани барања за царинска заштита на трговски марки двојно се зголеми во 2015 година во споредба со претходната година, како резултат на новите поедноставени постапки. Царинската управа продолжи да наплаќа надоместок за обработка на царински декларации, што не е во согласност со правото на ЕУ.

Во врска со **административниот и оперативниот капацитет**, систематски беа применети професионални стандарди за интегритет и внатрешни контроли. Управувањето со ризик се развива, а анализата на ризик се применува за транзитни активности. Употребата на поедноставени постапки е добро развиена. Зајакнати се капацитетите за спроведување на царински контроли и за борба против прекуграничниот криминал. Меѓуагенциската соработка и размената на информации продолжија да резултираат со заплена на недозволена стока. Соработката со царинските органи од регионот продолжи. Новиот електронски систем за обработка на царински декларации и акцизни документи не е завршен. Електронскиот интегриран тарифен систем не е целосно искористен.

По пристапување на земјата кон Конвенциите на ЕУ за заеднички транзит во 2015 година, новиот компјутеризиран транзитен систем се користеше без прекини, а бројот на обработени декларации се зголеми. Подигањето на свеста за придобивките кои произлегуваат од заедничкиот транзитен систем помеѓу економските оператори и оптимизирање на користењето остануваат приоритети на Царинската управа.

4.30. Поглавје 30: Надворешни односи

ЕУ има заедничка трговија и трговска политика кон трети земји, врз основа на мултилатерални и билатерални договори и автономни мерки. Исто така, постојат правила на ЕУ во областа на хуманитарната помош и развојната политика.

Земјата е **умерено подготвена** во областа на надворешните односи, со **одреден напредок** во текот на изминатата година. Таа ја продолжува својата добра соработка со ЕУ, вклучувајќи во рамките на Светската трговска организација (СТО), но нејзиниот институционален капацитет за целосно учество во трговските, развојните и хуманитарните политики на ЕУ останува недоволен.

Во претстојната година, потребно е земјата:

- да го зајакне административниот капацитет во однос на контролата на извозот на стоки со двојна употреба.

Во однос на **заедничката трговска политика**, земјата продолжи да ги координира своите позиции и сè повеќе да ги усогласува своите политики со позициите и политиките на ЕУ, вклучително и во рамките на СТО, каде што заеднички поднесе извештај за крајот на периодот на спроведување на ССА до Комитетот на СТО за регионални трговски договори (ЦРТА). Беше ратификуван Протоколот кон ССА земајќи го предвид пристапувањето на Хрватска во ЕУ. Тековните напори на земјата за влез во Аранжманот од Васенар може да го олеснат спроведувањето на правото на ЕУ за контролата на извозот на стоки со двојна употреба.

Нема напредок во однос на **развијната политика** и **хуманитарната помош**.

4.31. Поглавје 31: Надворешна, безбедносна и одбранбена политика

Земјите-членки мора да бидат способни за водење политички дијалог во рамките на надворешната, безбедносната и одбранбената политика, за да се усогласат со изјавите на ЕУ, за да земат учество во активностите на ЕУ и за да ги применуваат санкциите и рестриktivните мерки.

Земјата е **умерено подготвена** во оваа област. Беше постигнат **одреден напредок**, со учество во цивилни и воени мисии за управување со кризи. Во претстојната година, земјата треба:

- да продолжи со подобрување на усогласеноста со декларациите на ЕУ и со одлуките на Советот за надворешни работи и безбедносна политика.

Продолжи тековниот **политички дијалог** помеѓу ЕУ и земјата за прашања од надворешната и безбедносната политика. (За повеќе информации во врска со билатералните односи со другите земји од процесот на проширувањето и со соседните земји-членки, види Политички критериуми – *Регионални прашања и меѓународни обврски*.)

Во однос на заедничката надворешна и безбедносна политика, земјата се усогласи, кога беше побарано од неа, со 30 од вкупно 41 декларации на ЕУ и Одлуки на Советот (73 % усогласување). Земјата не ја усогласи својата надворешна политика со одредени одлуки на Советот, вклучувајќи ги **рестриktivните мерки** на ЕУ во однос на Русија и Украина.

Во однос на **неширење на оружјето**, по својата апликација за членство на Аранжманот од Васенар, земјата работи на условите за влез.

Земјата продолжи активно да учествува во соработката со **меѓународните организации**.

Во рамките на **заедничката безбедносна и одбранбена политика**, земјата го продолжува своето учество во цивилни и воени операции за управување со кризи,

вклучувајќи ги ЕУФОР АЛТЕА во Босна и Херцеговина и „Одлучна поддршка“ предводена од мисијата на НАТО во Авганистан. Продолжуваат придонесите кон „Борбената група на Европската унија 2014-2020“ и кон КФОР преку Координативен центар за поддршка од земја домаќин. Започна формална соработка со Европската агенција за одбрана во септември 2015 година.

4.32. Поглавје 32: Финансиска контрола

Врз основа на меѓународните стандарди, ЕУ развива реформи на националните системи за управување со цел подобрување на раководната одговорност и стабилното финансиско управување со приходите и расходите. Правилата за финансиска контрола дополнително ги штитат финансиските интереси на ЕУ против измама во управувањето со средствата на ЕУ и против фалсификување на еврото.

Земјата е умерено подготвена во оваа област. **Нема напредок** во изминатата година во однос на спроведување на препораките на Комисијата од Извештајот за 2015 година. Потребни се значителни дополнителни напори за да се обезбеди ефикасно спроведување на законодавството за јавна внатрешна финансиска контрола (ЈВФК). Треба да почне да се следи подобрената внатрешна контрола на јавните финансиски средства, во согласност со стабилната антикорупциска политика и дополнителните ревизорски препораки. Независноста на Државниот завод за ревизија сè уште не е заштитена во Уставот. Наредната година земјата треба особено:

- да обезбеди дека постои посистематско следење на препораките на Владата по годишниот извештај за спроведување на ЈВФК;
- да обезбеди ефикасно спроведување на процената на ризик и други алатки и техники во процесите на управување со организациите од јавниот сектор;
- да се донесе и спроведе Националната стратегија за борба против измами, да се зајакне координативната улога на Службата за координација на борбата против измами (АФКОС) и да се подобри управувањето со неправилности преку Системот за управување со неправилности.

Јавна внатрешна финансиска контрола

Во однос на **стратешката** рамка, земјата продолжи да го спроведува Документот за политики 2015-2017 на ЈВФК и нејзиниот Акциски план. Законот за ЈВФК беше изменет за да се утврди постапката на испитување за сертифицирање на внатрешни ревизори во јавниот сектор. Сепак, Комитетот за финансиско управување и контрола и ревизија, кој ја презеде улогата на Советот за ЈВФК, не се состанува редовно.

Централната хармонизациона единица (ЦХЕ) продолжи да развива методолошки алатки, како што се прирачници за финансиско управување и контрола и управување со ризик. Сепак, ефикасното спроведување на овие средства од страна на буџетските корисници и понатаму е ограничено. ЦХЕ подготви

годишен извештај за спроведување на ЈВФК во 2015 година, но извештајот е донесен во септември 2016 година. ЦХЕ ја подобри координацијата со Државниот завод за ревизија во текот на ревизиите за усогласување од системот на ЈВФК. ЦХЕ треба значително да го засили следењето и надзорот над спроведувањето на внатрешна контрола во организациите од јавниот сектор и државните претпријатија.

Правната рамка за **финансиско управување и контрола** во голема мера е усогласена со рамката за внатрешна контрола на Комитетот за спонзорски организации и насоките на Меѓународната организација на врховни ревизорски институции (ИНТОСАИ). Сепак, тоа сè уште не се спроведува доследно на централно или локално ниво. Правилниците и прирачниците ќе треба дополнително да се ажурираат и приспособат на потребите на помалите буџетски корисници. Неколку корисници од централната и локалната власт имаат воспоставено единици за финансиски прашања, но повеќе буџетските корисници треба да го следат примерот. Стратегиите за управување со ризик беа донесени од страна на повеќето буџетски корисници на централно и локално ниво, но тие треба да се целосно вградени во процесите на управување со ризици на организацијата.

Законот за финансиска инспекција во јавниот сектор обезбедува **централизирана финансиска инспекција** и беше изменет за да биде во согласност со Законот за прекршоци. Административниот капацитет на Одделението за финансиска инспекција во Министерството за финансии е ослабен поради кадровски промени, а тоа води до задоцнетото завршување на инспекциите.

Законодавството за **внатрешна ревизија** е во согласност со меѓународните стандарди. Постигнат е незначителен напредок во спроведување на стандардите, правилниците и прирачниците за внатрешна ревизија. Постојат 158 единици за внатрешна ревизија на централно и на локално ниво, со 216 внатрешни ревизори, од кои 77 се меѓународно сертифицирани. Сепак, повеќето единици немаат доволен број ревизори. Стратешките и годишните планови ја водат ревизорската работа на повеќето единици, но обезбедувањето на квалитет треба да биде подобро спроведено.

Надворешна ревизија

Измените на **Уставот** за целосно обезбедување на финансиска, функционална и оперативна независност на Државниот завод за ревизија (ДЗР) сè уште не се одобрени од Собранието. За разлика од ова, **Законот** за ДЗР во голема мера е во согласност со стандардите на ИНТОСАИ.

ДЗР има доволен **институционален капацитет** за извршување на своите задачи, со тоа што 70 од своите 85 ревизори се овластени јавни ревизори. Тој врши ревизија на усогласеност на завршните владини сметки од основниот буџет до јуни секоја година. Ревизорската покриеност на вкупните трошоци за ревизија беше 45 % во 2016 година. ДЗР спроведе обука на кадарот за меѓународни сметководствени стандарди, регуларност и ревизијата на успешност, јавни набавки и етика. Исто така, тој продолжи да го спроведува својот стратешки план за 2013-2017 година.

Квалитетот на ревизорската работа се подобри во согласност со стандардите на ИНТОСАИ бидејќи Државниот завод за ревизија ги спроведува прирачниците за регуларност на ревизија и ревизија на успешност. Ревизијата на успешност треба понатаму да се развива. Што се однесува до **влијанието на ревизорската работа**, препораките на ДЗР во многу случаи не се спроведуваат ефикасно од страна на ревидираните субјекти. Следењето на препораките на ДЗР бара подетален надзор од Собранието, бидејќи Собранието сè уште не расправа за ревизорските извештаи. Подобреното следење од Собранието на препораките на ДЗР ќе ја зајакне контролата на извршната власт и ќе обезбеди дека јавните финансиски средства се користат потранспарентно и со поголема одговорност.

Заштита на финансиските интереси на ЕУ

Што се однесува до **усогласување** со правото на ЕУ, националното законодавство се однесува на главните елементи од Конвенцијата за заштита на финансиските интереси на ЕУ. **Службата за координација на борбата против измами (АФКОС)**, во рамките на Финансиската полиција има ограничен капацитет за координирање на целокупниот систем за борбата против измама и борбата против неправилности. Правната рамка за утврдување на нејзината улога и одговорности треба да се подобри. Службата АФКОС треба повеќе да ги фокусира своите напори кон развој и ширење на методолошки алатки во согласност со најдобрите практики на ЕУ и организирање на обука за службеници за мрежата на неправилности. Треба да се донесе и национална стратегија за борба против измама.

Службата АФКОС има **соработувано со Европската комисија** во вршење проверки на самото место. Земјата, исто така, воспостави постапки за пријавување на неправилности и сомнителни случаи на измама. Добиен е пристап до Системот за управување со неправилности и пријавени се 17 случаи на нерегуларности до Комисијата од 2011 година, вклучувајќи и два случаи во текот на изминатата година. Солидното следење на истражувањата и известувањето треба и понатаму да се развива.

Заштита на еврото од фалсификување

Фалсификувањето на домашни и странски валути во земјата остана релативно мало. Во врска со **усогласувањето** со правото на ЕУ, националното законодавство ги утврдува постапките за фалсификување, како и задачите и одговорностите на институциите кои се вклучени. Народната банка врши **техничка анализа** на фалсификувани пари. Постојниот систем за база на податоци за фалсификувани банкноти во Народната банка е надграден со софтверски систем кој, сепак, не е достапен во Истражувачкиот центар во рамки на Министерството за внатрешни работи. Треба да се подобри координацијата помеѓу Народната банка, Јавното обвинителство и Министерството за внатрешни работи. Не постојат формални **договори за соработка** со Европската централна банка за банкноти и со Европската комисија за монети. Сè уште не е регулирана соработката со странски банки и тела. Земјата учествува во програмата Перикле 2020 и регионалната Балканска мрежа за иницијативи за заштита на еврото.

4.33. Поглавје 33: Финансиски и буџетски одредби

Правилата за финансирање на буџетот на ЕУ предвидуваат придонеси главно засновани на бруто националниот приход на секоја земја-членка, како и од данок на додадена вредност и царински давачки.

Подготовките се во **рана фаза**. Постигнат е **одреден напредок** во усогласување на законската рамка за даноци, царини, статистика и финансиска контрола. Во догледно време треба да се утврди солидна институционална поставеност на системот на сопствени ресурси, структури за координација, административен капацитет и правила за спроведување.

Нема напредок во поглед на **традиционалните сопствени ресурси, ресурсите кои се базираат врз данокот на додадена вредност или ресурсите кои се базираат на бруто националниот приход**. Земјата треба дополнително да ја усогласи правната рамка и да ги зајакне капацитетите, особено на царината, оданочувањето, статистиката и финансиската контрола. Треба дополнително да се зајакнат инструментите за борба против и намалување на даночното затајување, измама и неформална економија, со цел да се обезбеди соодветен придонес во системот на сопствени ресурси на ЕУ по пристапувањето. Земјата треба да направи значителни напори за да обезбеди деталност на националните сметки и пресметки на БНП. *(За повеќе информации види ги тековните трендови во Поглавје 16 - Оданочување, Поглавје 18 - Статистика, Поглавје 29 - Царинска унија и Поглавје 32 - Финансиска контрола).*

Во однос на **административната инфраструктура**, постигнат е одреден напредок во однос на градењето капацитети во соодветните клучни институции во оваа област. Земјата треба да воспостави целосно оперативна координативна структура, административен капацитет и правила за спроведување за да обезбеди дека ќе биде во можност, од пристапувањето, правилно да ги пресметува сопствените ресурси, да ги предвидува, да биде одговорна за нив, да ги собира, плаќа, контролира и да ја известува ЕУ за нив во согласност со правото на ЕУ.

АНЕКС I - Односи меѓу ЕУ и Република Македонија

Република Македонија учествува во **процесот на стабилизација и асоцијација**.

Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА) со ЕУ е рамка за односите со ЕУ, вклучувајќи го и политичкиот и економскиот дијалог. Експертите се состанаа на седум поткомитети, но посебната група за реформа на јавната администрација беше откажана поради недостаток на напредок во оваа област. Комитетот за стабилизација и асоцијација и Советот за стабилизација и асоцијација се состанаа во јуни 2016 година. Оваа година во дискусијата на Комитетот повторно доминираа политичката криза во земјата, владеењето на правото и недостатокот на напредок и негативните случувања во текот на спроведувањето на „Итните реформски приоритети“ договорени во јуни 2015 година. Состанокот на Советот за стабилизација и асоцијација не се одржа во текот на извештајниот период.

Земјата продолжи да ги спроведува своите обврски според ССА, вклучувајќи ги и оние кои се однесуваат на првата фаза од спроведувањето на Наслов V („Движење на работници, основање, обезбедување услуги, капитал“). Советот сè уште нема заземено став во однос на предлогот на Комисијата од 2009 година за преминување во втората фаза на асоцијацијата според член 5 од ССА. Протоколот кон Спогодбата за стабилизација и асоцијација, земајќи го предвид пристапувањето на Хрватска во ЕУ, беше ратификуван од страна на Собранието.

Изменетиот Протокол 4 кон Спогодбата за стабилизација и асоцијација беше ратификуван за да се вклучат одредби за примена на Пан-Евро-Мед Конвенцијата за преференцијални правила за потекло. Земјата исто така учествува во зајакнатиот мултилатерален економски дијалог со Комисијата и земјите-членки на ЕУ за подготовка за учество во мултилатерален надзор и координирање на економската политика според Економската и монетарна унија на ЕУ.

Во рамки на **Пристапниот дијалог на високо ниво** не се одржа состанок и имаше мал напредок во исполнувањето на целите.

Визната либерализација за граѓаните на земјата кои патуваат во Шенген зоната влезе во сила во декември 2009 година. Како дел од механизмот за следење, Комисијата редовно го оценува напредокот на земјата во спроведувањето на реформите воведени според патоказот за визна либерализација. Во 2008 година, влезе во сила Спогодбата за реадмисија меѓу земјата и ЕУ. Заедничкиот комитет за реадмисија се одржа во Скопје на 21 јуни.

Во периодот 2007 - 2013 година, ЕУ обезбеди финансиска помош за земјата во рамки на **Инструментот за претпристапна помош (ИПА)**. На земјата и` беа доделени вкупно 610 милиони евра, надополнети со повеќе-кориснички програми на ИПА. Од овој вкупен износ, националните органи се директно одговорни за управување со 470 милиони евра според децентрализираниот систем за спроведување (ДСС).

Одложувањата во набавки според ДСС доведе до ситуација во која земјата не беше во можност да искористи 117 милиони евра од ИПА фондовите. Бројките на целото поништување на одобрените средства сè уште се очекува да растат, бидејќи мерките што се преземени од страна на националните власти за подобрување на управувањето со ИПА помошта сè уште не покажале видливи резултати. Административниот капацитет за планирање, проектирање и спроведување на проекти останува прашање на загриженост, заедно со правилата за солидно финансиско управување. Затоа, земјата е на ризик од продолжување да не биде во можност да ги користи значителните ИПА средства.

Според ИПА II, ЕУ и додели на земјата 664 милиони евра за спроведување на реформите. Во ноември 2015 година, Комисијата ја донесе втората годишна програма на ИПА II, кој е значително намалена за околу 22 милиони евра поради недостаток на подготвеност и недостаток на политичка волја да се изготви веродостојна и релевантна секторска програма за буџетска поддршка во управувањето со јавните финансии.

Договорот за финансирање на повеќегодишни програми во транспортот и животната средина, со кој, исто така, треба да се управува индиректно, се очекува да биде потпишан во септември 2016 година. Спроведувањето според ИПА II е во многу рана фаза, со неколку договори потпишани само од ЕУД. Остануваат главните предизвици како што се неможноста или неволноста на владата да се подготват суштински реформи во клучните области. Како одговор на тоа, Комисијата повторно ја намали финансиската помош на ЕУ од околу 27 милиони евра од она што беше привремено наменета за 2016 година.

Европската комисија донесе три посебни мерки за да им помогне на најпогодените земји од Западен Балкан од зголемените мешани миграциски текови за да се справат подобро. 15,5 милиони евра се директно наменети за Република Македонија, како и 4,4 милиони евра за хуманитарна помош.

Анекс II - Статистички анекс

СТАТИСТИЧКИ ПОДАТОЦИ (со почеток од 5.10.2016 година)

Република Македонија

Основни податоци	Заб.	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Население (во илјади)		2 024	2 057	2 060	2 062	2 066	2 069
Вкупна површина на земјата (km ²)		25 713	25 713	25 713	25 713	25 713	25 713

Национални сметки	Заб.	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Бруто домашен производ (БДП) (во милиони од националната валута)		268 694	464 186	466 703	501 891	527 631	558 240п
Бруто домашен производ (БДП) (во милиони евра)		4 386	7 544	7 585	8 150	8 562	9 061п
БДП (во евра по глава на жител)		2 200про ц.	3 700проц .	3 700проц. .	3 900проц .	4 100	4 400п
БДП (во стандарди на куповна моќ (СКМ) по глава на жител)		5 700	8 800	9 000	9 500	10 100	10 600
БДП (во стандарди на куповна моќ (СКМ) по глава на жител), во однос на просекот на ЕУ (ЕУ-28 = 100)		26	34	34	36	37	37
Реална стапка на раст на БДП: промена од претходната година на обемот на БДП (во %)		2,2	2,3	-0,5	2,9	3.5п	3.7про ц.
Раст на вработеноста (податоци од националните сметки), во однос на претходната година (во %)		0,1	1,4	1,2	5,6		

Раст на продуктивноста на трудот: раст на БДП (постојани цени) по вработен, во однос на претходната година (во %)		2,1	0,9	-1,6	-2,5		
Раст на трошоците за труд по единица, во однос на претходната година (во %)	1)	1,2	-2,4	-0,2	-8,5		
"3 годишна промена (Т/Т-3) во индексот на номиналниот раст на трошоците за труд по единица (2005 = 100)							
Продуктивноста на трудот по вработен: БДП (во СКМ) по вработен во однос на просекот на ЕУ (ЕУ-28 = 100)		39,3	44,6	44,2	43,5		
Бруто - додадена вредност според главни сектори							
Земјоделство, шумарство и рибарство (во %)		13,4	10,9	10,5	11,5	11,7	11.4п
Индустрија (во %)		18,4	19,0	17,8	17,3	18,3	18.7п
Градежништво (во %)		7,6	6,1	6,6	8,2	8,0	7.9п
Услуги (во %)		60,6	64,0	65,1	63,0	62,0	62.0п
Расходи на финална потрошувачка, како дел од БДП (во %)		97,8	92,0	92,5	89,3	86,9	85.1п
Бруто инвестиции во основни средства, како дел од БДП (во %)		20,1	23,5	23,4	23,7	23,4	23.1п
Промени во резервите, како дел од БДП (во %)		-2,3	3,3	5,5	5,0	6,8	7.9п
Извоз на стоки и услуги, во однос на БДП (во %)		27,7	47,1	45,4	43,4	47,7	48.8п

Увоз на стоки и услуги, во однос на БДП (во %)		43,4	66,1	66,8	61,5	64,9	65.0п
Бруто - инвестиции во основни средства од генералниот владин сектор, како процент од БДП (во %)							

Индустија	Заб.	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Индекс на обемот на индустриско производство (2010 = 100)		95,1	106 9	104,0	107,3	1125	118,0
Број на активни претпријатија (број)	2)		71 022	70 010	68 158	67 545	
Стапка на основање: број на основани претпријатија во извештајниот период (т) поделен со бројот на претпријатија кои се активни во т (во %)			12,9	11,9	10,0	10,6	
Стапка на затворање: број на затворени претпријатија во извештајниот период (т) поделен со бројот на претпријатија кои се активни во т (во %)			9,3	14,3			
Лица вработени во мали и средни претпријатија, како дел од сите вработени (во рамки на нефинансиската бизнис економија) (во %)			77,3	76,7	78,0	75,0	
Вредност додадена од страна на малите и средни претпријатија (во нефинансиската бизнис економија) (во милиони евра)			2 241	2 107	2 250	2 257	
Вкупна додадена вредност (во нефинансиската бизнис економија) (во милиони евра)			3 401	3213	3 392	3 460	

Стапка на инфлација и цени на куќи	Заб.	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Индекс на потрошувачки цени (ИПЦ), промена во однос на претходната година (во %)		1,2	3,9	3,3	2,8	-0,3	-0,3
„Годишна промена на намален индекс на цени на куќи (2010= 100)							

Платен биланс	Заб.	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Платен биланс: Тековна сметка вкупно (во милиони евра)	3)	-170прек.	-189	-240	-134	-69	-127
Платен биланс тековна сметка: трговски биланс (во милиони евра)	3)	-891прек.	-1 905	-2 008	-1 863	-1 855	-1 825
Платен биланс тековна сметка: нето услуги (во милиони евра)	3)	135прек.	359	309	375	358	342
Платен биланс тековна сметка: нето приход(во милиони евра)	3)	-53прек.	-131	-164	-193	-161	-222
Платен биланс тековна сметка: нето тековни трансфери (во милиони евра)	3)	641прек.	1 487	1 622	1 547	1 589	1 577
од кои владини трансфери (во милиони евра)	3)	89прек.	77	60	74	111	49
**3-годишно назадување на просекот на билансот на тековната сметка во однос на БДП (во %)	3)	-6,6	-3,8	-2,6	-2,4	-1,9	-1,3проц.
**5-годишна промена на уделот на светскиот извоз на стоки и услуги (во %)							

Нето странски директни инвестиции (СДИ) (во милиони евра)	3)	100,1	344,6	131,1	229,4	197,4	170,7
Странски директни инвестиции (СДИ) (во милиони евра)	3)	0,3	-0,2	-19,9	22,8	7,7	-13,7
од кои СДИ на економијата за која се известува во земјите на ЕУ-28 (во милиони евра)	3)4)			-5,6	0,4	3,0	5,9
Странски директни инвестиции (ФДИ) во економијата за која се известува (во милиони евра)	3)	100.4п рек.	344,4	111,2	252,2	205,1	157,0
од кои СДИ на земјите од ЕУ-28 на економијата за која се известува (во милиони евра)	3)4)	72,5	224,4	117,1	226,7	13,8	-163,3
**Нето меѓународна инвестициска позиција, во однос на БДП (во %)	3)	-36,5	-52,6	-55,1	-55,9	-53,3	- 54.4про ц.
Од година во година стапка на промена на бруто прилив на дознаки (во национална валута) од работниците мигранти (во %)	3)5)	31,4	-0,7	1,6	-3,4	6,4	2,5

Јавни финансии	Заб.	2003	2011	2012	2013	2014	2015
„Општ државен дефицит/суфицит, во однос на БДП (во %)			-2,5	-3,8	-3,9	-4,2	-3,5
„Општ државен бруто - долг, во однос на БДП (во %)		36,5	27,7	33,7	34,0	38,2	38,0
Општ државен приход, како процент од БДП (во %)			29,5	29,6	28,0	27,8	28,8
Општ државен расход, како процент од БДП (во %)			32,0	33,4	31,9	32,0	32,2

Финансиски показатели	Заб.	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Бруто - девизен долг на целата економија, во однос на БДП (%)	3)6)	34,9	64.2прек .	68,2	64,0	70.3п	69.9п
Бруто - девизен долг на целата економија, во однос на вкупниот извоз (%)	3)6)	128,5	140.8пре к.	153,3	147,9	147,7	144,0
Понуда на пари: М1 (банкноти, монети, депозити преку ноќ, во милиони евра)		461пре к.	997	1072	1 138	1 391	1 644
Понуда на пари: М2 (М1 плус депозити со ороченост до две години, во милиони евра)		1 260пре к.	3 523	3 540	3 545	3 801	4 081
Понуда на пари: М3 (М2 плус инструменти што може да се нудат на пазарот, во мил. евра)		1 324пре к.	4 147	4 330	4 558	5 040	5 374
Вкупен кредит по монетарни финансиски институции спрема резиденти (консолидиран) (во милиони евра)		761пре к.	3 367	3 551	3 779	4 157	4 544
„Годишна промена на обврските на финансискиот сектор (во %)					1,2	11,8	4,1
„Приватни кредитни текови, консолидирани, во однос на БДП (во %)							
„Приватен долг, консолидиран, во однос на БДП (во %)							
Каматни стапки: секојдневна парична стапка, годишно (%)	7)	9,74	2.17прек .	2,1	1,86	1,79	0,99
Каматна стапка на кредитирање (една	8)	14,00	5,50	4,23	3,75	3,75	3,75

година), годишно (во %)							
Каматна стапка на кредитирање (една година), годишно (во %)	8)9)			1,00	075	0,50	0,25
Девизен курс на еврото: со просечен период (1 евро = ... национална валута)		61,264	61,529	61,530	61,583	61,623	61,61
Индекс на ефективен девизен курс (2005 = 100)	10)	97,3	107,8	107,9	109,4	112,5	115,1
**3-годишна промена (Т/Т-3) во пондериран индекс на ефективен девизен курс, од 42 земји (2005 = 100)							
Вредност на резервни средства (вклучувајќи и злато) (во милиони евра)	8)	715	2 069	2 193	1 993	2 436	2 262

Надворешна трговија со стоки	Заб.	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Вредност на увозот: сите стоки, сите партнери (во милиони евра)		2 031	5 053	5 071	4 983	5 505	5 777
Вредност на извозот: сите стоки, сите партнери (во милиони евра)		1 203	3215	3 124	3 235	3 747	4 051
Трговски биланс: сите стоки, сите партнери (во милиони евра)		-828	-1 838	-1 947	-1 748	-1 758	-1 726
Услови на трговија (ценовен индекс на извозот / ценовен индекс на увозот * 100) (во број)	11)	94	94	101	99		
Удел на извозот спрема ЕУ-28 земји во вредност од вкупниот извоз (во %)		63,7	63,5	65,3	72,6	76,5	77,2
Удел на увозот од ЕУ-28 земји во вредност од вкупниот увоз (во %)		63,0	56,3	60,3	62,7	63,4	62,1

Демографија	Заб.	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Сурова стапка на природна промена на население (природен прираст): број на раѓања минус смртни случаи (на илјада жители)		4,4	1,6	1,7	1,9	1,9	1.3проц
Стапка на смртност кај новороденчиња: смртност на деца под една година (на 1000 живородени)		11,3	7,6	9,8	10,2	9,9	
Животен век при раѓање: мажи (години)		70,9	73,1	73,0	73,4	73,5	
Животен век при раѓање: жени (години)		75,7	77,2	76,9	77,5	77,5	

Пазар на труд	Заб.	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Стапка на стопанска активност за лица на возраст од 20 до 64 год.: дел од населението на возраст од 20 до 64 год. што е стопански активно (во %)			70,1	69,6	70,4	70,8	70,2
*Стапка на вработеност за лица на возраст од 20 до 64 год.: дел од населението на возраст од 20 до 64 год. што е во работен однос (во %)			48,4	48,2	50,3	51,3	51,9
Стапка на вработеност на мажи на возраст од 20 до 64 год. (во %)			57,8	57,5	59,7	61,6	61,5
Стапка на вработеност на жени на возраст од 20 до 64 год. (во %)			38,8	38,7	40,7	40,8	42,1
Стапка на вработеност на лица на возраст од 55 до 64 год.: дел од населението на возраст од 55 до 64		28,5	35,4	35,4	37,9	38,6	40,1

год. што е во работен однос (во %)							
Вработеност според главни сектори							
Земјоделство, шумарство и рибарство (во %)			18.7нев.	17,3	18,7	18,5	17,9
Индустрија (во %)			23.8нев.	23,6	23,5	23,4	23,4
Градежништво (во %)			6.2нев.	6,3	6,9	7,0	7,1
Услуги (во %)			51.1нев.	52,7	50,8	51,1	51,6
Лица вработени во јавниот сектор, како дел од вкупниот број на вработени, лица на возраст од 20 до 64 год. (во %)							
Лица вработени во приватниот сектор, како дел од вкупниот број на вработени, лица на возраст од 20 до 64 год. (во %)							
Стапка на невработеност: дел од работната сила што е невработена (во %)	36,7	31,4	31,0	29,0	28,0	26,1	
Стапка на невработеност на мажи (во %)	37,0	31,8	31,5	29,0	27,7	26,7	
Стапка на невработеност на жени (во %)	36,3	30,8	30,3	29,0	28,6	25,1	
Стапка на невработеност на млади: дел од работната сила на возраст од 15 до 24 год. што е невработена (во %)	65,7	55,3	53,9	51,9	53,1	47,3	
Стапка на долгорочна невработеност: дел од работната сила што е невработена 12 месеци или повеќе (во %)	31,2	25,9	25,5	23,9	23,4	21,3	

Стапка на невработеност на лица (на возраст од 25 до 64 години) кои имаат завршено најмногу ниско образование (ISCED 0-2) (во %)			36,0	36,4	33,2	31.0прек	30,0
Стапката на невработеност на лица (на возраст од 25 до 64 години) со завршено високо образование (ISCED 5 и 6) (во %)			19,5	18,8	20,1	19.6прек	18,9
Социјална кохезија	Заб.	2003	2011	2012	2013	2014	20 15
Просечни номинални месечни дневници и плати (во национална валута)		11 824	20 847	20 902	21 145		
Индекс на реални дневници и плати (индекс на номинални дневници и плати поделен со индексот на инфлација) (2000 = 100)		106,7	157.0прек.	152,3			
Џини коефициент			38,5	38,8	37,0	35,2	
Јаз на сиромаштија (во %)			44,9	43,1	39,0	36,1	
*Предвремено напуштање на образование и обука: дел од населението на возраст од 18 до 24 години со најниско средно образование и кое во моментот не се дообразува или посетува обука (во %)			13,5	11,7	11,4	12,5	11.3п

Животен стандард	Заб.	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Број на патнички возила во однос на големината на населението (број на илјада жители)		148,1	152,2	163,5	168,2	179,8	185,5
Број на претплати за мобилна телефонија во однос на големината на		300,4	1 104.9про	1 084,6	1 083,9		1 005,9

населението (број на илјада жители)			ц.				
Пенетрација на мобилен широкопојасен интернет (на 100 жители)						51	55
Пенетрација на фиксен широкопојасен интернет(на 100 жители)						17	18

Инфраструктура	Заб.	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Густина на железничка мрежа (функционални линии на илјада km ²)		27,2	27,2	27,2	27,2	27,2	27,2
Должина на автопати (километри)		208	259	259	259	259	259

Иновации и истражување	Заб.	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Јавни расходи на образование во однос на БДП (во %)		3,3	3,5	4.0п			
*Бруто - домашен расход на истражување и развој во однос на БДП (во %)		0,21	0,22	0,33	0.44п	0.52п	
Одобрени средства со буџетот или расходи за истражување и развој (GVAORD), како процент од БДП (во %)							
Процент на домаќинства што имаат пристап до интернет дома (во %)			55,0	58,3	65,1	68,3	69,4

Животна средина	Заб.	2003	2011	2012	2013	2014	2015
„Индекс на емисии на стакленички	13)	80,8					

гасови, што е еквивалентно на CO ₂ (1990 = 100)							
Енергетски интензитет на стопанството (kg на еквивалент во нафта на 1 000 евра БДП при 2010 константни цени)		517,4	423,1	408,1	363,6	341.4п	
Електрична енергија добиена од обновливи извори во однос на потрошувачка на електрична енергија (во %)		17,9	15,2	11,7	18,7	15,5	
Патен шпедитерски транспорт (врз основа на тон-км) (во %)	14)	93,6	91.8прек	93,2	92,4	94,7	96,1

Енергија	Заб.	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Примарно производство на сите енергетски производи (во илјади тони енергија (ТОЕ))		1 666	1 736	1 525	1 357	1 263п	
Примарно производство на мазут (во илјади ТОЕ)		0	0	0			
Примарно производство на цврст јаглен и лигнит (во илјади ТОЕ)		1 353	1 410	1 246	1 053	985п	
Примарно производство на природен гас (во илјади ТОЕ)		0	0	0	0	0	
Нето-увоз на сите енергетски производи (во илјади ТОЕ)		1 029	1 435	1 453	1 295	1 383п	
Бруто-потрошувачка на енергија во земјата (во илјади ТОЕ)		2 740	3 131	2 976	2711	2 628п	
Производство на електрична енергија (во илјади GWh)		6,7	6,8	6,3	6,1	5,4	

Земјоделство	Заб.	2003	2011	2012	2013	2014	2015
Индекс на обемот на производство на земјоделски стоки и услуги (при производни цени) (претходна година = 100)		104,5	96,8	94,7	103.0п		
Искористена земјоделска површина (во илјади хектари)		1303	1 120	1 267	1260	1263	1 264
Број на добиток: живи говеда (во илјади грла, крај на периодот)		260	265	251	238	242	253
Број на добиток: живи свињи (во илјади грла, крај на периодот)		179	197	177	167	165	195
Број на добиток: живи овци и кози (во илјади грла, крај на периодот)		1 239	839	796	807	822	822
Производство и искористување на млеко на фармите (вкупно полномасно млеко) (во илјади тони)		192	376	350	381	387	361
Производство на ожноани култури: жита (заедно со ориз) (во илјади тони)		466	555	457	562	629	489
Производство на ожноани култури: шеќерна репка (во илјади тони)		40	0	0	0	0	0
Производство на ожноани култури: зеленчук (во илјади тони)		681	710	691	687	776	845

: = недостапно

прек. = прекин во серијата

проц. = проценка

п = провизорно

нев. = неверодостојни или несигурни податоци

* = индикатор Европа 2020

** = индикатор на Постапката за макроекономски дисбаланс (ПМД)

*** = Податоците за дефицитот и долгот на владите на земјите во процес на пристапување се објавени „како што се“ и без сигурност во однос на нивниот квалитет и почитување на правилата на ЕСА.

Фусноти

- 1) Вкупната вработеност (вработени и самовработени лица) и надоместок на вкупната вработеност се користи за пресметување на овој индикатор.
- 2) Исклучувајќи ги НАСЕ Rev. 2 Оддели А, Ј, П, Р и Класа 64.20.
- 3) Врз основа на прирачникот за платен биланс 6-то издание.
- 4) Податоците за доток на СДИ по земји, се добиваат единствено за категориите Капитал во акции и Кредитната компонента за останатиот капитал.
- 5) Калкулации засновани на податоци во евра.
- 6) 2003: делумно покривање на податоците.
- 7) 2003 и 2011-13: каматните стапки се пресметани како изброен просек; податоците ги опфаќаат билатералните трансакции преку ноќ. 2014-15: и крај на годината (31 декември).
- 8) Крај на годината (31 декември).
- 9) Во 2012 година, *Народната банка на Република Македонија* вовеле два депозитарни инструменти за банките, депозит преку ноќ и 7 дневен депозит. Стапката на депозитот преку ноќ беше 1 %, а на 7 дневните депозити беше 2 % на крајот од годината.
- 10) НЕЕР (номинален ефективен девизен курс).
- 11) Индекс (претходна година = 100) од односот на индексите на единица вредност Raasche.
- 12) Прекин во серијата предизвикан од воведувањето на нов концепт на бруто приход.
- 13) Дел од инвентарот на стакленички гасови подготвени во контекст на Третиот национален извештај на (UNFCCC).
- 14) Прекин во серијата предизвикан од вклучување на транспорт со цевковод и транспорт за сопствена сметка.